

MIKSZÁTH KÁLMÁN.
CLUB ÉS
FOLYOSÓ

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CLUB ÉS FOLYOSÓ

POLITIKAI ÖTLETEK ÉS RAJZOK

TARTALOM

**HAZA JÖN A KIRÁLY.
A KORMÁNY TÁMASZAI.
A KEDÉLYES DELINQUENSEK.
ILLETÉKSZABÁSI TÖRTÉNETEK.
MAGYAR DEMOKRATÁK.
KÉT TITKOS ÜGYNÖK.
KÖLCSÖN A KIRÁLYNAK.
AZ AMERIKAI NYULAK.
KÖZIGAZGATÁSI TÖRTÉNETEK.
A LŐRINCZ KALAPJAI
A HONATYASÁG.
NE NYITOGASSUK A TÖRTÉNELMET
AZ ÁLMODOZÓK FOLYÓJA.
A TÖRVÉNY ÉS A KÖZTÖRVÉNYHATÓSÁG.
HOGY LESZ AZ EMBER NAGY TALENTUM?
GRÓFOK A KENYÉRBEN.
AZ ARANY-KORSZAK.
EGY RAB TÖRTENETE, BEVEZETÉSSSEL.
AZ EMBERISÉG KOMÉDIÁJA.
MILYEN A MAGYAR KARAKTER?
AZ ÜGYNEVEZETT «HAZAI STATISZTIKA».
A LEGNAGYOBB BOLOND A VILÁGON.
A «FŐPOSTAMESTER».
MILYENEK A VÁLASZTÓK?
SKIZ, XXI. ÉS I.
ÚJ ÉS RÉGI EMBER.
A GYANU.
AZ UTOLSÓ OLYGARCHA.
MIÉRT HALLGAT A BÁRÓ?
HUNYÁK PÁL.
VÁLASZTÁSI TÖRTÉNETEK.**

HAZA JÖN A KIRÁLY.

Tul a Dunán jártam az idén. Szép világ van ott nagyon. Búza terem bőven, vad és népmese. - A búzát megveszik a zsidók és elviszik, a vadat lelövöldözik a földesurak és megsütik. A népmese nem kell senkinek. Azt én hoztam el és leirom a mese természetes együgyűségében úgy, a hogy én hallottam.

*

Budáról Bécsbe utazott a király s a hosszú úton éhes lett. Győrön túl, Bruckon innen, így szólt a főasztalnokához:

- Van-e valami harapni való, édes szolgám?

Rohan az asztalnok a masina leghátuljára (mert masinán utazott Ő Felsége) a konyhamesterhez.

- Hamar a királynak enni valót!

A konyhamester még nem a szakács, de ha a szakács lett volna is, se tüze, se vize a főzéshez, megállította hát a masinát egy kis falunál és beállított a csárdáshoz:

- Nosza, csináljanak hamar valami jót a királynak.

Csárdásné szép özvegy asszony nekiperdül, a patyolat ingét felgyűri, a szakácskáját felkötí s egy-két miatyánk alatt ott párolgott a tányéron a fölséges paprikás pörkölt. Vitte is a konyhamester nagy diadallal a király elé.

A király megkóstolta és így szólt az első falatnál:

- Soha még én ilyen jóízűt nem ettem.

A második falatnál hívatta az asztalnokot.

- Megérdemled az elismerést ezért a jó ételért, te is, a ki hoztad, az is, a ki főzte.

S kivett a zsebéből egy diónyi nagyságú karbunkulust.

- Vidd ezt el az özvegy csárdásnének, aztán te magad is válassz valamit.

A főasztalnok-mester nem gondolkozott soká, hanem a csárdásnét választotta, mert így az övé maradt a karbunkulus kő is.

A király tovább falatozott a paprikás pörköltből s mindig jobban és jobban ízlett neki. Hívatta is legott a miniszterelnököt.

- Kedves Tisza! - mondá - régen volt ilyen jó kedvem! Azt akarom, hogy minden magyar ember ilyen pompásan érezze magát. Kivánjon hát valamit a magyarok részére. Tudja, mennyi a kincsem, nem akarok fösvénykedni.

Egy darabig törte fejét, nyomogatta a homlokát, igazgatta a pápaszemét a furfangos Tisza Kálmán, mígnem végre imígyen szólt:

- Felséges királyom, nem kívánok én a kincseiből semmit, hanem csak azt kérem, hogy a szent István jobb kezét akképen becsülje, ahogy eddig senki. Királyasszony nője öntözzön meg mindennap egy-egy rezedavirágot s királyi felséged minden áldott nap szakítson le belőle egy szálat s személyesen tegye első királyunk dermedt kezébe.

- Szívesen. Miért ne? - ígérte a király - magam is tisztetem a dicső elődöt. Mindenben meg-
lészen a kívánsága, kár hogy olyan csekély.

De alig eresztette el Tisza Kálmánt, berontott nagy hüledezve az osztrák miniszter, a ki künn
az ajtókilincsen hallgatódzék idáig:

- No iszen szépen vagyunk. Minek ígérte meg felséged? Istenem, istenem, ezentúl már Buda
lesz a birodalmi székváros.

- Hogy-hogy? - csodálkozék a király. - Hiszen erről egyetlen szó nem sok, de annyit sem
ejtettünk.

- Görbén jár ám a Tisza esze, felséges úr. Tudta ő mit akar. A szent István dermedt kezébe
mindennap személyesen tesz fölséged egy rezedá szálát, melyet a királyné mindennap sze-
mélyesen öntöz meg.

- Hát van ebben valami rossz?

- Van ám, mert a szent István jobb kezét nem szabad Budáról elvinni, csak egy nap s ekkor is
csak Pestre a processióval. Ebből tehát az következik, hogy felségednek Budán kell laknia
állandóan, hogy a rezedá-szálát mindennap elvihesse a holt kéznek, s királyné asszonyunk sem
mozdulhat el onnan többé, mert öntöznie kell.

- Ördögös Tisza! - nevetett jóízűen a király. - Megint becsapott!... Hanem ha már így van, én
nem sokat bánom s ti is jól teszitek, vágjatok hozzá jó képet.

S ezzel megint vigan falatozni kezdett a paprikás pörköltből, szemei videran ragyogtak, arca
szépen kigömbölyödött.

A masina prüsszkölve rohant odább-odább. Pizkos barna füstje fodrosan röpült a kövér
szántók felett, keresztül a nevető réteken, a zúgó erdők közé, hol a fák elkapkodták fátyolnak.

A király ki-kinézett az ablakon s elbáméskodott a vidékre: «Istenem, de szép ez az én édes
hazám!»

Hanem a következő szempillantásban egyszerre elhalványodék, kifordult kezéből kés és villa,
megrázkódott, összeesett.

Villámként ment a hír és ijedtség. «Jaj, az istenért, valami baja lett a királynak!» Rohantak oda
az udvariak, miniszterek, orvosok, szolgák. Mi történt? mi történt? Mitől lett a király oly
hirtelen rosszul?

Az üterét tapogatták, a szívverését hallgatták, morogtak, tanácskoztak az orvosok, de csak
nem bírta egyik sem megösmerni a betegségét. (Doktorkönyvekben híre nyoma nincsen.) Ha
már a bajt sem ösmerték, a gyógyítást még úgy sem tudhatták. «Hátha az étel volt megmér-
gezve?» suttogtak az udvari urak, de a beteg király nemes szívűen tiltakozott az ellen: «hiszen
a főasztalnok kóstolta meg előbb, hát akkor ő is rosszul volna».

Hogy im a doktorok bölcsesége kurta lett, kihirdették mindenfelé: aki a király betegségét
eltalálja, azt kap, a mit a szeme, szíve megkíván.

Egy félóra mulva arra ment egy ősz ember s kérdezte, miért ez a nagy ijedelem, és mi az oka
annak, hogy a masina megállott?

Mikor megmagyarázták neki, vigan mondá:

- Én már kitaláltam a király betegségét és meg is gyógyítom.

Megörültek, s tizen is siettek a király elé vinni.

Útközben össze is verekedtek rajta, hogy melyik viszi be, és hogy melyik hallotta legelőbb az öreg ember biztató szavait.

- Nem szükséges a király szemei elé mennem - szólt az öreg apó. - A miatt ne essék ember-halál, hogy ki visz be.

- Micsoda, kend nem akarja a beteget megnézni? - csodálkoztak az orvosok és udvariak.

- Nem, csak azt mondják meg, mikor lett rosszul, milyen időtájon?

- Este szürkületkor.

- Meg tudná a helyet mondani?

- Épen egy hídon mentünk akkor át.

- Ez az! - kiáltott fel az öreg ember. - Ez a híd a Lajtha hídjá volt. A dolog nagyon is világos.

- Majd meglássuk - hitetlenkedének emezek.

- A király nemde paprikás pörköltet evett?

- Hát aztán?

- Egy falatot betett a szájába a hídon innen, s ez még a magyar királynak egészségére vált volna, de a másik szempillantásban a hídon túl, mikor a paprikás falatot lenyelte, már ekkor ő felsége osztrák császár volt, s a paprikás hús nagy betegségbe ejtette.

Nagy szemeket meresztettek erre az udvariak, «persze, hogy így van» s indították rögtön a masinát a határra visszafelé. Magyar levegőben mindjárt nem lett a magyar királynak semmi baja.

Kár, hogy mikor aztán jobban lett, mégis csak Bécsbe mentek vele. Udvari tanácsa összejött iziben és azt határozta: «ha a császárnak megárt az, a mit a király tesz, a császárnak nem ajánlatos betartani azt, a mit a király ígért».

De a császár nem adott semmit a tanácsadókra, nyomban elrendelte, hogy a budai palotát építsék nagyobbra.

És most ennyiben van a dolog. Építik a várat, nagy sürgés-forgással. Építik, építik, míg csak meg nem unják. Kilenczvenhét pallér a téglákat rakja, ezerszáz napszámos váltig adogatja. Harmincz ács fűrészrel, húsz kovács kalapál s ezalatt a kertben kilencz kertészlegény rezedákat ültet.

A KORMÁNY TÁMASZAI.

Készüljön el az olvasó a legrendkívülibb dologra. Egy oly fölfedezésre, mely megdöbbeneti az egész kormányt és felnyitja az olvasó világ szemeit.

Ilyen eset nem fordult elő még az annálékban. De hadd kezdjem a kezdeténél.

Valami apró dolgon disputáltunk össze a kedves kis unokahúgommal, Annával! olyasfélén, hogy Daudet írta-e a «Nábob»-ot, vagy Jókai?

Abban állapodtunk meg, hogy a vesztes fél egy üres lapot ad a névalírásával, a mibe joga van azt írni be a nyertesnek, a mit akar.

Én vesztettem, Anna kapta a fehér lapot, de nem azt írta be a gonosz, a mit én óhajtottam volna (hogy t. i. tartozom őt holtom napjáig szeretni), hanem a következő furcsa kívánságot csapta a nevem fölé:

«Alulírott kötelezem magamat az én Anna unokahúgom számára az összes Budapesten megjelenő magyar lapokra előfizetni.»

(Milyen bolondos kívánság! Hát nem jobb lenne neki egy font czukedli?)

Tudta, hogy nem szeretem az újságokat, azaz a praenumerálást. Meg akart bosszantani. Jól van. Mint gentleman eleget teszek a kívánságnak aprólékos szigorúsággal.

Elmentem a polgármesteri hivatalba kijegyezni az összes lapok jegyzékét, aztán nyakamba vettem a kiadóhivatalokat és szerkesztőségeket.

Nem történt velem semmi emlékezetes egész odáig, míg jegyzékemben a «Hirharsoná»-hoz nem értem.

«Hirharsona!» Soha sem hallottam erről a lapról semmit!

- Apró heti lapocskának kell lennie, - mondá egy ismerősöm.

- Úgy rémlik előttem, - találgatta egy másik, - hogy a «Hirharsona» egy kormánypárti néplap.

Nem bánom én akármilyen. Föl volt jegyezve nálam a szerkesztőség utcája és házszáma, tehát oda hajtattam.

Egy külvárosi ház második emeletén csakhamar megtaláltam az ajtót a nagybetűs papirtáblácskával: A «Hirharsona» szerkesztősége és kiadóhivatala.

Egy magas termetű, kecskeszakállu urat találtam ott, a ki éppen kávédarálással foglalkozott a divánon ülve.

- Mi tetszik? - kérdé hanyagul.

- A «Hirharsona» szerkesztőségét keresem.

- Ez az, - mondá közömbösen és felállott, abba hagyván a darálást.

- Talán éppen a tisztelt szerkesztő ur?

- Igen is, - szolt kedvetlenül, de még mindig udvariasan.

Gondoltam magamban: «No majd mindjárt festek én az arczodra nyájasságot».

- Előfizetni jöttem a «Hirharsona»-ra.

- Előfizetni? - dűnnyögte s bizonyos megdöbbenéssel fürkészte arczomat, majd nyersen hozzá tette: Előfizetni jött? Mit akar ön ezzel?

- Én istenem, mit akarhatnék egyebet, mint az ön becses lapját jártni.

Összefonta kezét mellén s arcza hirtelen kedélyes kifejezést öltött.

- Teringette! Ez igazán szép öntől, de lássa, uram, én nem az az ember vagyok, a kit anyagi szempontok vezetnek. Én előre is kijelentem, hogy az nem önnek való lap. Talán valami más lapot ajánlhatnék? Ön egészen másképp néz ki, mintsem bevehetném olvasómnak. Én a ködmönöknek írok, uram.

- Nem az én számomra rendelem a lapot - feleltem.

- Ugy? - sóhajta szomorúan. - Akkor is sokkal jobb lesz a «Heti Krónika». Pompás kis lapocska. Melegen ajánlom.

- Arra már előfizettem.

- Ah! Igen? Nos, ez esetben az én lapom egészen fölösleges, mert egyenlő tartalma mind a kettő, csak hogy az enyém drágább.

Csodálkozásom tetőpontra hágott. Soha sem láttam még szerkesztőt, a ki lebeszélte volna az előfizetőit. Rendkívül tünemény ez!

- De uram, - mondtam, - én végre is előfizetni akarok. Itt a pénz! Kérem a nyugtát.

- Nem, nem, - dadogta s görcsösen kapaszkodott meg az íróasztala sorompójába. - Nem engedem előfizetni. Most már csak azért is lelkiismeretbeli dolgot csinálok belőle. Semmi esetre sem fogadom el a praenumerációt.

- Ejh, - törtem ki bosszankodva, - ön túlságig viszi a szerénykedést. Nekem semmi közöm az ön lapjához, hogy milyen. Nem bánom én akármilyen.

- De beláthatná, könyörgöm....

- Én nem látok be semmit. Én elvesztettem fogadáson, hogy az összes lapokat megrendelem, tehát meg is rendelem, punktum. Kérem a nyugtát uram.

- Lehetetlen az, - kiáltá a szerkesztő siránkozó hangon.

- Ne csináljon kérem tréfákat, mert kijövök a béketűrésből.

Erre a szavakra alázatos lett és sunyi. Hajszájai az égnek meredtek, bajusza lekonyult s apró ravasz szemeiben mintha egy köny csillant volna meg.

- Ne tegyen tönkre, - nyöszörögte. - Családos, gyermekes ember vagyok, uram. - (Kezeit összekulcsolta könyörögve.) Álljon el a szándékától!

- Hogyan? Hát meg van ön bolondulva? Tönkretenném azért, mert előfizetek?

- Nem vagyok megbolondulva! Higye meg, nem vagyok, de....

- Beláthatja, hogy nem tágíthatok, ha egy gentleman fogadást vesz, be kell váltania.

- De ön egy családot tesz tönkre. Koldusbotra juttatja. Az élő istenre esküszöm....

Izgatottan járt-kelt a szobában s én szánakozva néztem szegényt.

- Adja becsületszavát, hogy el nem árul, - folytatta szakadozottan. - Belátom, hogy öntől csak egy vallomás szabadíthat meg... egy töredelmes vallomás. Esküdjön meg, hogy soha el nem mondja senkinek.

Láttam, örültem van dolgom s megvallom érdekelni kezdett, mi a rögeszméje?

- Itt a kezem, el nem mondom.

- Mert az rettenetes titok, uram.

- Hallgatom önt.

Hozzám lépett egészen közel és óvatosan, körülnézett (épen mint a tébolyodottak szoktak), hogy nem hallgatódzik-e valaki s miután tekintete bekalandozta a fülkéket s járt az ágyak alatt is, rekedt, tompa hangon suttogá:

- Tudja meg uram, hogy a «Hirharsona» nem is exisztál.

- Nem exisztál? Hát mért nem mondta ezt mindjárt?

Megfogta a vállamat és zordonan suttogta:

- Nem mondhattam, mert mégis exisztál.

- Nem értem önt.

- Ez az, épen ez az! A «Hirharsona» szubvencziót huz a kormánytól s ha nem exisztálna, nem huzna. De mert minden évben csak egyetlen egy számot nyomatok belőle s azt is csak egy példányban, tehát nem exisztál.

- Hogyan? Egy számot, egy példányban?

- Nos, igen - hebegte elvörösödve - egyetlen számot, a mit a magas kormányznak be kell mutatni s a mire kiutalványozzák a szubvencziót mint élő lapra. Én családos, gyermekes ember vagyok, uram. Ön nem fogja kivenni a falatot szájunkból... öt gyermek, uram... öt gyermek! Ön eláll attól, hogy én minden héten nyomassak önnek egy lapot négy forintért.

Most kezdtem csak észrevenni, hogy nem egy tébolyodottal van dolgom, hanem egy bölcsessel.

- De hát nem lennének a lapnak praenumeránsai?

- Nem! Vagy nagyon is kevesen. Egy-kettő akad évenként, de azokat lebeszélem, elijesztem. Ez a szubvencziós lapok sorsa. Kinek kellene egy szubvencziós lap? S minek nyomatnám? Rontani vele a népet? Én becsületes ember vagyok és szeretem a hazámat.

Egészen elérzékenyült a nagy hazaszeretettől.

- Higyje meg, uram, ha független anyagi helyzetem lenne, egy perczig sem tenném... egy perczig sem *támogatnám* a kormányt.

(Azt akarta ezzel mondani, hogy nem venné fel a szubvencziót.)

Talán mondanom sem kell, hogy lemondtam a «Hirharsoná»-ról és ismételve megígértem a «kormány támaszá»-nak, hogy egy szót sem szólok: de hát nagyon nehéz elhallgatni ezekben a szomorú időkben, hogy vannak még derék, jó hazafiak.

És a kormányoknak is elkel egy kis figyelmeztetés, hogy vigyázzanak az «oszlopaik»-ra.

A KEDÉLYES DELINQUENSEK.

Grünwald Béla beszélt el nekem ezt a históriát. Az ő alispánsága alatt történt, az ő pandurjaival.

Igaz, nini... hisz már a pandurok sincsenek meg! Becsapódott fölöttük a rozsdás kripta-ajtó örökre. De ez simán történt. Mintha maga a nemes vármegye parancsolta volna meg nekik: «Lépkedjetek elől, én majd utánatok ballagok.» (Mintha ez is csak a parádé miatt történnék.)

Hanem, a mint van, úgy van; késő már a vármegyét siratni, hát inkább keressük meg benne a nevetni valót.

Mondom, a pandurokkal történt, még pedig a két legöregebbel, a nagy bajuszú Ostyepka Istvánnal és a híres Vojnik Mártonnal (ne méltóztassék megbotránkozni a neveken, *Zólyom* megyében vagyunk), delinquenseket kísérték Bábaszék városkából Besztercebányára, számszerint négy darabot.

Bizonyos szívélyes viszony volt ez időkben foglyok és pandurok között. A rend helyreállítóinak nem lehetett okuk gyűlölni a rend felforgatóit, mert belőlük éltek, az üldözötteknek pedig szintén érdekekben feküdt jó lábon állni a hatalommal.

Az volt hát a bevett szokás, hogy a tolvajok útközben minden korcsmánál megálltak, a kísé-
rőiket megraktálni, ha pénzük volt. (Az pedig volt, mert loptak.) Pompás, vidám kényeztetések
voltak ezek. Egy paradicsomon keresztül érni be a megyei börtönbe. Az igazságnak mindegy
volt, ha egy-két nappal későbbén kapja is meg a zsákmányát, a panduroknak pedig jól esett
így, meg aztán (adjunk valamit a humanitásra is uraim) a szegény bűnös is anyaszülte ember:
annak is szükséges egy kis öröm.

Vojnik és Ostyepka uraimék fiatal korukban rendesen egy-két fehérnépet is fogtak a társaság-
hoz, hogy aztán a falusi korcsmákban ucczu neki, tánczra is kerekedhessenek, ha a csizió úgy
hozza.

De most már megöregedtek. A szerelem elmarad az embertől az ötvenedik év határánál, mint
a kifáradt kutya, hanem a bor, az holtig jó, hű és kíváncsú.

Ittak is annyit belőle útközben, hogy már az utolsó stációnál Ostyepka uram nem bírt a lábán
állani, sőt Vojnik Márton uram is ingadozott.

- Vigyétek a puskámat, - hörgé Ostyepka.

Az egyik delinquens levette válláról a terhet s vitte nagy énekszóval a trupp előtt, mint valami
proceszsiós zászlót.

- Kutya tikom mája! - kiáltá úri döllyfel Vojnik Márton, - hát az én puskámat nem viszitek,
mi? Hát mivel nagyobb úr az én Ostyepka komám nálamnál, he?

Egy betöréssel vádolt tót átvette most a Vojnik puskáját, de a két becsipett pandur alatt még
így is veszettül mozgott a nyughatatlan anyaföld. Minden lépten-nyomon elestek.

A foglyok tanácskozássra fogták a dolgot.

- Mit csináljunk ezzel a két korhelylyel?

- Szökjünk meg tőlük! - indítványozta az orgazdasággal vádolt zsidó.

- Üssük őket agyon, - mondá a betöréssel gyanúsított tót.

- Csináljunk egy kis virtust, - vágott közbe a lólopásban ludas magyar, - kísérik be őket úgy, a hogy vannak, a városba. Hadd bámuljon meg minket a vármegye.

- Úgy, úgy, barátocskám, - ujjongott a bankóhamisító sváb. - A felsőség még talán el is engedi a büntetésünket, ha ilyen szépen viseljük magunkat.

Egy szóval oda dőlt el a dolog szótöbbséggel, hogy sem meg nem szöktek a delinquensek, sem meg nem ölték Ostyepkáékat, hanem gyöngéden támogatva, fényes nappal, délben be-kisérték őket Besztercebányára.

Az emberek rajokban csődültek össze a nevezetes látványhoz, melynek híre villámként futotta be a népes város ereit.

Elöl a gyolcsos tót ment magasra emelt puskával, hátul a sváb ballagott kevély fejtartással és szintén fegyverrel a vállán.

Közbül a két pandur kacsázott, az egyik a zsidó, a másik a magyar delinquens vállára támaszkodva, egetverő kurjongatásokkal.

Az egész város nagy hahotában tört ki. Még az a két szárnyas angyal is mosolyra húzta szét a száját, a melyik a megye erdős-hegyes címerét czipeli... Csak egyetlen arcz lett komorrá.

Mikor a menet megérkezett a megyeház elé, a viczeispán épen az ablaknál volt, onnan nézte és mélyen elszomorodott. (Azóta is folyton ebből az ablakból nézi a vármegyét.)

Pedig bizony ő is megnevethette volna a dolgot, mert nem esett ki a miatt a világ feneke. Azért a vármegye mégis csak szép és csodálatos volt. Rend volt ott magától is. Ha a pandur csinált hibát, akkor a delinquens vágta ki a becsületet.

Becsület denique mindig volt. Nem kellett menni kölcsön kérni a szomszédba... akarom mondani az *államhoz*.

ILLETÉKSZABÁSI TÖRTÉNETEK.

Bevezetés.

Sokféle szakember ül az országgyűlésen, mióta uralkodó divattá lett, hogy csak egy dologhoz kell érteni, azóta mindenki eltagadja a tudománya többi részét. Horváth Gyula katonatiszterokról beszél történeteket, Grünwald Béla Berlinről. Ugron Gábor megmaradt a keleti regék mellett, gróf Bánffy Béla régi erdélyi krónikákat melegít föl, báró Wasmer Adolf tarokk esetekkel tartja magát közkedveltségben, Krajcsik Ferencz szerelmi históriákkal grasszál, Darányi Ignác kulissza-titkaival okoz feltűnést, Zalay István borászati sérelmekkel jajgat, Beöthy Algernon szellemes apercuket gyárt. Egyszóval valami szakmája mindenkinek van, még Szomjas Józsefnek is, a ki örökös háboruban áll a finánczokkal. A mennyi violencia a mi kedves bátyánkkal történik folyton-folyvást s mindég a pénzügyminiszteri közegek részéről, az valami hallatlan. Az csak úgy lehetséges, hogy Tisza külön titkos rendeletben kiadja: «Vigyázzatok legkivált erre a Szomjas Józsiára, mert az nagy macher.»

Ezer meg ezer esetről tud ő (de nem is beszél másról sohasem). Köteteket lehetne írni azokról az istentelenségekről, a miket a finánczok elkövettek rajta. De ezek mind vérlázító tragédiák. Nem is lehet azokat bolygatnom kormánypárti állásomnál fogva. De különben sem szeretem a szomorú történeteket.

Szorítkozom csupán azokra, a hol a finánczok húzták a «rövidebbet».

Mert ezek az igazi kedves történetek.

Ugy adom hát azokat elő a Muzsa segítségével, mintha a sokat szenvedett honatya maga beszélné.

I. Csodálatos metamorphosis.

A múlt tavasszal egy borjut vágattam otthon és egy frisling sertést ölettem.

Minthogy kétfelé lakik a familia, a velem született méltányosságnál fogva a két néhai állat felerészét otthon hagytam, felerészét pedig magammal hoztam Pestre.

Az állomásnál megcsíp egy fináncz, kibontja a két állat földi maradványait s arczára kiül a mogorvaság.

- Tudja-e kérem, hogy állatokat csak egészben szabad szállítani?

- Nem tudom.

- Tehát tudja meg!

- Miféle bolond szabály ez?

- Azért van, hogy a mészárosok ne károsodjanak.

- Ugy? Értem.

- De már most mi az ördögöt csináljak? - vakarta fejét a fináncz.

- Hát vegyük egy egész állatnak - mondám nyájasan.

- Jól van, vegyük - szólt a fináncz kissé megkönnyebbülve - csakhogymilyen állatnak vegyük, mikor az egyik fele borju, a másik fele sertés?

- Hát vegyük az egészet borjunak.

- Nem lehet. Nem engedhetem. Mit szólna ahhoz a sertés? Mert az más tariffa alá jön. Hanem vegyük akkor az egészet sertésnek.

- Azt meg én nem engedhetem - kiáltám, tudva, hogy a sertés több accist fizet. Mit szólna ahhoz a borju?

Egy darabig így kötekedtünk egymással, szilárdan állva mindenik a maga propositiója mellett, miközben megkínáltam a finánczot egy jó szivarral, miközben ő ismét megkínált a dohányzacskójából szűz gálócsi dohánynyal. (De fölséges dohány volt, de nagy bánata lehetett, a kitől elvette!) A sok huza-vona közt megbarátkoztunk, megkérdeztem hova való fi, ő is visszakérdezett, mire aztán odáig jöttünk a diskurzusban, hogy kár két eleven magyar embernek indulatba jönni két holt állatnak a mineműsége iránt.

- Bánom is én! - szólt.

- Nos én se bánom. Ön is enged, én is engedek, hogy valami dülőre jussunk.

- Tessék hát megmondani, mi legyen?

- Tudja mit. Vegyük a két féloldalt egy egész báránynak. A bárány úgy is szelíd állat. Nem lesz semmi kifogása ellene.

- Üsse meg a kő! Legyen hát bárány.

S bejegyezte legott ebben a minőségben.

... Így lett hivatalosan a sertés és a Mancsi borju ártatlan bárány a holta után.

II. A jószívűség skálája.

Ezután nemsokára néhány kiló húst küldtettem fel magamnak a tisztemmel, meghagyván neki, írja fel a feladási vevényre: tartalma «hal», mert így sürgősebben szállítják a házhoz. Szavamra mondom, nem az indok vezetett, hogy a haltól nem jár fogyasztási adó.

De természetesen kiszagolták, hogy nem hal. Nem volt halszaga. Felbontották s megbírságtak hatvan forintig.

De már ez dűhbe hozott. Hatvan forint sok pénz! Tizenkét napig kell nekem ennyi pénzért hallgatnom a Házban. Hát már most beszédre fogom a dolgot s hatvan forint árát veszekszem a finánczokra. Legott elmentem a vámházba s találmra benyitottam az első ajtón.

Egy szőke nyurga emberke irdogált ott az asztalnál: előtte adtam ki az első mérgemet, elmondván neki, miképp jártam s milyen lázító skandalum ez, úgy bánni a becsületes állampolgárokkal. Maholnap kénytelen az ember kiköltözködni ebből az országból.

A fiatal ember végig hallgatott szeliden, majd így szólt:

- Igen sajnálom a dolgot, de én csak a fogalmazó vagyok, én a bírságnak csak a tizedrészét engedhetem el. Hanem méltóztassék bemenni a Nr. 23-ba, ott van a titkár, az elengedheti a harmadrészét.

Nem voltam rest, bementem a 23-ba, ott egy barna csinos külsejű gentleman fogadott.

- Mi tetszik?

Rágyujtottam az előbbi kitörésemre:

- Hallják az urak! Mit akarnak az urak velünk becsületes állampolgárokkal? Hát járja ez? Tessék, itt ez a vérlázító végzés. Egy pár font nyomorult húsért 60 forint birság stb.

A Nr. 23 ura udvariasan dörzsölte a kezét:

- Igaz, igaz, de én csak a harmadrészt engedhetem el, mert én csak a titkár vagyok. Hanem méltóztassék bemenni a Nr. 9-be, ott van az osztály-tanácsos, az elengedheti a felét.

A következő perczben már ott voltam a Nr. 9-ben. Egy pohos úr piszkálta bent a pipaszárát. Sehogyse akart neki szelelni.

- Mit akarnak az urak velünk becsületes állampolgárokkal? Hát járja ez? Tessék itt ez a végzés stb.

A pohos úr barátságosan mosolygott.

- Ne is tessék folytatni. Én szívesen elengedem a birság felét, hanem ha a minisztertanácsos úrhoz méltóztatik fáradni, az elengedheti a kilencztized részét.

Gondoltam magamban: «Ma jó napom van! Így még nem jártam a finánczokkal. Mégis van ezek közt sok jóra való, becsületes ember, s minél följebb, annál jobban vannak megválogatva. Mégis csak nagy eszű ember ez a mi generálisunk!»

Régi haragom irántuk mint a napfény sütötte jég megolvadni kezdett, a mint a miniszteri tanácsosnál bekopogtam.

Elmondtam neki az ügyállást, azt is, hogy hozzá utasítottak, mint a kinek joga van a birság kilencz tizedrészét elengedni.

- Igen, igen. És el is engedem önnek. De már az az egytized nem tőlem függ.

Nagy meglepéssel hagytam ott a jószívű miniszteri tanácsost.

Teringette! dörögtem magamban künn az ajtó előtt. Ezt ugyan szépecskén lefaragtuk. Egy tizedrész! Mi az? Az csak hat forint.

De holla! s tűnődve álltam meg a lépcsőknél. Eszembe jutott a fogalmazó, a kinél először voltam. A fogalmazó azt mondta, hogy ő a birság tizedrészét van jogositva elengedni.

Hátha most mennék el hozzá: hogy engedje el azt az ő tizedrészét - akkor aztán nem fizetnék egy garast sem.

Vagy tán... ötlet ötletet kergetett fejemben. Nini, nini! Meg kellett volna kérdezni a miniszteri tanácsostól, hogy van-e még sok fokozat fölfelé?

Mert ha még van vagy három-négy, akkor az utolsónál nyilván nekem fizetnének valamit.

MAGYAR DEMOKRATÁK.

Elhallgatom a hősöm családnevét. Csak a keresztnévét említem. Istvánnak hívják. - Pedig a mi a családját illeti, Hédervári Konttól származik. De ő maga nem fektetett arra súlyt. Egyszer azt kérdezték, be tudná-e bizonyítani, nevetve felelte:

- Én nem, de ti se tudátok bebizonyítani az ellenkezőt.

Demokrata hajlamai ifjú korában Amerikába vitték. Tíz évet töltött ott.

Mikor visszatért, elhatározta, hogy átídomítja megyénkben a közszellemet, megteremti az igazi demokráciát.

Véletlenül velem találkozott először.

- Vannak-e itt a vidéken demokraták? - kérdezé.

- Itt? Nem igen van itt egy sem. Azaz, hogy egy mégis van. Bizonyos Fellner nevű haszonbérő, itt lakik a szomszéd faluban.

- No, azzal megösmerekedem. Mindjárt holnap meghívom.

- Hisz az most nincs otthon. Nemesség után jár Budapesten.

- Hm! szépen vagyunk Magyarországon, - mormogta.

Hanem azért hozzalátott a közszellem átalakításához, gyűlésekre járt s ott demokrata irányban szónokolt, pártot szervezett a kormány ellen, demokratikus eszmékkal a zászlón, cikkeket, brosüröket írt.

Én mindig élvezetesen töltöttem vele az időt. Sokat tudott, sokat olvasott. Lelkesedetten beszélt Amerikáról.

- És ön ott igazán jól érezte magát? - faggattam egy alkalommal.

- Kitünően.

- Arra vagyok a legkiváncsibb, milyen pozíciót foglalt el az ottani társadalomban?

- Úgy voltam én ott, uram, - felelt némi büszkeséggel a hangjában - mintha az *első hajón* jöttem volna be.

- Az első hajón? Hát ér az ott valamit, ha valaki az első hajón jön be?

- Hogy a pokolba ne! - kiáltá önfeledten. - Több az, mintha az öreg Európában azt mondanám, hogy gróf vagyok.

- Hm! szépen vagyunk Amerikában - morogtam.

De azért a mi nagy demokratánk nem vette észre, hogy az ő esze tulajdonképpen most is gentry módra jár, tovább csinálta a demokrata pártot otthon és meglehetősen sikerrel.

Mikor az alispán-választásra került a sor, a demokrata párt ellenjelöltet állított, s ennek volt kilátása a diadalra.

Legalább Babó Gergely uram, a híres lókötő paraszt kortes, mennyre-földre esküdözött, hogy az «amerikai úr» pártja győz. Csak már jönne ő maga is, mert ilyenkor itt kell lenni, lelkesedést önteni a többibe. (Babó uram a maga módja szerint értette az *öntést*.)

Az egész megye ott izgett-mozgott a vármegye háza előtt, megéljenezve vagy lehurrogatva egy-egy érkező hintót, a szerint, a milyen párti úr ült rajta.

Végre feltűnt a láthatáron a mi amerikai demokratánk négy lovas hintaja is s rettenetes éljen viharzott fel nyomában.

Babó Gergely uram a kalapját vagdosta ég felé, széles jó kedvében, aztán agyarára vágván a makrát, odatolakodott a hintóhoz s a hogy a hágsón lelépett a népszerű nagy úr, ő volt az első ember, a ki a tenyerét belecsapta az övébe.

- *Szerbusz kedves Pista öcsém.* - rikkantott rekedtes, de mégis stentori hangon.

Az amerikai demokrata összerázkódék, villámhirtelen visszaugrott a hintájába, nagyot rivalva a kocsisra:

- Hajts hazafelé! Mindjárt megfulok. Hajts, hajts!

S azóta sok év elmúlt, de környékére sem megy a megyeháznak és közügyeknek.

Az a «szerbusz» egyszerre kifujt a lelkéből mindent, a mit tíz év óta fölszítt idegen világok tudományából.

Azaz, hogy bizonyosan demokrata maradt ő ezentúl is, de csak otthon négy fal közt, a könyvei mellett.

KÉT TITKOS ÜGYNÖK.

I. Nyugta egy németről.

Meséljük el, hogy a Schulverein két titkos ügynököt küldött Erdélybe; csinálják a mennyire lehet a német szeparatizmust, tanulmányozzák a németiség helyzetét, gravamenjeit s tegyenek otthon jelentést.

Az egyik ügynök, a melyik előbb indult el Drezdából, Schmidt Frigyes úr volt, szőke hórihorgas német, a pomeraniai fajból. Zay úrhoz kapott ajánló levelet Budapestre.

Az ajánló levélben meg volt hagyva Zaynak, hogy ő ismét lássa el ajánló levéllel tovább.

Schmidt úr Budapestre érkezvén, fölkereste Zay urat, a ki finom, művelt gentleman, csak az az egy hibája van - hogy nem az a Zay, a kit Schmidt úr keresett: - hanem egy magyar érzelmű Zay.

Elolvasta a levelet s megértette abból az egész tényálladékot, hogy most az ő kezébe egy szép madár röpült bele véletlenségből. Azt kár volna elszalasztani.

Nagyon nyájasan fogadta Schmidt urat és mindjárt elhozatta bőröndjét is az «angol királyné»-ből. Legyen az ő vendége. Ilyen derék embert nem hagyhat a szállodában.

S ezt elvégezvén, rohant fel a belügyminisztériumba, hogy bejelenti a fogást Tiszának.

A minisztériumban azt kérdezték tőle:

- Milyen ügyben jött?

- Politikaiban.

- Tisza most Ostendében van, tehát most nincs politika.

Elment a szabadelvű klubba. Ott bizonyosan lesz valaki az intéző körökből.

Üresek voltak a termek, csak az egyik szögletasztalnál ült még két bajvivó, tartlit játszva. Beöthy Algernon volt és Krajcsik Ferencz. Mind a kettőt ismerte.

- Hogy játszhattok ilyen veszekedett melegben?

- Hja, mi még valamikor télen ültünk le - mentegetőzött Beöthy Algernon, a sűrűn beirt fekete táblára mutatva.

- Ki van itt a kormány tagjai közül?

- Senki. Azok nem agilis emberek.

- Hát ki csinálja most a dolgokat?

- Tudom is én! Milyen hivatalt akarsz?

- Egy németem van otthon. Azért jöttem, hogy mit csináljak vele?

- Tömesd ki!... Quart felsőig!

- Egy titkos ügynök - folytatá Zay - a kit a Schulverein küldött.

- Bánom is én... quint és egy terc!

- Tévedésből én hozzám jött.

- Hohó! - kiálta Beöthy, elcsapva a kártyákat s kirúgva maga alól a széket - tévedés... hisz ez akkor az én ressortom!

Megtetszett a vállalat Beöthynek, összeültek s megcsinálták az eljárási szabályzatot.

Zay (már t. i. ez a mi Zay-nk) meglehetősen enyhe dolgokat fog neki mondani a magyarokról, hogy tulajdonképpen nem olyan fekete az ördög, a minőnek festik s aztán ajánló levelet ad neki Kolozsvárra a magyar érzelmű Kampf Jánoshoz, de hogy útközben valahogy el ne terelhesék, Beöthy maga utazik vele Kolozsvárig (Hisz úgy is oda szándékozik) s ott *Tisza meghagyásából* nyugta mellett fogja átadni Kampf uramnak azzal a megbizással, hogy Kampf János uram ismét küldje valami jó érzelmű német ismerősehez, hasonlóan szigorú nyugta mellett Enyedre, a ki viszont ilyen módon küldi vagy Dévára vagy Algyógyra s így végésvégig az egész, szászföldön. Ne érje a jámbort sehol egy csöpp német levegő sem. Hogy ugyan mit fog az otthon aztán referálni?

Úgy is lett, Beöthy elkísérte Schmidt Frigyet Kolozsvárig s ott átadta Kampf János uramnak a következő irat mellett:

Nyugta

I, azaz egy németről, a kit mgs Beöthy Algernon úr kezéből hiánytalanul átvettem.

Kampf János.

Kampf János három napig tartotta ott Schmidt urat tyúkkal, kalácsal és szép szóval: «Magunk közt legyen mondva, a magyarok jó emberek és szeretnek is bennünket. Higyje meg kedves Schmidt, mi vagyunk a hibások».

Mikor már az ügynök jól ki volt praeparálva, Kampf úr személyesen kísérte el Enyedre Bohne Mátyás uramhoz s nehogy rajta keresse Tisza valamikor, kivette róla ő is a nyugtát:

Elismervény.

Egy németről, melyet átalakítás céljából Kampf János úrtól átvettem.

Bohne Mátyás.

Igy csinálta végig a szegény Schmidt az ő egész tapasztalati útját; vitetett a nélkül, hogy tudta volna; Bohne elszállította Algyógyra Kramer Andrásához, Kramer András átadta a hazafias Götz Mártonnak. Götz Márton pedig a lelkére kötötte Szászsebesen a derék Moericzkének.

És mindenütt csak azt hallotta, hogy a magyarok egészen a bolondulásig szeretik a németeket. Higyje meg kedves Schmidt, az édes anyánk ölében sem lehetne jobb dolgunk.

Beszéltek neki történeteket, tele tömték adatokkal, a mik mind a magyarok nagylelkűségét és vonzalmát demonstrálták.

Mire Moericzke uramhoz ért Szászsebesre, már akkor egészen meg volt fordítva s éktelenül fenyegetőzött az izgatók ellen.

«Mihelyt Drezdába érek, az lesz az első dolgom, hogy magam írok egy broschürt az erdélyi szászok ellen! Majd felnyitom én a Schulverein szemét! Most már mindent tudok.»

S mert már mindent tudott, megírta nyugodtan a jelentését, mit látott, mit tapasztalt s elhatározta, azt személyesen vinni haza. Meg sem áll Drezdáig.

Csak egyetlen egy óhaja volt még.

Ama jeles német hazafiak, a kiknél megfordult, mindnyájan egy férfiút magasztaltak (némelyiknek a szobájában az arcképe is ott függött), gróf Bethlen Gábort, a küllőmegyei főispánt. Óh be ritka, csókolni való ember. Az tud csak jól bánni a szászokkal!

No, ha olyan derék ember, bizony nem sajnálja érte azt a kanyarodást, a mi Szászsebestől Szentmártonig hajlik.

Elment Dicső-Szent-Mártonba (most először nyugta nélkül), ott a főispánt kereste, de az nem volt a szállásán; mondták neki, hogy éppen megyegyűlés van, a főispán ott elnököl.

Hát iszen oda ő is elfér. Eltalált könnyen a megyeházig s ott föleresztették a hajduk a karzatra. Érdekes ülésre bukkant.

Épen valami iskolaügy volt szőnyegen. A magyarok indítványozták.

A szászok veszedelmesnek találván az iskolaindítványt, nagy német dikciókat eresztettek meg ellene. Tajtékzó szájjal és heves gesztusokkal szónokoltak.

A főispán csendesen szunyókált, behúzva nyakát a mentéjébe. Néha ásított közbe egyet-egyet.

Ez így tartott reggeltől kezdve késő délutánig. Mindig dühösebb és dühösebb orátor következett. Irtózatot hallott itt Schmidt úr faja elnyomatásáról. Háborgó indulatok nyargaltak idegein keresztül. Lehullt szemeiről a hamis szemüveg.

- Hát hol voltam én? - mormogta mint az álomból ébredő - vagy hol vagyok most?

Majd a büszkeség emelgette mellkasát, a mint a szónokok összetörték hazafias frázisok özönében, a méltatlankodás hevületével az indítványt.

Izgatottan várta: mit fognak hát már most a magyarok csinálni? Ni, szólni se mernek! Hogy ülnek ott csendesen szégyenkezve, mint az erőtlen veréb, a kit a sasok támadnak.

Végre ezt is megtudta. Elfogytak a szónokok, a főispán fölállott s így szólt, a kardját megcsörrentve:

- Ellennézetek nem lévén, ezennel kimondom a határozatot, hogy az iskolaindítvány egyhangulag elfogadtatott, - s ezzel az ülést bezárom.

Mintha ezer kígyó egyszerre szisszenne, úgy zúdultak fel a szász urak:

- Protestálunk! - kiálták. - Hallatlan injuria olyat mondani, hogy nem voltak ellennézetek. Hiszen most hagyta abba a negyvenedik szónok, a ki ellene szólt.

- Az meglehet - mondá a főispán a szájszéleit megrángatva - de én nem értettem meg, *mert németül beszéltek.*

- Szavazást kérünk! - tomboltak a szászok.

- Sajnálom, hogy nem tudtam, de már késő: a határozat ki van mondva.

- Jogtalanság! Botrány! - hangzott a méltatlankodás zsivaja.

A főispán nyájasan mosolygott.

- Hja, nem tehetek róla. Mutassanak nekem olyan törvényt az urak, a mely azt rendeli, hogy én németül értek.

S egy darabig még ott várt elmenőben az ajtónál a forma végett, hogy addig kikeresik azt a törvényt.

Azután re bene gesta szép csendesen hazament s a mint otthon meglátta a Schmidt úr látogatójegyét (hallotta már hírét, hogy ő a quietáncziás német), mihelyt átöltözött, rögtön maga ment őt meglátogatni a vendéglőbe.

Schmidt úr éppen azzal foglalkozott, hogy a tegnapi jelentését szétszakgatta dirib-darabokra s újat írt, midőn a főispán belépett s a legszebb németiséggel kezdett vele társalogni.

- Hogyan? - kiáltá szemét kerekre s a száját szegletesre nyitva az ámulástól. - Hiszen azt mondta a gróf ma a gyűlésen, hogy nem tud németül?

A főispán ravaszkásan hunyorított a szemeivel.

- Hát ön a gyűlésen volt! (Ej, ej, ki eresztette ezt el nyugta nélkül?) Azután hangosan hozzátette: «Tudok németül, hiszen tudok. De lássa, mindjárt elfelejtek, mihelyt magamra veszem a mentémet.»

*

Kitől hallottam én ezt a történetet? fogja kérdezni az olvasó. Hiszen nem igaz ennek a fele se!

Mert ha már lehetséges volna is, hogy akadjon olyan magyar Zay, a ki kiadja magát egy napra *ama bizonyos Zaynak*, az teszi akkor is lehetetlenné ezt a dolgot, hogy honnan támadt volna, a kikre útközben szükség volt, *az a négy-öt magyar érzésű szász ember?*

Én magam sem vállalom garanciát e történetért, de ha jól emlékszem, valami drezdai embertől hallottam a vázát - a ki alkalmasint a Schmidt úr jelentéséből komponálta.

De mindegy, ha önöknek nem tetszik a Schmidt úr esete - elmondhatom én a másikat is.

II. A másik ügynök története.

A másik ügynököt Schulze Henriknek hitták, ez is szőke és hórihorgas volt, de a mecklenburgi fajból.

Ennek is Zayhoz volt ajánló levele. De ez az *igazi* Zayt találta meg, - minélfogva sokkal rövidebben végezhetünk vele.

Ez is olyanforma körutat tett: Kolozsváron, Enyeden, Déván keresztül tartott Brassóba az istenfélő Wolf szerkesztő kezelése alá.

Szásztól szászig ment, magyar küszöböt sehol se érintve. Képzeltetni, mikép volt informálva.

Rettenetes dolgokat hallott a magyarok felől. Égbekiáltó erőszakoskodást: milyen türelmetlenek, jogtapodók, mint tiporják el a fajt, hogyan üldözik a német nyelvet s irtják ki a szász gyermekek agyvelejéből.

S különösen egy embert piszkoltak a legjobban, mint a szász faj legnagyobb ellenségét, a rettenetes magyarizátort, valami Nagy István nevű alispánt.

A derék Schulze Henrik úgy képzelte már Nagy Istvánt, mint a mongol Bathu khánt szokás.

Irtózatoss vörös fej, nagy, kiálló agyarakkal, rémletesen forgó, vérbe borult szemekkel s az övében köröskörül csupa gyilkos török villognak.

Éjjel sokszor álmodott róla s ilyenkor felrettent álmából.

Nem is kellett Wolfhoz mennie Brassóba, már Szászsebesen készen volt a véleményével. Meg is írta a jelentését; biz az rövidre vonva azt tartalmazta, hogy a Schulverein méltóztassék oda működni, hogy ezen ázsiai hordák eltiportassanak. Egy kiáltó szózatot kellene intézni Európa népeihez.

Ezzel a meggyőződéssel ült fel a Brassó felé induló vonatra. Egymaga jutott egy coupéba, mígnem valamelyik szomszéd állomáson össze borúlt öreg úr szállt be, két suhancz gyerekkel.

A nyájas képű szeretetreméltó öreg úr csakhamar szóba ereszkedett az idegen útitárssal. Schulze is pompás társalgó volt, kedélyesen fecsegték a hosszú, unalmas úton.

Az ügynök végtelenül megszerette az öreg urat; nemes, tisztult nézete volt mindenben.

- Ezek az ön fiacskái? - kérde a két pajkos fiúra mutatva.

- Az én pulyáim - mondá szeretettel s megsímogatta mindakettőt.

- Messze tetszik utazni?

- Brassóba.

- Messziről?

- Nem: én itt a szomszéd megyében lakom; Nagy István alispán vagyok.

- Ah! - rezzent meg Schulze s fogai összevaczogtak, de csak egy perczre, mert hamar erőt vett magán s bár már kissé zavartan s fojtott hangon, de folytatá a társalgást:

- Talán valamely közigazgatási ügyben méltóztatik Brassóba utazni?

- Oh nem - szólt az alispán, nyájas szemeit jóságosan pihentetve a kérdezőn - hanem ezeket a kölyköket viszem oda *német szóra*.

Schulze úr lesütötte szemeit, sokáig ült hallgatagon, nem mert az öreg úrra nézni, idegesen fészkelődött, mozgott, míg végre előkeresett a zsebéből egy nagy papírt s darabokra szakgatva, apró kockákban kieregette a coupée-ablakon.

Én nem tudom: de úgy gondolom... sőt illendő is volna föltételezni... hogy ez a szászsebesi jelentése volt.

KÖLCSÖN A KIRÁLYNAK.

Néhol sok a fölségsértési pör, nálunk ritka. Itt legfeljebb az adó miatt adja ki mérgét az ember. De azért még adóhistória is akadt mulatságos, a «kölcson a királynak».

A nép így nevezte el, mert a nép azonosítja az államot az államfővel. S így szebben is csengett ez az adónem.

Van abban valami tetszetős, hogy a szegény ember ad kölcsönt a leghatalmasabbnak. Ez ingerelte a becsei parasztokat is, mikor a tisztviselő felszólította, hogy írjanak alá ökegyelmeik mennél többet.

- Hát csakugyan rászorult volna a király? - kételkedének a parasztok.

- Úgy ám, - felelte a mezőbíró. - Azt mondják, hogy a német országait elliczítálják a többi királyok, ha nem fizet. Fizetni pedig nem tud, mert a bankóprése megrepedt s az a lakatos, a ki csinálta, megvakult. Senki sem tudja megreperálni a prést. Nagy a baj Bécsben, atyafiak! Ne hagyjuk a királyt!

Nagy lett erre a lelkesedés Becsén s aláírtak vagy tízezer forintot.

A tisztviselő maga is megsokalta:

- Talán kevesebb is elég lett volna?

- Meg nem árt az, kérem! - vélekedék Dorogi uram, az öreg bíró. - Elkel ám a pénz ő felségénél, mert tetszik tudni, minden ilyen dolognál sok az apró kiadás, a mire az ember nem számít. Tudjuk mi már azt.

Denique aláírták a tízezer forintot, de nagy szemeket meresztettek, mikor aztán tavaszkor jött a rendelet, hogy fizessenek.

- Nem lehet az! - felelte a bíró. - Majd eligazítjuk mi azt máskép.

Az adóhivatal azonban nem késett, még keményebben sürgette meg másodszor a kölcsön befizetését.

Visszaírt a bíró megint, hogy másképen szándékoznak eligazítani az ügyet. Ne nyugtalanodjék a tekintetes adóhivatal.

De biz az hovatovább még jobban nyugtalankodék, megindult a becsei deputáció a székvárosba az adóinspektorhoz.

- Nos, mért nem akarnak fizetni? - förmedt az rájuk.

- Akarunk, kérem alásan.

- Hol hát a pénz?

- Hol vennénk mi annyi pénzt?

- Minek ajánlották akkor a kölcsönt?

- Hogy a felséges királynak öröme legyen! - felelte Dorogi uram, áthajítva a szűrt az egyik válláról a másikra.

- Na és miképen akarják kifizetni?

- Hiszen épen e miatt jöttünk be, hogy im pénzt követel a tekintetes stajeramt. Mi azt úgy gondoltuk akkor, kérem alásan, hogy mi a tízezer forintot, ő felsége iránti tiszteletből, apródonkint *leüljük* a vármegye házában. Mivelhogy *naponta öt forint*, kérem alásan...

Az inspektor dühösen kergette ki a szegény becseieket - pedig a királynak pénznél is becsesebb hódolatot hoztak.

AZ AMERIKAI NYULAK.

Kevés ember tudja már, mik voltak valaha az «amerikai nyulak». Pedig itt szaladgáltak Magyarországon. Itthon azért hitták őket így, mert szörnyen üldözték a kopók. Bécsben pedig azért, mert nehéz volt őket utolérni.

A Kossuth amerikai tallérjaira alkalmazták ezt a gúnyszót, csak hogy ott is, itt is másféle indokolással.

Élt pedig az amerikai nyulak idejében Aradon egy conservatív lelkületű öreg úri ember, névszerint Bíró Bertalan. «Vén svarzgelbnek» csúfolták, mert még a szabadságharc idején sem titkolta, hogy a dynasziához szít. Pedig egy Kossuthal rokonságban álló Meszlényi leány volt a felesége. Vagy hogy éppen azért szított a dynasziához, mert a feleségével akart kötekedni?

Nagy kegyben állt odafent az udvarnál, magas érdemjele volt, sokszor kínálták előkelő hivatalokkal, de mert beteges volt és már nagyon öreg, semmit sem fogadott el s egészen elzárkózva élt csöndes házában, midőn egy nap az a hír rázta meg, hogy az Imre fiát elfogták a csendőrök és vasra verve vitték Kufsteinba.

Ez a csapás nagyon megtörte; sírt, jajveszékelt, szaladgált fűhöz fához, kutatott, kérdezősködött, miért fogták el a fiát s mikép lehetne kiszabadítani? Mig végre azt a tanácsot kapta, hogy akár miért fogták is el, legjobb lesz, ha személyesen megy föl Bécsbe. Neki ott úgyis csak a száját kell felnyitnia, minden belehull, a mit a szíve megkíván.

Felczihelődék az öreg úr s becsomagolta nem csak a mentét és kalpagot, de az ócska fringiját is. Mert ha már neki kezdett, kész elmenni egész a császár színe elé s térdre borulni előtte kegyelemért.

De nem kellett. A császár behúnyta a szemét és hátratette a kezeit. A mindenható Kempen miniszter uralkodott. Ő Felsége még a kegyelmezési jogot is ráruházta az efajta ügyekben.

Még oda sem ért vén Bíró Bertalan, Kempent már értesíté a rendőrség, hogy jön s hogy milyen ügyefogyott aggastyán. Felülről is figyelmeztették: csínján kell vele bánni, meg kell neki tenni, a mit kér, mert ez egészen jóérlmű ember.

De elég szívesen is fogadta a miniszter, mikor a madárképű, galambfehér hajú apró emberke egy nap beállított hozzá, eleibe futott, mindkét kezével megrázta a jobbját.

- Oh, oh kedves Bíró! - kiáltá kordialis nyájassággal. - Milyen szerencse!

- Szerencsétlenség, exczelencz! - vágott közbe Bíró szokott éneklő hangján.

- Igaz, igaz, de mikép is lehetséges, én istenem, hogy ilyen derék apának a fia...

- Anyai rész, exczelencz! - bökte oda Bíró Bertalan.

- Ilyen apának a fia ilyesmit elkövessen! - szörnyülködék a miniszter.

Bíró megállt előtte peczkesen mint a czövek, meg sem mocczant, csak a nagy, vastag szemöldöke mozgott idegesen fel és alá.

- És mit követett el a fiú, exczelencz?

- Hát nem tudja kedves Bíró? Azokkal a szerencsétlen «amerikai nyulakkal» trafikált.

- Mik azok az amerikai nyulak, exczelencz? - kérdé siránkozón.

- Hát nem tudja kedves Bíró? Ama silány papirok...

- Papirok? - sziszegte. - Mit? Papirok? Hát sem nem ágyúk, sem nem bombák exczelencz, hanem papirok? Mit? Hát papirokért fogdossák el gyerekeinket?... Huh! Huh!

Kempen ijedten hőkölt hátra a szapora gesztusai elől.

- No, no, nem kell ezen felindulni. A mit megtehetünk, megteszszük. Aztán máskor tegye meg a kedves fia is a kötelességét.

- És mi az ő kötelessége, exczelencz?

- Az ördögbe is. Föl kellett volna jelentenie azokat, a kik a papirokkal megkinálták.

Az öreg most üveges szemeket meresztett rá, mialatt az arcza paprikaszínűre vált:

- Feljelenteni! - süvítette. - Az én fiam? Egy Bíró Imre! Huh, huh! Meggondoltam magam, exczelencz!

- Mit gondolt meg, domine spectabilis? - kérdé a miniszter előzékenyen.

- Azt, hogy a gyerek... az én fiam...

- Nos, nos?

- Canis mater, csak hadd üljön ott, a hol van. Alázzolgája exczelencz!

S fringiája hangosan csörömpölt, a mint sietve elcsörtetett, bevágván maga után az ajtót.

Kempen boszankodva mesélte el egy óra mulva a miniszter-tanácsban, hogy a magyar ember, bármilyen párton legyen is, mind rebellis. Mindössze az a különbség, hogy némelyiket több, másikat kevesebb ideig kell piszkálni, míg a «jóérműség» lehámlik róla.

KÖZIGAZGATÁSI TÖRTÉNETEK.

I. A korlátfa.

Tegyük fel, hogy valamely országon elromlik egy hídon a korlátfa. Mert ha nem tesszük is fel, elromlik.

A községi bíró észre veszi s így szól magában: (azaz, hogy tegyük fel, mintha így szólna):

- Itt könnyen bedőlhet valami részeg fuvaros lovastól, kocsistól, ezt nem veszem a lelkemre.

S jelentést tesz az elkorhadt korlátfáról az útibiztosnak. Az útibiztos fölterjeszti a dolgot a járási szolgabírónak. A szolgabíró felir az alispánnak. Az alispán átteszi az ügyet az államépítészeti hivatalhoz. Az államépítészeti hivatal kiküldi egy emberét, a ki konstatálja, ha csakugyan el van-e romolva a korlát. Az államépítészeti hivatal embere bejelenti, hogy igenis, a korlát el van törve.

Az államépítészeti hivatal tehát hozzá fog, megcsinálja a költségvetést s fölterjeszti a minisztériumhoz. A minisztérium (hol köröszkül megy az üggydarab az iktatón, a titkár és fogalmazó kezén) kiadja a számvevőségnek. A számvevőség jóváhagyja a költségvetést, s újra visszaterjeszti a minisztériumhoz. A minisztérium leküldi a vármegyéhez. A vármegye kitűzi az árlejtést. A vállalkozók beadják az ajánlatokat. Ezekre tárgyalást tűznek ki. Letárgyalás után megbizatik valamelyik vállalkozó, hogy haladéktalanul csinálja meg a korlátot.

A vállalkozó magával visz a helyszínére egy hasáb fát, kifaragja és beilleszti az elkorhadt korlát helyett.

És most már önök nyájas olvasók azt hiszik, hogy a korlátfa meg van csinálva s nincsen többé vele semmi gond.

Ohó uraim, nem úgy van. A községi bíró ő kigyelme jelenti a szolgabírónak, hogy a korlátfa elkészült. A szolgabíró jelenti az alispánnak. Az alispán átteszi az államépítészeti hivatalhoz. Az államépítészeti hivatal kiküldi a collaudálásra egy emberét, a ki megvizsgálja és be-terjeszse, ha a beillesztett fadarab megfelel-e a föltételeknek? Vegyük a legjobb esetet, hogy megfelel.

Az államépítészeti hivatal tudomásul veszi megbizottjának jelentését, hogy minden rendben van, s bekéri a vállalkozótól a költség számlát. Megállapítja a fizetendő összeget és fölterjeszti a minisztériumhoz jóváhagyás végett.

A minisztérium átteszi a számvevőséghez. A számvevőség jóváhagyja (mert már annak a leírásába csakugyan nem mernék belefogni, ha jóvá nem hagyja) és visszaterjeszti a minisztériumhoz.

A minisztérium leküldi a vármegyéhez s egyúttal értesíti az adóhivatalt.

A vármegye az egész aktacsomót beterjeszti az államépítészeti hivatalhoz.

Az államépítészeti hivatal approbálja a számlát és most már folyóvá tétetik az összeg.

A vállalkozó az adóhivatalba megy, a hol az ellenőr és pénztárnok aláírják a megbélyegezett nyugtáját és kifizetik.

... De már most csakugyan véget ért a szerencsétlen korlátfa curriculumuma - fogják önök mondani.

Ohó uraim, - most jönnek a mellékiágazásai.

Az államépítészeti hivatal két megbízott embere, az egyik a ki konstatálni járt a hídon mutató hiányt s a másik a ki kollaúdálni járt az elkészült munkálatot, beterjeszti az útinaplóját, felszámítván fuvarbérét és napidíjait. Az államépítészeti hivatal fölterjeszti a minisztériumhoz. A minisztérium átteszi a számvevőséghez. Vegyük a rövidebb eljárást és mondjuk, hogy a számvevőség helyben hagyja és visszaterjeszti a minisztériumhoz.

A minisztérium leküldi a megyéhez és értesíti az adóhivatalt. A vármegye értesíti az államépítészeti hivatalt, az a költség számlát ellenjegyzí, a két megbízott ember elmegy az adóhivatalba, a hol a napidíjaikat kifizetik.

És most valahára lekerül a napirendről a közigazgatási forumok tömkelegében vándorló korlátfa.

Csak hogy mit ér? mert noha a legrövidebb eljárást vettük, annyi idő telt ebbe bele, hogy azóta ismét elkorhadott s ezt ismét jelenti a bíró a szolgabírónak, a szolgabíró az alispánnak, az alispán az államépítészeti hivatalnak és így tovább-tovább... örökön-örökké. Amen.

II. Egy bevert fej.

Egy elromlott korlátfánál semmivel sem rosszabb téma egy bevert fej.

Minthogy a bevert fej a Szuhai Márton uram legény fiáé, a Péteré s minthogy Szuhai Márton uram kemény ember, a ki szeret törvényt járni, képzelhetni milyen dühösen rohant a községi bíróhoz:

- Nagy violencia történt, bíró uram, - lihegte - a Sáska Pista összetűzött a fiammal és két helyen ütötte be a fejét. Két léket vágott rajta, az akasztófára való, a botjával. Tegyen nekem kegyelmed igazságot.

A bíró uram ki sem vette a fönségesen füstölő makrást az agyarából.

- Semmi közöm a kend fiának a fejéhez. Tanulja meg kend, hogy ez kriminális. Keresse följobb az igazságot.

Szuhai uram elballagott az ötödik faluba a szolgabíróhoz.

- Panaszra jöttem, tekintetes uram, a Sáska Pista beverte a fiam koponyáját.

- Az meglehet - mondá a szolgabíró - de nem jó helyen jár, mert ez a törvénykezéshez tartozik, menjen a járásbíróhoz.

Szuhai uram fejet csóvált és elment fél nap járó földre a városi járásbíróhoz.

- Tekintetes uram, a Sáska Pista beverte a Péter fiam fejét, két léket vágván rajta.

- Az meglehet lelkem, de nem jó helyen jár. Menjen a doktorhoz és az vegyen aztán a fiú fejről «visi repertumot». Mert formája van ám a dolognak.

Szuhai uramnak most már mindenekelőtt haza kellett mennie a fiáért, a kinek tulajdonában vagyon a bevert fej s harmad napra fejestől elmenni Bélyibe, a hol a járási doktor lakik.

- No tekintetes uram, - állított be a doktorhoz, - egy kis munkát hoztam kérem alásan. Pereskedem a Sáska Pistával, a törvényre adom, mert erősebb volt a fiamnál s két helyen szakasztotta be a fejét, majd megmutatom én ő kelmének, hogy a törvény még nálánál is erősebb. Tessék csak megcsinálni a mappát a bevert fejről.

- Rossz helyen jár, barátom, - felelte a doktor, - én megyei orvos vagyok, de ez a törvényszékhez tartozik. A megye pedig más dolog, mint a törvényszék. A megye az uraké, a törvényszék ellenben a királyé. Menjen a törvényszékhez.

Szuhai uram ment hát a törvényszéket megkeresni, a melyik megint egy másik városban székel, az pedig egy napi járó föld innen.

Ott fűt-fát kikérdezvén, végre mégis eljutott a törvényszéki elnök elé.

- Az úr legyen az a törvényszék?

- Én, - mond az elnök mosolyogva. - Mit akar?

- Boszút. Beverték a fiam fejét két helyen. Ott künn van a gyerek, kérem alásan az ambituson. Behíjjam?

- Fölösleges. Mert ha nem tudja, tanulja meg kend, hogy minden dolognak bizonyos formája van.

- Egy hete tanulom, kérem alásan.

- A bevert fejről visi repertumot kell fölvenni.

- Igen is, kérem alásan. Hova menjek?

- Menjen kend haza, mert ha kereskedni akar, ahhoz az szükséges előbb, hogy a törvényszéki orvos megnézzé, s hogy a törvényszéki orvos megnézzé, ahhoz meg az szükséges, hogy utasítást kapjon rá a törvényszéktől. Meg is fogja kapni. Majd intézkedem. Értette kend?

- Igen is értem, kérem alásan, hogyne érteném - mondá Szuhai Márton uram és több mint egy heti szaladgálás után hazakerül, várván, mi fog vajjon történni. Szavát állja-e a törvényszék?

Nem kell hiába várnia. Két hét múlva, mire az orvosnak adott utasítás átmegy mindenféle igtató, kiadó és kézbesítő retortákon, megjelenik a doktor a helyszínén s fölveszi a Péter fejről a látleletet - de hasztalan, mert már akkorra a gyerek feje tökéletesen begyógyult.

*

Ilyen különböző apparátusaink vannak nekünk.

Az egyik úgy dolgozik, hogy mire a korlátfa elkészítése rendbe jön, akkorra már elromlik.

A másik úgy dolgozik, hogy mire a bevert fej napirendre kerülne, akkorra már begyógyul.

És mégis azt beszélük: hogy az egyik olyan, mint a másik.

III. Egy waggon akta.

Mikor a bosnyák és hercegovinai lázadás folyt 1875-ben, sokan menekültek mihozzánk. Becsületes keresztények, a kik a szélcsendet szeretik, valamint jámbor muzulmán hitűek, a kik békében akarják elszívni a pipájukat, aggastyán agák, bégek, asszonyaik, menyek, unokáik, leányaik ide futottak a háború iszonyai elől, csak az életüket hozva magukkal, meg a rajtuk való ruhát. Egész rajok jöttek naponkint és mindent föllettek mint a sáskák.

A magán vendégszeretet takarója nem olyan hosszú, sem nem olyan széles, hogy beérhette volna őket. Ilyen viszonyok közt azt kívánja a nemzetközi illedelem, hogy az állam vállalja el a «házigazda» szerepét.

El is vállalta. Volt még valahol a láda fenekén egy pár millió (már t. i. Rothschild ládája fenekén), azt elkérték kölcsön és gyakorolták vele a keleti vendégszeretetet: kinevezvén kormánybiztosnak e célra Zuvics Józsefet, a ki, mint a horvát országgyűlés küldöttje, mindig derék jó magyar érzelmű embernek mutatta magát a parlamentben.

Zuvics nagy örömmel és kedvvel fogadta el a kormánybiztosságot. Hogy ne! Nincs annál passzionatusabb dolog a világon, mint pénzt osztogatni. Ilyenforma hivatalt ki ne szeretne?

Hanem egy kis vesződséggel még az is jár - a mai rendszer mellett, mert minden apró összegről, a melyet kiosztott, jegyzőkönyvet kellett fölvennie.

A pénz rémítően fogyott, a jegyzőkönyvek és mindenféle más irományok rémítően szaporodtak.

Mikor az évi számadásokat beküldte Zuvics, épen egy egész waggont töltöttek be az akták. Lesz bennük öröme a magas minisztériumnak odafent.

Húsz számtiszt dolgozott velük éjjel-nappal, ki tudja meddig, míg végre kiszámították, hogy a hat milliónyi összegből hiányzik 6 frt 78 kr osztrák értékben.

Nosza küldik rögtön vissza a határszélre Zuvicshoz az egy waggon aktát: egy pár lattal most még nehezebb, mert ott van az intés, hogy hát a 6 frt 78 kr hol van?

Boszankodék ezen Zuvics egy kicsit s a mikor ráért, megírta a választ:

Soh'se okoskodjanak, ott lesz az a 6 frt 78 kr valahol. Nem jól nézték át. Mert ő az utolsó krajczárig kiosztotta a hat milliót, hát a 6 frt 78 kr is közte van.

S ezt a választ szépen hozzácsatolta az összes aktákhoz, a miket ismét belegyömöszölt egy waggonba.

A minisztérium megkapta a Zuvics felterjesztését, s a hogy hazahozta, szépen küldte ismét vissza az óriási aktát ezzel a toldalékkal: hogy ha Zuvics József kormánybiztos harmincz nap alatt nem ad kimerítő felvilágosítást a hiányzó 6 frt 78 krról, akkor nem tudom én miféle paragrafus szerint fognak vele eljárni.

Egy nap megint ott volt a waggon az aktákkal. Mindig hat szolga szállította kosarakban a vasúttól a kormánybiztos lakására.

Most már dühbe jött Zuvics. Kivette a tárczáját és leolvasott 6 frt 78 krt s küldte a waggon akta mellett a kormánynak:

«Az ördög disputáljon az urakkal. Itt van a pénzük. Hat forintért csak nem revideálok át az összes számadásokat, hogy megvakuljak és megöregedjem benne. Inkább én engedek. Ne szaladgáljon többé az a bolond waggon ezekkel az aktákkal».

A kormány kezébe vette hiánytalanul a 6 frt 78 krt, miközben összeránczolta a homlokát és így irt vissza:

«Ohó! nem addig van! Szép volna, ha a hiányzó összeget büntetlenül lehetne becsatolni akármikor. Legyen most már az úr elkészülve a kriminálisra».

Zuvics végkép elkeseredett s még az nap megsürgönyözte, hogy nem kér többé ebből a mulatságból, lemond.

... Érdekes történet ez: mert azt tudjuk meg belőle, hogy milyen a magyar közigazgatás, ha «erélyes».

Hát még milyen lehet, ha nem erélyes? Legközelebb talán azt is megírjuk.

A LŐRINCZ KALAPJAI

- Te Lenczi, - mondtam egy nap Lőrincz barátom mellé letelepedve, ki a «Figaro»-t olvasta a kioszkban - hol vetted ezt a szép kalapot?

A jámbor férfiú letette az újságot, leemelte kalapját a fejéről és ő maga is megnézte.

- Na, - szólt, - megjárja no. Kolozsvárott vettem a kalapot.

- Hogy adod nekem?

Újra a «Figaro» olvasásába merült s csak úgy gépiesen jegyzé meg:

- Rendelek neked egyet.

- Nem, nem - vágtam közbe, mert valóban megtetszett a kalap könnyed és elegáns formája, - nekem ez a kalap kell.

- Öreg kalapot csak nem viselsz. Adj a fejedről mértéket s még ma írok a kalaposnak. Jó lesz?

- Nem ér semmit. Ennek már megvannak azok a bizonyos gyüremlései, a melyek utólérhetlenek. Egyszóval, épen az az állása tetszik nekem, a mit a viseltesség kölcsönöz neki. Engedd át a kalapot Lenczi... no, tedd meg már azt az örömet.

Addig-addig turbáltam az olvasásban, hogy végre is elúnta.

- Isten neki, - szólt némi türelmetlenséggel - látom már, nem hagysz olvasni. Hát neked adom a kalapot, ha...

- Parancsolj, kérlek!

- Ha egy újat veszel helyette.

- Szívesen. Menjünk azonnal.

Bementünk Skrivánhoz s Lenczi egy széles karimájú, fehér szallagos szürke kalapot keresett ki magának. Azaz nem naívon kereste biz ő. Mindjárt ráállott az elsőre, a melyik jó volt. Nincs ő benne semmi, de semmi abból, a mit hiúságnak neveznek. Igaz is, hogy csúnya ember, s hanyag öltözködésű, a ki nem adott az asszonyokra semmit, de meglehet, hogy csak azért, mert azok se törték magukat utána.

(Megjegyzem azonban, hogy ez a jellemzés még a kolozsvári kalap előtti korból van véve.)

Másnap már a Skriván-féle szürke új kalap alól olvasta a szokott órában a «Figaro»-t.

Egy pajzán ötletem támadt, mikor megpillantottam. Mert hiába, hálátlan az ember és a gonosz tettekre hajlandó. Összebeszéltem Szabó Palival, ezzel a tréfákra mindig hajlandó rossz csonttal - s az a kész tervvel menten oda telepedett a Pali asztalához.

- Mibe mélyedtél el úgy?

- A «Figaro»-t olvasom, - monda Lőrincz, föl sem pillantva a lapból.

- Ejnye beh pompás kalapod van.

- Hogy mi? - makogta Lenczi szórakozottan.

- Hol vetted ezt a kalapot?

Lenczi boszankodva dobta félre a lapot s ingerült, gyanús tekintetet vágott Szabó Pali felé.

- A kalapomról beszélsz? Hát mit akartok az én kalapommal, he?

S ennek a szelíd embernek fenyegető hangja volt e pillanatban.

- Hát már az ember nem is olvashat a kalapja miatt? Hát mi az már ezekkel a kalapokkal? No, mit akarsz hát? - fakadt ki dühösen.

- Ugyan, ugyan. - csillapította Szabó Pali, - hát mi bújt beléd? Bántottalak én, vagy mi? Szóltam én hozzád egy rossz szót?

- Mit bántod a kalapomat?

- Bántja a kutya... hisz inkább dicsérem. Soha még én ilyen szép kalapot nem láttam. Csupa chic. Van benne valami különös kellem.

- De kérlek, - kiáltott fel a kalapot megvetőleg a márvány-asztalra csapva, - van ilyen Skrivánnál ezer is.

- Tudod mit, Lenczi, add el nekem ezt a kalapot.

- Ne infesztálj, kérlek, mert indulatba jövök. Hát nem mondtam, hogy ezer ilyen kalap van Skrivánnál. Hát nem tudsz Skrivánhoz menni?

- Nem értesz te ahhoz, Lenczikém. Ezek a gyüremlések.... becsületemre mondom, ezek teszik meg. Ez a csurgója, aztán ez a beütés a tetején.

- Hagyj békét efelé ostoba beszédekkel.

- Lenczi, ha szeretsz, nem tagadod meg tőlem.

- Eredj Skrivánhoz!

- Édes, kedves Lenczikém - könyörgött neki a gaz Pali - a legszebb kalapot veszem meg neked érte Pórfínál.

- Jól van, - hörgé a csodálatos kalapok tulajdonosa, - menjünk, megteszem még ez egyszer, de már sok, a mi sok.

És fölemelte fenyegetőn az ökleit.

Elmentek és másnap megint új, még pedig fekete, pörge, beszegetlen kalapban ült Lenczi a locsogó szökőkút tájékán egy törpe ákác alatt.

Most már Palival ketten kerestünk valakit, a ki tovább szőjje az ingerkedést. Meg is találtak Ocskoványi Miska személyében.

Kissé gyámoltalan fiú, a ki legfeljebb «öntudatlan eszköznek» használható. Szabó Pali csak arra tanította ki, hogy Lőrincz roppant szenvedélyes kalapcserélő s hizeleg neki, ha a kalapjait dicsérik.

- Jó napot - köszönté a szerencsétlen Ocskoványi. - Ha megengedi?...

S leült melléje a székre.

- Hogy van, hogy? Kellner, egy kapuczinert! Apropos hol volt ön a nyáron?

- Sehol, - dünnyögte Lőrincz, ki ma feltűnően viselte magát, sokat kacsingatott a fel s alá hullámzó hölgyekre s bizonyos kacérsággal feszeltett székén, a mi azelőtt épen nem volt szokása. A «Figaro»-t is csak úgy ímmel-ámmal olvasta.

- Forró időnk van, - szólt ismét Ocskoványi, megtörülgetve izzadó homlokát.

- Uhm... no.. meglehetősen, - válaszolta Lőrincz kedvetlenül, az őt jellemző mogorvasággal.

- Hanem milyen szép kalapja van önnek...

Lőrincz úr szemeit elfutotta a vér, felugrott, mint a megsebzett vad.

- Uram, - kiáltá hevesen, - mit akar ön a kalappal?

- Én? - hebegte Ocskoványi elsápadva, - se-semmit, kérem... Meg akarnám ma-magamnak öntől sze-szerezni.

- Ön is! - kaczagott föl mély keserőséggel. - Hát én nekem már most el kell bujdosnom ebből az országból a kalapjaim miatt? Hát mi ez, mondja meg nekem, mi ez?

Csapkodott, hadonászott és káromkodott féktelen dühhel. Nagy idomtalan orrczimpái lüktettek, mint a kovácsműhelyek fuvói.

- Hát hajadon fővel járjak én már? Üldözött vad legyek, bujdoszam önök miatt az erdőkben, emberi szem a hol ne lásson?

A szegény Ocskoványi Miska sóbálványnya ijedt. Tudta is ő, mit vétett!

- De ké-kérem uram.

- Ne kérjen semmit, ne szóljon semmit, - ömlött a Lenczi szájából a méltatlankodás áradata. - Ön egy ostoba, hiú fiatal ember, punktum.

- Uram, uram, türtőztesse magát.

- Igenis. Nem fogom magam türtőztetni, igenis, ön egy hiú fiatal bolond.

- De...

- Semmi de, mert tudja meg ön, fiatal ember - s itt a penész-szín girbe-gurba arcza gúnyos becsmérlő kifejezést öltött, szemgödrei kidagadtak - hogy ön nem az első ilyféle ember. El kell beszélmem önnek a dolgot.

- Miféle dolgot?

Lenczi láthatólag lehült ezalatt s szürke szemeivel elkezdett békülékenyen pislogni. Észre vette, hogy ingerült beszédje és gesztusai felköltötték a szomszédos asztalok figyelmét, nagy szőrös kezét tehát gyorsan a szája elé tette és halkán mondá:

- Tudja meg ön, fiatal ember, hogy ez már a harmadik kalap a fejemen három nap óta.

- Ah!

- Ön bizonyosan ismeri Pélyi Gyurit. Ez az ember meglát a fejemen egy kalapot tegnapelőtt és addig kínozt, míg eladom neki. Azt hitte a bolond, hogy az az ő fején is úgy fog állni, mint az enyimen... Láttá benne? Mondhatom, pocsékul néz ki. Jól van, odaadtam neki. Megvesz nekem érte Skrivánnál egy más kalapot négy forintért s uram fia, abba meg a Szabó Pali bolondul bele tegnap. Addig öl, addig kunyorál, hogy végre is beleegyezem. S itt van ni, ma meg ön vesz üldözőbe a kalapomért...

- Nem tudtam, uram, bocsássa meg... szavamra mondom, nem tudtam - mentegetőzik a megriadt fiú.

- No hát, tudja meg most, fiatal ember és ne költsék ostoba hiuságból. Látta, ilyen kalap van száz is, akár Skrivánnál, akár Pórfínál... higgye meg, mind ilyenek... hiszen kérem az egész város ilyeket visel, de ne csináljanak maguknak illúziókat - mert azok csak az én fejemen veszik ki magukat ilyen szépeknek.

... És e naptól a Lőrincz természete egészen átváltozott.

Az egykori igénytelen, szerény és munkás ember hetykén sétálgat a váczi-utczán s bizonyos kaczérsággal nézegeti magát a kirakatokban.

Minden héten vesz egy új kalapot s azt tanult gráciával viseli fején. Mintha mondaná a járókelőknek:

«Hej emberek, látjátok ezt a kalapot a fejemen».

Látjuk bizony, de nem csak az ő fején. Sok sok ember hord nálunk ilyen irodalomban, politikában és egyebütt.

A HONATYASÁG.

Az emberek azt hiszik rólunk, hogy nekünk az az öt forintunk van. Mondhatom, nagyon csalódnak. Régibb kozák képviselőktől kell eltanulni, mennyi mindent ér a honatyaság, ha az ember jól tudja értékesíteni.

Nekem például el kellett utaznom ezelőtt egypár évvel Erdélybe, igen hosszú utra.

Ötvenkét forintba kerül a jegy ide-oda. Ez épen öt darab választó és még két forint plus!

Hahó! Lassan a választókkal! Gazdálkodjunk. Különben is feleséges, családos ember vagyok. De meg okos ember, meg vagyon írva, nem fizet a vasuton. Hát ha még ez az okos ember országgyűlési képviselő is! Pedig így is összeesik az néha ritkán.

No, mondom, ez egyszer hasznát veszem a képviselőségemnek, kéretek egy ingyen-jegyet, tehát hajtassunk el a vasutigazgatósághoz.

Belevetettem magam a legelső fiákkerbe s odaérve felkerestem az igazgatót, régi jó barátomat.

- Szervusz! Hol veszed itt magadat? mondá az igazgató nyájasan.

- Egy jegyet akarok Brassóig.

- Miféle czimen?

- Hát a képviselői voltom okáért.

- Helyes. Van igazolványod?

- Miféle igazolvány?

- Kovách Laczitól.

- Mire nézve?

- Arra nézve, hogy téged mikép hivnak és hogy képviselő vagy.

Nagy szemeket meresztettem rá.

- Ugyan ne okoskodj, kérlek... nincs tréfálni való időm.

- Nagyon is komolyan beszélek.

- De hiszen csak ösmersz talán...

- Persze hogy ösmerlek, de a szabályok barátom, a szabályok.

- Hát nem adsz jegyet, mi?

- Nem én, igazolás nélkül.

- Hát hova szaladjak én most Kovács Laczi után?

- Hozhatsz tanukat, a kik beigazolják, hogy az vagy, a kinek magadat kiadod?

- Itt vagy te...

- Én nem hiszek magamnak.

Fölháborodva hagytam oda gyermekkori pajtásomat, az igazgatót s ott lent elbocsátottam a kocsimat s adtam neki 2 forintot.

Utközben, a mint gyalog sétálok, találkozom egy ismerőssel, a ki most a két szárnyat hordja gallérán, de a ki valamikor szolga volt az országháznál, megkapott a fősvénység ördöge s megszólítottam.

- Bütykös bácsi, ösmer kend engem?

- Hogyne ösmerném a nagyságos urat.

- No hát akkor visszafordulok, eljön kend velem a vasúthoz bizonyítani, hogy én vagyok én.

- Nagyon szívesen.

Nos elvittem Bütyköst. Nagyon tekintélyes külseje van az öregnek. Ez már csak elég bizonyíték lesz.

Az igazgató végig nézte s miután azonosságomat írásban elősmerte így szólt:

- No most már rendben vagyunk.

Én egy forintot nyomtam az öreg markába s azzal eleresztve őt, az igazgatóhoz fordultam:

- Most tehát kiadod már a vasúti jegyet?

- Ki bizony, ha elhoztad a fotografiádat.

- Miféle fotografiát.

- Ejh, hát az arczképedet.

- Minek az?

- Hogy a konduktor megnézhesse: te használsz-e a jegyet.

- De nekem nincs fotografiám.

- Vétesd le magadat.

- Arra nincs idő. Holnap délben utaznom kell.

Az igazgató vállat vont.

- Nagyon sajnálom, de a mi szabály, az szabály. Veled sirok, de jegyet nem adhatok.

- No már erre formális dühbe jöttem. Becsaptam az ajtót, úgy rohantam le a lépcsőkön. Az utcán belevetettem magam egy fiakkerbe s hajtottam egyenesen Baross államtitkárhoz: «Majd megmutatom én mindjárt, hogy kell az államférfiakat respektálni Magyarországon».

Az államtitkár otthon volt. Izgatottan adtam neki elő a dolgot, hogy mikép bánnak velem az alantas közegei. Hát ezért vagyok én mameluk. Ha már a vasut se tiszteli a meggyőződésemet: ki tisztelje akkor?

- De hát miért jössz hozzám? kérdi az államtitkár gunyosan.

- Miért? Hát hogy te segíts rajtam.

Baross megdörzsölte a kezét.

- Sajnálom, kedves barátom, de nem tudok fotografirozni. A camera obscurat különben is magával vitte Tisza Bécsbe.

- Gábor, Gábor! Lesz még szavazás Magyarországon! kiáltám fenyegetőleg s el akartam rohanni.

Trencsér, nagy fia azonban utamat állta:

- Te, adok neked egy jó tanácsot, hiszen neked van fotográfiád.
- Valamikor régen volt elég, fiatalkoromban, de szétadtam.
- Hát a képviselőházi albumban?
- Az istenugyse...
- No látod.

Rohantam a képviselőházba. Ott kinyitották a termeket, az elhagyott folyosókat, a kisérteties buffet-t. Az album ott áll a kis fekete asztalon - de az arczképem nem volt benne. Valami gazember kilopta.

No már most mit csinálják? Mit? Hát legelőször kifizettem a fiakkeremet. (Három pengőt kért az imposztor.) Azután elindultam tűnődve a váczi-utca felé.

A méltatlankodás egészen megizzasztott. Olyan voltam már, mint a katona a csatában. Most már azért se hagyom azt az ingyenyjegyet az államnak.

Hát richtig, jön szembe velem Péchy Tamás. No épen jó. Legalább elpanaszlom neki a képviselői méltóság megsértését.

- Tudod mit, - szólt ő, mert az ilyenekben praktikus ember, - a városligetben van egy amerikai photograph, a ki öt perc alatt levesz. Eredj ahhoz.
- Igaz, hej, fiakker! Hamar egy fiakker.

Hajtottam a városligetbe. Vagy negyven szolgáló és ugyanannyi mesterlegény várta ott a saját képét. Sehogysem juthattam a fotográfushoz. Minden előretolakodás hasztalan volt. A mesterlegények minduntalan visszataszítottak.

- Itt sorrend van uram. Tartsa meg a sorrendet!

Egy félóráig türelmesen vártam, de mikor el untam, kimentem egy nagyöklű hordárt keresni valahol. A hordártól beküldtem a névjegyemet, hogy sietős dolgom van, fotografírozzon le izibe.

A fotográfus átvette a névjegyet és mosolygott.

Erre aztán észhez jöttem s beküldtem neki öt forintot, mire a fotográfus nem mosolygott, hanem letaszította a székről a peckesen ülő szakácsnét s mély bókolások közt jött ki értem.

Egy negyed óra kellett, míg a kép elkészült. Rohantam is vele az igazgatósághoz.

- No - mondtam az ajtót belököve, nagy lihegéssel - itt a kép!

Az igazgató megnézte, azután az ablakhoz ment, ott is megnézte, majd a pápaszemét kereste elő s azon át is megnézte és nevetve adta vissza.

- Ej, kópé, kópé! Rá akartál most szedni. A rövidlátásomra számítottál. De megösmertem. Hisz ez a Prileszky Tádé arczképe.
- Becsületesemre mondom...
- Ne esküdj, kérlek...

Magam is láttam, hogy rossz a kép. Nem hasonlított az hozzám egy csöppet sem; az igazgató könyörtelen maradt.

- Hja a szabály szabály!

- Vigye el a pokolbeli ördög a szabályaitokat.

Mit volt mit tennem, újra visszamentem a kocsimhoz s adtam neki 2 forintot, a hordár már előbb egy forintot kapott tőlem. Eddig már 13 forintban volt a jegy.

Quid nunc! Amint ezen tünődném kétségbeesve, egyszerre egy sugár női alak jön ki az oktagon egyik házából.

- Nini a szép Mariska! Az én fiatalkori ideálom. Hophó! Hiszen adtam én ennek egyszer arczképet is.

Utána, a mint csak birtam. Utól is értem. Nagyon megörült a viszontlátásnak. Szemrehányásokat tett kecsesen, pajkosan, hogy úgy egyszerre elhagytam akkor réges régen.

- Pedig ha tudná, ...de a viszonyok...

- Igen a viszonyok. Persze, - szólt gunyosan.

- De azért higgye meg sokszor gondoltam kegyedre, ...arczképe megvan nálam... valahányszor e képet láttam... Oh Mariska! De kegyed tudom nem gondolt reám. Pedig ha jól emlékszem, kegyednek is megvan az én arczképem.

- Meg bizony.

- Ah! sóhajtottam még melegebb hangon. Tehát megvan?

- Nem adnám oda a világ minden kincséért sem. Kincsem az nekem.

- Pedig szeretném kicserélni egy újabbal.

- Nem, soha. Nekem az akkori képe kell. Ugyanaz a kép, melyet annyiszor áztattam könnyeimmel.

Ez ugyan nem biztató, gondoltam magamban, de ha nem adod jó szerível, hát ellopom, mégis meg kell lenni reggelre az arczképnek.

- Hova megy lelkem, Mariska?

- Sétálok egy kicsit.

- Nem volna kedve velem vacsorázni ma?

Megfenyegetett szép fehér kezével.

- Rossz ember. Miket beszél.

S azután fürkészőleg rám nézett, komolyan beszélek-e, vagy tréfálok? De én komolyan beszéltem.

- Hát majd meglássuk - szólt aztán csengő játszi hangon.

- Tudja mit, vacsoráljunk kegyednél.

- Nem főzetek otthon.

- Nem baj, a vacsorát majd én hozatom Marchaltól, így aztán kölcsönösen leszünk az egymás vendégei.

Ugy is lett. A vacsorát megrendeltem a Mariska lakására, ki is fizettem, a pezsgővel együtt 19 forint 50 krba került.

Az ételek igen pompásak voltak, a bor is kitűnően ízlett, de a Mariska... a Mariska már igen sokat vesztett, ő nem a régi többé.

Mindegy! a fotográfiát sikerült ügyesen kicsempésznem.

Beletettem a tárczámba.

Majdnem baj lett belőle. Mert Mariska, mikor távoztam, belecsimpeszkedett a nyakamba s valamit sugott a fülembe. Nem árulom el, mit. Gavallér ember nem teszi. De ennek következtében ki kellett nyitnom a tárczámat s abból két tizest előkeresnem. Remegés fogott el, ha észre veszi ott a képet; de nem vette észre s én post tot discrimina rerum, végre eljuthattam vele az igazgatósághoz.

- No de most már csak kikapom a jegyemet?

Odaragasztották a képet a jegy egyik oldalára s az igazgató a markomba nyomta irigykedve:

- Itt van ni! könnyű nektek, képviselőknek! Mindent ingyen hajigálnak utánatok. Szervusz! Szerencsés utat.

NE NYITOGASSUK A TÖRTÉNELMET

Két nemes vitéznek a nevét kapta fel a hír ő felsége, Rákóczy Ferencz Urunk kurucz hadaiból. Pedig ugyancsak azóta sem volt a dicsőségnek alkalma, hogy olyan magas cenzussal dolgozzék.

Ikertestvérek voltak Imre és Gábor (a családi nevüket elhallgatom), mindakettő vakmerő lovag volt, harczban szerencsés, haditanácsban bölcs, de különösen Imrét bálványozták a katonái. Legendáik szerint nem fogta a golyó s a kard elvesztette életét, ha a testéhez ért.

Nem is esett semmi baja, egész 1707-ig. Sitkénél azonban a Rabutin ellen vívott csatában belefuródott egy kartács a lábába.

S most már vége lett volna a legendának, ha Imre vitéz nem sajnálja vala a villanyozó hittől megfosztani a kuruczokat. Eltagadta a sebet, azért fekszik ágyban, hiesztelé, mert a csizma törte fel a lábát, s a mikor fölgyógyult, azután is mindég azzal sántított, hogy a sárga csizma szorítja. (Igy keverik rossz hirbe mindenféle bolondságot a csizmadiákat).

Hanem sántán is épen olyan vitéz volt s diadalról diadalra szállt hies hóka paripáján, melyet az irigy Bezerédy «Pemetének» keresztelt el.

Nem érte azt többé seb csak még egyszer - de azt már nem lehetett eltagadni.

A Gábor bátyja átment a labanczokhoz. - Ez a seb halálos volt neki.

Tizezer aranyat ígért Gábornak a bécsi udvar és bárói rangot.

Elárulta ezért az összegért a hazát, pedig Gábornak is volt egy szent-amulett a nyakában ezzel a visszafelé is olvasható körirattal: «Sator Arepo tenet Opera Rotas» a kurucz-asszonyok azt hitték, az ilyesmi megóvjá a férjeiket a kísértetbe jövéstől.

Imre Kassán vette a meggyalázó hirt s maga sietett azt jelenteni a fejedelemnek.

Rákóczy az arcát a tenyerébe temette.

- A legjobb két vitézem voltatok! - sohajtott szomoruan.

- Én magam harczolok ezentúl kettő helyett!

Valóban kettő helyett harczolt, hét csatát nyert egyvégbe, pedig már akkor rossz pénz volt a «pro libertate». Károlyi Sándor nem messze járt már Majthénytől.

Azonban a gyanakvó Bercsényi, a kit hóbortos jósa a hies Koncz Márton izgatott Imre ellen, nem győzte leveleiben figyelmeztetni a fejedelmet, hogy Imre is árulásra készül.

A fejedelem nem hitte el egészen, hanem mégis megidézte Sáros-Patakra s ilyen nagylelkű modus vivendit gondolt ki:

- Ha megjelenik, akkor nem bűnös, tehát nem nyakasztatom le; ha pedig meg nem jelenik, akkor azért nem nyakasztatom le, mert nincs a kezeim közt.

Imre már tudta, mit jelenthet az audiendum és nem tette az egyiket sem, sem ő nem ment, sem pedig nem daczolt, hanem átment újra a Dunántulra és addig kereste a labanczokat, míg megtalálta a testvérét, dandárját szétverte, őt magát elfogta és vasba verve küldte Sáros-patakra, üzenvén hű emberétől, Bozó Mihálytól, hogy ő maga is nemsokára elmegy s kérve kéri a fejedelmet, ne ölesse meg a bátyját, hanem csak fogságban tartsa. «Nekem is, neki is apró gyermekei vannak,» - írta a levelében - «az, kiknek gyámolra van szüksége.»

Útközben azonban kiszabadították Bozó uram kezéből Gábort a labanczok, a kíséretet lemészárolták, csak ő maga menekült meg s futott egyenesen Sáros-Patakra.

Lőn tehát, midőn két hét multán a semmit nem gyanító Imre is Sárospatakra érkezett, hogy ott a fejedelmi várban legott foglyul ejtették. A haditanács összeült s belépett a vádló - Bozó Mihály.

Bozó Mihály azt vallotta, hogy Imre csak játékot üzött a fejedelemmel, elfogatta bátyját s vason küldte Patakra, de értesíté a labanczokat merre kísérik, hogy kiszabadítsák útközben. Furfanggal akarta még egy darabig áltatni a fejedelmet hűségéről. Ki tudja, miféle céljai voltak vele?

Imre mindent tagadott - de a hangulat ellene volt s némileg a látszat is.

A haditanács halálra ítélte a legjobb kurucz vitézt s le is fejezték Sáros-Patakon 1708-ban december 18-án.

Vérbe mártott fejét magasra emelte a hóhér és megmutatta a népnek:

- Így járnak mindazok, a kik az haza ellen vétkeztenek.

Noha látta a nép a hősnek fejétől elválasztott testét, alig néhány hét múlva azon hír kezdett, izgatott lázongást keltve szárnyalni, hogy a nagy bajnokot élve temették a földbe, mert tetemei fölött megmozgott a föld.

A hír egész a fejedelem füléig elhatott, s hogy megnyugtassa a zsibongókat, kiásatta Imre holttestét, mely közszemlére lett kitéve.

A nép tódult az egyszerű kápolnába s hitetlenül, fejcsóválással mondogatta:

Csakugyan meghalt? Ez mégis különös!

De még különösebb, hogy vagy száz esztendő múlva megtalálták a bécsi archivumban a Gábor báró nyugtáját a tizezer aranyról.

És megtalálták a Bozó Mihály uram quietancziáját is szinte tizezer darab aranyról, a melyeket Gábor szabadon bocsátásaért és az Imre fejéért hiánytalanul fölvelt.

A bécsi aerariumnak tehát az egyik testvér is tizezer aranyba került, a másik is. Egyenlőn becsülték meg őket.

De a magyar főrendiházban csak az egyik testvér maradékai ülnek.

Nem a nagy szabadsághőse, a kit a golyó nem fogott, csak önfeleinek igaztalan pallosa, a kinek holttestét visszakérték katonái a földtől, a ki ott pihen a sárospataki vártemplomban ketté szelt nyakkal.

Hanem annak a másiknak a maradékai, kinek a neve ott van a nyugta alatt... azok ülnek ma a főrendiházban és hivatkoznak a történelemre.

AZ ÁLMODOZÓK FOLYÓJA.

Egy este nehéz gyomorral feküdtem le s ráadásul elolvastam egy csomó hírlapi cikket, a Kongó államról, Stanleyről. M'tesáról, a híres szerecsen királyról, a kinek hétezer felesége van, Livingstoneról, a ki a Nilus forrásait kereste, a főrendiház tárgyalásáról, a demokracziáról és olygarchiáról.

Ennek az lett a következése, hogy mihelyt behunytam a szemeimet, mindjárt ott voltam valahol Afrikában. Chaotikus összeviasszaságban folytatódtak az események, a melyeknek szálaínál elszenderedtem.

Egy erdőben jártunk, sűrű fák között sivó homokban a M'tesa feleségeivel. Odescalchy Gyula herczeg udvarolt az egyiknek, a másikkal Bánffy Béla ment karonfogva. Maga M'tesa fejedelem is velünk volt, de az oda se hederített az asszonyoknak, Beksicscsel diskuráltak a demokracziáról. Horváth Gyula arra kapacitálta Bungala törzsfőnököt, hogy festessék le Tisza Kálmánt - istennek. Az szerencsét hoz a tartományra. Grünwald Béla szintén ott tipegett velünk s minden benszülöttől megkérdezte: «Vannak-e Afrikában tótok?»

Ahogy így mentünk, mendegéltünk, M'tesa király nagyon meg talált szomjazni.

- Ki tud itt közelben forrást? - kérde az apródjaitól.

Senki sem tudott. Eközben a nép is megszomjazott és hangosan üvöltött víz után. A hétezer asszony, a szerecsen törzsfőnökök és a mi embereink mind eloszlottak forrást keresni, de csüggedten szállingóztak vissza egyenkint: «Nincs erre víz sehol, sehol».

Egy új csoport közelgett most s azok közt megismertem Festetics Tassilót, Andrássy Gyulát (denique Andrássynak jó a szerecsen király is) és a Czirákyakat. (Bizonyosan tigrist vadászni jöttek ide.)

Csak azzal a kérdéssel ostromolták őket is:

- Nem tudnak-e valahol vizet?

- Találtunk itt a közelben egy patakot, de nem ajánljuk.

Oda tartottunk, hát csakugyan volt ott egy patak, de milyen gyalázatosan nézett ki. Békák brekegtek benne s állati hullák úszkáltak a tetején. A giz-gaz és rekettye zöldes barnára festette az undorító folyadékot, mely messziről terjeszté a kellemetlen szagot.

- Ebből nem is iszom - mondá megvetőleg M'tesa - s népemnek sem engedek inni belőle, mert ez a víz a ragályos halál.

- Jól teszed király, ha nem iszol, sőt gátat kell emelned ellene, hogy országodon végig ne folyon - tanácsolták a magyar urak - s ne tegye büzhödtté a levegőt.

A király helyeslőleg bólintott fejével, és az egész kíséret, a nélkül, hogy ivott volna a vízből, az *ellenkező oldalra* fordult patakot keresni.

De már eközben olyan nagy lett a szomjuság a tikkasztó hőségben, hogy számosan kidőltek.

Órákig mentek folyton ellenkező irányban s még mindig semmi remény a szomjuzóknak.

- Mindnyájan elpusztulunk! - tördelték elgyöngült kezeiket kétségbeesetten.

Már olyanok is akadtak, kik megsajnálták, hogy nem ittak a pocsolyából.

A végszükség ez utolsó pillanatában valami roskadozó kunyhó mellől előlépett egy fehér ember ősz hajjal, ősz szakállal: úgy nézett ki körülbelül, mint Horvát Boldizsár.

- Én tudok egy forrást, - mondá, - amelyből király és nép mindig üdülést nyerhetnek.

- Hol van, merre van? - kiabálnak türelmetlenül a szomszások.

- Innen a hetedik bananfától, jobbra.

Mindnyájan odacsörtettek, a fejedelem s a nép csodálva szemléltek egy ezüstszerű csevegő patakot. Lehasaltak a dus növényzetre és ittak belőle.

- Soha még életemben ily tiszta, jó vizet nem ittam, - mondá a király.

A nép is megerősödött tőle, mihelyt kóstolta.

- Hogy hívják ezt a patakot? - kérde a király. - Uganda legjobb vize. Én e forrást saját palotámig vezettettem.

Erre kiderült az ősz férfiú arcza és örömmel felelt:

- Ez a patak a *demokraczia*, óh király s bölcsen teszed, ha megöntözöd vele kerteted.

Ezt hallván Beksics, ruhástul, mindenestül belefeküdt a patakba s elkezdett benne hömpölyögni. Hanem szerencsére ott volt Vizsolyi Gusztáv és Bánffy Béla, azok kihúzták és megszáritották a parton az afrikai napfénynél.

- Ez tehát a demokraczia? - mormogá a király.

- Az lehetetlen, felség! - feleltek a Festeticsek. - Ne higgy ez ámitó szavaknak, Uganda népe! Esküszünk neked, hogy amazt a patakot hívják demokracziának, a mit mi mutattunk nektek ott messze, a tulsó oldalon...

- No, no, - szólt a bölcs király - valamelyitek nem mond igazat, de az mindegy. Ezennel rendelem, hogy e tisztavízű folyócskát a kertembe vezessék, amazt a büzhödt patakot ellenben földdel behányják, hogy nyoma se maradjon.

Az ősz ember tiltakozó kézmozdulattal kiáltott fel:

- Azt nem tehetitek, Uganda népei. Az urak igazat mondtak. Csakhogy én is igazat mondtam. Mert a két patak *csak egy patak*, mely erre kanyargott el. A hol az urak mutatták, ott a forrásnál valóban *olyan* a demokraczia vize; ellenben, a hol én mutatom megtisztulva, itt *ilyen*. Ha ott behányva eltorlaszoltjátok, nem tudom miből isztok aztán a nagy szomjúság idején.

M'tesa rám nézett apró szurós szemeivel s így szólt kegyesen:

- No ez bolond egy história. Írja meg ön az utókor emlékezetére és ezért jutalmul válaszszon egyet...

- A patakok közül, felség?

- Nem, a feleségeim közül.

Mind a hétezer asszony rám nézett - s e tizennégy ezer tekintettől okvetlenül fel kellett ébrednem.

A TÖRVÉNY ÉS A KÖZTÖRVÉNYHATÓSÁG.

Ez a történet pedig ott kezdődik, hogy tekintetes Berkessy János megyei főjegyző urnak a szűz dohányja elfogyott.

Ám nem azért «vármegye ura», hogy sokáig legyen nélkülözésben. Czanyuga Marcsi, a híres dohány-csempész paraszt, épen most oson be a vármegyeház kapuján, s az egyik hónalja tömöttebb a másiknál. Nyilvánvaló tehát, hogy ott egy pár csomó dohány melegszik és érik addig is, míg a tekintetes urhoz beviszi.

Csak hogy ha a gondviselés éber, még éberebb a pénzc. Két pénzc ballagott a főpiacra és észrevették a dohány-csempészt; az se kerülte ki figyelmüket, hogy duzzadt a hón'alja. Utána loholtak nagy sebbel-lobbal.

- Hova ment fel? Kihez ment fel az a derék ember? kérdezték a megyeház udvarán összegyűlt panaszosoktól.

Egyik a főjegyző ajtajára mutatott.

A pénzcok tehát a főjegyzőhöz rohantak.

De tekintetes Berkessy úr épen le talált nézni az ablakon és észrevette őket. Nosza betuszkolta Czanyugát hirtelen az irnokok szobájába. Mire benyitottak a pénzcok, ő tekintetessége már bele volt merülve az aktákba, észre sem vette őket, fel sem pillantott, csak irt, egyre irt, mint ha a megye száz éves restantiáit egy nap alatt akarná földolgozni.

- Mi tetszik? kérdé hanyagul.

Elmondták, egy dohány-csempészt keresnek. Bocsánatot kérnek, látják tévedtek, egy gaz paraszt utasította őket ide tévesen. De hogy a csempész a megyeházba jött, azt a tulajdon szemeikkel látták, hova ment be, az most a nagy kérdés.

- Alkalmast az árvaszéki elnöknel van, - utasítá őket a főjegyző, hogy azalatt kiszöktethesse előlük Czanyugát a megyeházból. (Az árvaszéki elnök úgy se dohányos, annál nem találhatnak semmit.)

Hanem a pénzcoknak is van eszük.

Mielőtt bementek volna az árvaszéki elnökhöz, az az ötletük támadt, hogy jobb lesz, ha egyikük lemegy és odaáll a kapuhoz, hogy a csempész el ne mehessen; a másik meg bemelegy az árvaszéki elnökhöz.

Az árvaszéki elnök bőbeszédű ember volt. Nagy feneket szeretett kanyarítani mindennek és mindenkivel szívesen elbeszélgetett, kivéven az árvákkal.

Egy félórát tartotta szóval a pénzcot, csak azután kérdezte meg: hogy mit akar?

- Egy dohány-csempészt keresek itt a tekintetes urnál.

Az erre borzasztó dühbe jött.

- Micsoda? Én nálam? Soha életemben nem csináltam semmit; még csak nem is dohányoztam. Árvaszéki elnök is azért lettem, hogy nem dohányzom, mert a hivatali elődöm bakkokat szítt az árvák pénzén.

Erre aztán nem volt mit tennie a másik pénzcnek, mint hogy ő is lemenjen a kapuhoz az egyik pénzc mellé, a hol nagy morogva méltatlankodának:

- No minket csuffá tettek....
- Hiába, ilyen a megye! Azzal bajos kikezdeni.
- Pedig mégis mi volnánk a hatalmasabbak, mert mi az állam vagyunk.
- Igaz, mi az állam vagyunk, ne hagyjuk magunkat.
- A csempésznek okvetlenül bent kell lennie.
- Várjuk meg itt.
- Helyes, várjuk meg. A siker bizonyos.

S a rendületlen férfiak megtámasztok a két márványos kapu-oszlopot és ott álltak délelőttől kezdve egész esti szürkületig... azaz hogy ott álltak azok nagy makacssággal még éjjel is.

A főjegyző őrnökei egyre sűrűbben, nagyobb szorongással jártak ki czernirozni a helyzetet, de mindig azzal a szomorú jelentéssel tértek vissza a főjegyzőhöz:

- Az állam még mindig ott áll.

Módjukban volt: mert ketten valának.

Ha az egyik fináncz kiéhezett avagy megszomjazott, elmehetett inni-enni és felválthatta aztán a másikat, de Czanyuga uram egyedül lévén, ilyen váltó-rendszert nem folytathatott; meg-lehetős kényelmetlenül érezte magát, és türelmetlenül sürgette a tekintetes urat, hogy ereszsze ki, ő rezignál, történjék az isten akarata, még akkor is, ha a finánczokkal tart. Ámbár nem egészen szép tőle. (Ezt tudniillik Czanyuga uram gondolta.)

A főjegyző sehogy se akart beleegyezni, mert hát az ő reputációja is valami s tanácskozával a megyei urakkal, végre is abban állapodtak meg, hogy Czanyuga uramat felöltöztetik huszárnak.

Ugy is lett. Lehányták ő kegyelméről a rongyos ködmönt, feladták rá a cifra dolmányt, a sarkantyus csizmát feldisputálták a lábára, a cifra tarsolyt és a kardot az oldalára kötötték, aztán kifenték a bajuszát rangosra.

Ezalatt előállott az udvaron a prűszkölő paripa. Felült rá Czanyuga uram kevélyen s bajuszát pödörve vágatott ki nagy patkócsattogató közöt, roppant porfelhőt verve föl a piacon.

A két állami ember nagy sóhajjal nézett utána a míg láthatta. Aztán csökönyösen újra neki dőltek az oszlopoknak, hogy azért is kilesik a dohány-csempészt. Pedig hol járt az már akkor....

Hiába no, vármegye a vármegye. Van ott ész bőven.

HOGY LESZ AZ EMBER NAGY TALENTUM?

(Nekrológ egy fogról.)

Minden testrész közül a fogban van a legtöbb ravaszság és a legtöbb ragaszkodás az emberhez.

Mig ellenben a hálátlan ember épen megfordítva a szegény fogtól válik meg a legkönnyebben.

Már egy hét óta járok-kelek búsan a tisztelt ház folyosóin, olyan arczokat vágva, mintha habaréki ember volnék.

Pedig csak a fogam fáj. Kisebb baj, de nekem nagyon kellemetlen. Mert a mikor nem fáj is sajog. Az a láthatatlan szű ott topog, fur benne szüntelen és rángatja az iny-idegeket. Tessék ilyenkor humorizálni az ország dolgai felett.

Két vastag könyvet olvastam már el a fogakról, az egyik háromszáznegyven lap, a másik százkilenczven, de mindegyikből az sül ki a végén, hogy csak egy orvossága van a fognak: ki kell huzatni.

Szívesen. De a fog rögtön észreveszi szándékomat s a mint megindulok a fogorvoshoz, egyszerre elpihen a fájdalom. Ezt a gonosz játékot üzte velem az odvas fogam egy álló hétig.

És üzné még ma is, ha nem találkozom véletlenül az utcán az én tisztelt barátommal, Justh Gyulával, a ki megkérdezte: hova megyek?

- Most már sehova. A fogamat akartam kihuzatni, de úgy látszik, ő az okosabb, megint engedett.

- Ki kell azt huzatni - mondja a képviselő - épen olyan hangon, mintha egy indítványt akarna keresztül vinni. Csak te huzasd ki, fordulj vissza. Magam is veled mennék, hanem van egy módosítványom, sietnem kell a Házba.

- Tudod mit - mondom egy hirtelen gondolattal - ha velem jössz, kihuzatom.

(Gondoltam magamban, hadd tegyek már én is valami hasznót az országnak.)

Az én tisztelt barátom gondolkozott egy darabig, aztán azt kérdezte:

- Hát fáj?

- Most nem.

- Egy csöppet sem?

- Egy csöppet sem. (Tudtam, hogy akkor velem jön. Mert hiszen benne van a kegyetlenség a programjukban.)

S ezzel megfordultunk mindketten és elindultunk Bikafalvi Máthé Domokos felé.

Tudom utközben így elmélkedett magában:

«Ez sem lesz már többet olyan harapós, mint az előtt. De minek is egy magyar írónak harminczkét fog?»

Nem lévén mulatságos a foghúzás részletes leírása, elhagyom, megemlítvén pusztán azt az érdekes csalódást, melyben a legtöbb ember van, hogy tudniillik valamelyik egészséges foga fáj. Én például az alsó szájpadról keresttem a fájó fogat s a felsőben volt. (Ilyen az emberi bölcsesség, még a saját száját sem ösmeri.)

Denique elmúlt egy félóra s én egy foggal lettem szegényebb, a képviselőházi vita pedig egy módosítvánnyal soványabb - a melyet Justh Gyula elmulasztott.

... Szegény fogam, te nekem éltél, de a hazáért pusztultál el.

Itt látom magam előtt. Mintha egy elvált hű barát hideg teteme volna.

Harmincz éve szépen összefértünk, nekem szolgált, segített harapni, rágni s most ilyen csufosan kellett megválnunk erőszakos módon.

Nekem, megvallom, fájt a válás, nem tudom, fájt-e neki is.

De mielőtt elhajítanám végkép, hadd tegyen még egy végső szolgálatot - hadd adjon egy beszély-sujet-t. (Hiszen egy ujságíró fogától kitelik az.)

Ha a chablon-nekrologokat akarnám utánozni, mondhatnám a mit ilyenkor szokás mondani, de több joggal mondhatnám, mint a halottak fölött szokás, hogy: «Maradandó úrt hagy maga után».

Csak hogy az én néhai fogam nem szorul ily banális dicsőítésekre, kitelik az ő multjából egy humoreszkre való anyag üres frázisok nélkül is.

Igazi «bölcsesség-fog» volt. Kevés híja, hogy nagy talentum hírébe nem kevert és egy hajszálon mult, hogy most....

De ne vágjunk eléje a fog történetének. Hadd maradjon, a mi point van benne, a végére.

Önöknek tudom már az is elég furcsa, hogy míg más embert az esze hoz nagy talentum hírébe, engem a fogam hozott abba.

Még pedig épen ez a fogam.

Hát az úgy volt, hogy már huszonkét esztendő koromban kezdett lyukasodni és időnkint kegyetlenül fájt.

Tizennégy évig használtam mégis és jól megvoltunk egymással. (Nem igaz hát, hogy a megyei választási rendszerrel még ki ne bírjuk egy kis ideig.)

Egyszer (tizennégy év előtt) egy alföldi rokonom ezüst lakodalmára utaztam, s utközben Debreczenben megháltam a «Bikában». Iszonyu fogfájás fogott elő éjjel. Nem birtam behunyni a szemeimet reggelig.

Kinlódva hánykolódtam ágyamban. Csak legalább valami olvasni valót találnék.

Addig-addig kutattam, míg az éjjeli szekrény fiókja fenekén találtam egy harmadévi ujságot. Soha még én ujságnak így meg nem örültem.

Nézem, hát egy szaklap. Még pedig katonai. Címe: «H o n v é d», szerkeszti: gróf Bethlen Olivér.

Soha sem láttam az előtt a «H o n v é d»-et. Kedvetlenül tettem le. Csupa katonai dolog volt benne. Ejh, gondoltam magamban, ez is jó s elkezdtem lapozgatni. Mégis betű a betű, szóalkoztat.

Az egyik cikkben le volt írva a «Bodrogkereszturi csata» s térkép csatolva hozzá. - A térképen meg volt jelölve, hol állott a németység, hol a magyarság és az egyes hadszakaszok posztja is.

«Nos - gondoltam magamban - tanulmányozzuk át egy ilyen csatát. Hogy ugyan megértem-e?»

Volt hozzá időm reggelig. Elolvastam én azt a cikket ezerszer is s úgy tudtam a hegyaljai falvak fekvését, mintha ott születtem volna.

Másnap elérkeztem rokonomhoz, hol nagy társaság volt együtt, a vidékbeli gentry és előkelő honvédtisztek. Ezek közt volt Dobay ezredes is. Az asztal fölött összedisputáltak a tiszt urak épen a bodrog-kereszturi csata fölött, melyben többen vettek volt részt.

Heves gesztusokkal, katonás nyerseséggel szórták állításait, de egyszerre a meghökkenés mély csöndje támadt, mikor én váratlanul közbe szóltam.

Nagybátyám rám nézett szigorúan, mintha mondaná:

- Miféle szemtelenség ez, te gyerek?

- Csak azért szólok bácsi, mert az urak nagy tévedésben vannak.

- Hogy-hogy? függeszték rám kérdő tekinteteiket.

- Mert nem délelőtt gyulladt ki Kisfalud, hanem délután félháromra. A kapitány úr is téved, mert ő Ó-Liszka mellett állt és csak akkor mozdult meg, mikor a Széll János üzenetét megkapta félnégykor.

A bámulat fölszisszenése hallatszott.

- Igaz - dörmögé a kapitány. Persze hogy Ó-Liszkánál állottam.

- A szőlők mellett - folytatám.

Dobay ezredes rám nézett fürkésző szemmel.

- Mikor született? kérdé.

- 1849-ben.

- Hm! Ez megfoghatatlan!

Nagybátyám rám rivalt:

- Honnan tudod ezeket, te kölyök?

Vállat vontam.

Honnan tudom. Hát csak tudja az ember az efféléket.

S erre aztán megeredt bennem a tudomány, az utolsó hajszálig hiven elmondtam az ellenség általi megkerülésüket, az egyes hadi mozdulatok okait, kritikáját s a csata olyan apró momentumait, hogy csak úgy szédültek bele.

Dobay félrehitta a nagybátyámat.

- Kié ez a gyerek?

- Az ördögé.

- Mi akar lenni?

- Benne van az előbbi fejeletemben: fiskális.

- Vének érte. Soha még én ilyen hadi-talentumot nem találtam. Ebből nagy hadvezér lenne. Beszéld rá, kérlek.

S meg is indult aztán a rábeszélés, de én csökönyös maradtam. («Nem akarok én generális lenni a szentnek sem.»)

A kapitányok, őrnagyok czirógattak, becézgettek egész nap, egész este - hogy így, amugy ritkaság ilyen specziális talentum, csapjak fel katonának.

Ki tudja, mi lett volna belőlem? Mert nem az a fő, hogy valaki tudjon, hanem az, higgyék felőle, hogy tud.

Katona nem lettem, de a hadi talentum nimbusza még mai napig is kísért.

Az akkori vendégkoszorú őrnagyaiból és kapitányaiból előkelő katonai méltóságok lettek s ha egyik-másikkal találkozom itt-ott, még most sem átalnak előttem úgy beszélni a hadi dolgokról - mintha azok úgysis az öt ujjamban lennének.

Pedig azóta már a bodrog-kereszturi csatát is teljesen elfelejtettem.

Az egész hadiszereplésből csak a fájós fogam maradt meg.

De most már az is quietált.

GRÓFOK A KENYÉRBEN.

A volt vasuti igazgatónak, Tolnainak az érdemeit mindenki elismeri, még Baross is, de hiába, olyan világot kezdünk élni, hogy az a jobb csizmadia, a melyik olcsóbb.

Ami azonban a vasuti deficitet illeti, van arra egy kibékítő történet a fiókomban.

Egyszer beállított Tolnayhoz egy gróf. Mondjuk hogy gróf volt, de lehetett báró is.

Annyi azonban bizonyos, hogy racscsolt.

Beállítván, így szólt:

- Van szerrencsém magamat bemutatni. Én X. grrróf vagyok, a kit most a miniszterrium ide kinevezett.

- Tudom már, - mondá Tolnay némi gúnynyal, - a gróf épen a hatodik mágnás, a kit az idén kinevezett számomra a miniszter.

- Valóban?

- Eddig egyik sem dolgozott semmit. Csak a fizetéseket veszik fel elsején.

- Ah!

- Ön nemde a hatodik akar lenni? Nagyon jól van. Nem parancsol egy cigarettet?

A gróf elvette a cigarettet és méltatlankodva vágott közbe:

- Oh kérrem, milyen föltevés! Én dolgozni akarrok. Én haladni akarrok itt.

- Komolyan, dolgozni akar ön? - kérde a vasuti igazgató kétkedően.

- Szavamra mondom.

- Ah, az akkor más - szólt Tolnay az ő kedélyes, meleg szeretetreméltóságával. Ön már is nagy fizetésben és állásban van ide téve. De az ördögbe, ez nem akadály előttünk, a munka emberei előtt. Önnek legalul kell kezdeni, hogy mindent lásson, tapasztaljon. Itt van egy jegy, ezzel kimegy az állomásra és addig marad ott, míg csak meg nem érti az egész eljárást. Mikor aztán mindent megtanult, eljön ismét hozzám. Jó lesz úgy?

- Charrmant lesz.

A grófocska két hét múlva ott volt az igazgató szobájában.

- Mindent tudok, uram.

- Helyes. Akkor most már beosztom a forgalmi osztályba. Ha azt is begyakorolta, jelentkezék.

Nyolcz nap múlva vidáman jött a gróf.

- Mindent tudok, uram.

- No bravo! Akkor most már áteszem a tariffa-osztályhoz. Mert hiába, mindenem keresztül kell menni.

A gróf a tariffa-osztályhoz ment. Nyolczad napra megint ott volt az igazgatónál.

- Micsoda? - kiáltá a direktor meglepetve. - Csak nem tanulta be a tariffa-rendszert azóta?

- De bizony megtanultam.

- Mindent tud már belőle?

- Mindent.

Az igazgató kesernyés mosolylyal mondá:

- Ön valóban lángész! Mert én már tizenöt éve tanulmányozom a tariffa-rendszert és még sem tudom tökéletesen.

A gróf vállat vont:

- Hja, arról én nem tehetek. Apropos, hova oszt be most? Van még valami terve velem?

- Van, - felelte Tolnay, az ő borongós iróniájával. - Beosztom hatodiknak, ahhoz a többi öt mágnáshoz.

- Miféle öt mágnáshoz?

- A kikről már beszéltem önnek, hogy a hónapok elsején bejárnak a fizetéseiket fölvenni.

Egyszóval: nem volt Tolnay Lajos magára hagyatva. A minisztérium is segítette a fölösleges kiadások csinálásában.

AZ ARANY-KORSZAK.

Annyit irtam már a «t. Házból», hogy nem térhetek ki hallgatással a dr Halász Sándor könyve mellett, mely a t. Ház alakjait (akiket én a magaménak tartok) megörökíti.

Különösen az a része töltött el nagy kedvteléssel és elmélkedési viszketegséggel, a melyben a mostani mamelukok közül egy nagy csomó a hüvösön ülve, muttatik be.

Zordon idő volt az! Mikor ott masirozott Péchy Tamás mint közlegény az osztrák ármádiában. Szontagh Pál, ő felsége valóságos belső titkos tanácsosa, kurta vason ült az olműtzi várban, Podmaniczky Frigyes az ágyukerekeket kente kulimászszaal glaczé keztyüben. (Bezzeg el-lustult azóta - most már a szavazás is terhére van.)

De ki győzné elősorolni - vagy százan szenvedték a szabadságharcz terhes következményeit a Ház mostani tagjai közöl s föltűnő jelenség hogy ezek legnagyobb része most a kibékültek pártján, a kormánypadokban van. Amiből az lehet a tanulság, hogy azok tudják legjobban megbecsülni a békét, akik már csináltak háborut...

Hanem iszen ha kiálltak is sok sanyaruságot, megvirradt nekik 1861-ben és azután.

Ez volt minálunk a bronz-korszak. Mikor a fátyolt rávetették ama bizonyos «tizenkét» évre - de azért minden ember azt nézegette a fátyolon át, ami alatta van.

Hiszen volt ott tagadhatatlanul sok lelkesítő és sok érdemes nézni való, ami mai napig is meg-van, de olyan nagyító üvegeket használtunk hozzá - hogy megártott neki. T. i. a nagyító üveg a kornak.

Előkerültek a napfényre a régi kardok és bilincsek, a mik eddig rejtve voltak. Honvédcsákók, attilagombok s mindenféle emlék-vasak. Így támadt a vaskor.

Az volt most az igazi ur, akinek ilyen vasa volt.

Jól felelt meg nem régen valami delegationalis ebéden a fölrendjelezett osztrák uraknak egy magyar delegátus, akitől azt kérdezték:

- Az önök kabátjain nem látok rendjeleket. Olyan ritkaság önöknél a rendjel?

- Hja, mikor önöknek ezeket osztogatták, akkor mi másféle rendjeleket viseltünk vasból - a lábunkon.

Igen ezek voltak a virradat után az igazi rendjelek. A vaskorszakban, mely vagy hét évig tartott, (mert minden hét évben változik a magyar ember izlése) a «sokat szenvedett» emberek voltak a kapósak. Ez akkor czim volt és még azonfelül jogczim mindenre.

De mint mindent, ezt is annyira lejáratták, hogy majdnem a komikumig jutott.

Egyszer ez időben Tisza Kálmánnal történt, hogy Nagy-Szalontán valami nyilvános banketten, persze a bankett előhaladott stadiumában, egy (Beöthy Algernon-féle kedélyü) főúr barátja így mutatott be neki egy ottani kortest tréfásan:

- Varga Pál «sokat szenvedett» ember.

A fiatal nagy ur az akkori idők divatja szerint melegen fogadta a sokat szenvedett hazafit.

- Hol volt elzárva? kérdező részvétell. Mire kezdé elősorolni Varga uram helyett a bemutató főúr:

- Kikindán, Szegeden, Becskereken, Váradon... mindég lólopásért.

A sokat szenvedett emberek divatja gyorsan mult.

Az ember szinte azt hitte, hogy mind kihaltak apródonként. Néma csönd következett be köztük. A rabbilincseket nem csörgették többé. Bedobták a régi vasakhoz. A honvéd kard sem hatott. Késpengét csináltattak belőle. Mert minden csak addig becses, amíg hat.

De a legtöbben se el nem dobták a bilincset, sem nem csináltattak karpereczet a kardvasból, hanem idejekorán felváltották kenyérre. Valóban sietni kellett. Mert először az ereklyék voltak drágák és a kenyér olcsó, később aztán a kenyér lett drága és az ereklyék olcsók. Hiába, ilyen gyorsan futnak és keverődznek a divatok.

A «sokat szenvedett» emberek helyett a «sokat beszélő» emberek kultusza következett. S ezzel felváltá a vaskort az ezüst-kor. Mert a hallgatás arany, a beszéd ezüst.

A czelebritások minisztériuma nymbuszszal és igével kormányozott. Olyanok voltunk, mint az ifju plánta, a kinek a harmat is jó. S az a harmat is csak szavakból állt.

Sokan vannak, a kik szívesen dicsérik a Deák-párti idöket: de ezek többnyire ama visszahajtozó természetek közé tartoznak, a kiknek mindig az a jó és kedves, a mi elmúlt; «valaha még a só is sósabb volt» ő szerintük.

Hányszor hallottam öreg uraktól, hogy «ma már nem tudnak olyan jó töltött káposztát főzni, mint az ő fiatal korukban». Az ember majdnem igaznak venné, ha apródonként ki nem sül, hogy nem a töltött káposzta a rossz, hanem az ő gyomruk, az hurutos már s az erőteljesb eledeleket nem bírja.

Érdekesekek némelykor a pszichologiai szempontból az ilyen panaszok.

Egy képviselő, a ki régente Deák-párti volt, most pedig a kormánypadokon ül, a következő alakba öntötte azokat:

- Ritkán szoktam elmenni Pestről, a mikor üléseket tartanak. Mindössze kétszer távoztam ilyenkor tizenöt év óta falura. Mind a kétszer sürgőnyyel hittak vissza. Az egyik sürgöny, mely a Deák-párti időkből való, így hangzik: «Holnapután fontos kérdésről tanácskozunk, az öreg ur szeretné, hogy itt légy. Jöjj». A másik sürgöny most tavaly vagy harmadéve kelt és ilyen lakonikus: «Gyere szavazni».

(Persze a képviselő ur most is tanácskozni szeretne.)

Hanem hát az öreg urral elmúlt a czelebritások minisztériuma. A czelebritások minisztériumával a «sokat beszélő» emberek divatja.

A sok beszédre ráuntunk. Tisza beszél az egész Ház helyett, még azonfelül cselekszik is.

És így jutottunk be az ezüst korból az «arany korba», mert a sokat szenvedett és a sokat beszélő emberek után a «sokat elnéző» emberek jutottak uralomra.

Ma a hallgatás divatja van. S a hallgatás «arany».

Hát én is elhallgatok.

EGY RAB TÖRTENETE, BEVEZETÉSSSEL.

I. A bevezetés.

A XIX-ik század melegen lüktető szívében senki sem tartja oly szívesen a tenyerét, mint Kozma Sándor, a királyi főügyész, e nagy gondolkodó és ez az igazi nemes ember, a ki isten jóvoltából egyszerű ügyvédből az ország legnagyobb hivatalainak egyikéig jutott, de a kiról még azon a magas polcon is azt lehet mondani: el van temetve.

A hivatalos aktái mögül ki-kitör néha belőle a vezérlő szellem; sokszor nem elég neki az a világosság, a mit az aerariális lámpa szór a hivatalszobájában, megragadja a publicistikai tollat, és ő világít; de ha nem is, - soha se mélyed úgy el az aktákba, hogy az ablakon át a nagy világba is ki ne tekintsen.

Tökéletes modern ember antik szívvvel, a kiből még sok van a fogyatkozó idealizmusból és senkinek sem engedi az elsőséget a divatos humanizmusban.

Tudom, a ki e tárczámat idáig olvassa, csodálkozni fog, ha kijelentem, miért vettem mára alaphémának éppen őt.

Azért, hogy kigunyoljam.

Nos igen, mert én szeretem elősmerni, hogy a világ halad és jónak tartom, hogy az emberek alakuljanak, de én magam nem alakulok.

Én az öregapámat tartom okos embernek és nem az unokáimat.

Hát már most abban sántikálok, hogy a mikor Kozma Sándor, a kit én a modern irány megtestesülésének tartok, olyas valamit csinál, a miben neki van igaza (mert bizony sokszor csinál és mond olyat), azt szép csendesen elnyelem, hanem mikor olyan valamit csinál, a miben ő téved, abból én rögtön satyrát komponálok.

Mert hiába, tartsuk fenn az apáink észjárásának okos voltát a hogy lehet.

II. A rab története.

Kozma Sándor a hivatalánál fogva arra van hivatva, hogy a szabad emberekből rabokat csináltasson, mint ember aztán annyira sajnálja e szerencsétleneket, hogy ő a legbuzgóbb tagja a rabsegélyző egyesületnek. Egy nagy átgyurási művelet emberbaráti plánumainak központja. A gonosztevőkből csinál rabokat, a rabokból becsületes embereket.

Hiszen ez az, a miért már rég idő óta buzognak Európa humánus szellemei: visszaadni a szerencsétleneket az emberi társadalomnak megjavulva. A legmagasztosabb hivatás, a mit az állam végezhet.

De ezt nem elég csak hirdetni szóval és írásban, nem elég, hogy a börtönrendszer átadomítja a gonosztevőt, ha a társadalom vonakodik neki becsületes kenyeret adni. Mit tegyen? A gyomornak mégis csak nagyobb ereje van, mint a börtönrendszernek. Eltaszítva kénytelen megint a becstelen kenyérhez nyulni.

A királyi főügyész nem elégedett meg hát a pusztá elméletekkel, a gyakorlatban is meg akarta mutatni, hogyan lehet becsületes embereket faragni s mikor néhány év előtt meglátogatta az illavai börtönt, kikérdezte szegről-végről, mennyire javulnak a rabok? És még arra is kíváncsi volt, hogy melyik javult meg a legjobban?

- Egy Bató András nevű... felelte a börtön igazgatója.

- Mióta van itt?

- Tizenegy esztendeje.

- Szeretném látni.

A Bató czellájába vezették. Egy szelid kinézésű parasztot látott maga előtt, szerényen felelt a főügyész kérdéseire s annyi lírai lágyság volt a hangjában, hogy nagyon megtetszett neki.

- Mikor szabadul meg? kérdé az igazgatótól.

- Két hónap múlva.

- Hova megy kend innen? szólítá meg a rabot.

Az egy nagyot sóhajtott:

- Hová? Azt csak az isten tudhatja.

- Én is tudom. Eljön kend hozzám csösznek. Kommencziója lesz, szükségét nem lát. Jó lesz-e?

Az András szemeiből előszivárogtak a könnyek, köszönetet akart rebegni, de szava elfult.

Két hónap múlva aztán beállított Kozmához s az mindenütt eldicsekedett az ő saját külön rabjával: «Olyan becsületes képe van. Aztán milyen okos, mennyi lélekműveltség ragadt rá!»

Kiküldte a kis-gombai szőlőjébe Somogy-megyébe. Ott boldog ember lett Andrásból és szépen gondozta a szőlőt. A viselete ellen sem volt semmi kifogás. Ugy hogy mikor a főügyész nyarankint elment üdülni a fái közé, épen olyan édes örömet érzett az ő Andráspan, mint valamely általa oltott csemete föllendülésén.

Egész estéken át elbeszélgetett vele a pásztortüznél a csöszkunyhó előtt, oktatta, magyarázta neki, milyen szép a megtérő élete, mit tesz erkölcsösnek lenni. «Mennyivel más most kend, mint valaha, hogy irtózik, ha a multjába néz, de milyen nyugalom töltheti el mégis, ha a jelennel hasonlítja össze.»

Az öreg András elérzékenyült ilyenkor, szemeiből megnyílt a jóság forrása s hálásan emelte majd a főügyészre, majd a csillagos égre.

Milyen szép tágas ez a világ köröskörül, s milyen kicsiny az illavai czella!... Nem érzed, András fiam, mikor ezek a lombos fák bizalmasan reád lehelnek? (Érzem méltóságos uram). S jut-e néhanap eszedbe az a füledt levegő amott? (Jut bizony, méltóságos uram.)

Ilyen forma épületes szavakkal vasalgatta az András lelkét gyüretlenre, folyton simábbra és e közben annyira megszerette, hogy itthon is eldicsekedett a barátai előtt a «megjavult rabbal», akiből olyan becsületes ember lett, hogy olvasatlan rábizhatná a pénzét akárki.

Egyszer meg is hívta magával néhány előkelő bíró barátját, nézzék meg a kis-gombai tuskulumot, ott aztán megláthatják az «átgyurt embert». Bírónak érdekes látvány az.

Diktum faktum csakugyan kiment a társaság, András gazda fogadta őket a garádnál nagy illedelmesen. Elkalauzolta a szőlőben, becsülettudással és bölcsen felelgetett minden kérdésükre. Egyszóval nagyon megtetszett az uraknak.

Ott nyomban meg is jegyezte rá az egyik bíró (a ki nekem később az esetet elbeszélte) Kozmához fordulva:

- No, ebből igazán embert formáltál!

Hát annyiba is maradt volna, hiszem, ez a dolog, ha a főügyész véletlenül el nem szólja magát a préházat nézegetve.

- Bizony, vedlett ez már egy kicsit... Elkelne egy új gulyiba a helyére...

Majd sopánkodva hozzá tette:

- Nem dől ez le a télen, András, mit gondolsz?

András megvakarta a fejét.

- Olyasféle szándék látszik az arczatján.

- Ejnye-ejnye, pedig már annyi kiadásom volt az idén, hogy nem merek hozzá fogni. Mi az ördögöt csinálunk vele? Nem lehetne megtámasztani az oldalát valahogy? Mit gondolsz kend?

Az «átgyurt ember» titkolózó képet vágott, azután egészen közel lépett az urához.

- Mondok valamit, méltóságos uram, - suttogta félhangon, hogy a többiek ne hallják.

- Mi legyen az András fiam?

- Föl lehet azt ám építeni nagyon könnyen - s jelentőségteljesen hunyorított a szemeivel.

- Hogy, hogy?

- Asszekuráltassa be, méltóságos uram.

- Hát aztán?

- A többi aztán, csókolom kezeit, az én gondom....

A főügyész elnevette magát, de el is komorodott és azóta senkinek sem dicsekszik többé az átgyurt emberével.

AZ EMBERISÉG KOMÉDIÁJA.

Külügyi legenda az égben.

Szent Péter roppant elunta magát odafent s azon óhaját fejezte ki az Úr előtt, hogy szeretne egy kicsit lemenni a földre.

- Ugyan kérlek, minek az - mondá az Úr - hiszen eleget jártál lent a fiammal annak idején. Voltál már minden, kecskepásztor, kovácslegény, császár s mondhatom sok bolondságot csináltál.

- Igaz, sokféle alakban megfordultam akkor lent, de hírlapi reporter nem voltam. Az szeretnék lenni ez egyszer.

- No hát nem bánom. Eredj le. Látom a furfangodat. Megöregedtél Péter és már te se akarsz gyalog járni. Azért kívánczol hírlapi reporternek, hogy ingyen vasuti jegyet kaphass.

Péter átadta a kulcsokat egy apró szentnek s ő maga átmaszkirozta magát reporternek a Futtaky kéznél levő arcsképe nyomán.

Az úr ekkor így szólt hozzá:

- Utiköltséget nem adok, hanem itt van három gallér, a mennyivel a reporterek szoktak utazni. Ha az egyik gallért, a leállót fölveszed, megnyílik előtted minden ajtó; ha a másikat, a felállót veszed fel, belátsz mindenkinek a veséjébe; ha pedig a harmadikat, a kivágottat veszed fel, olyan ötletek és hazugságok jutnak az eszedbe, hogy azokkal minden bajból kivágod magad.

Igy felkészülve leszállt Péter a földre, de itt már sehol sem találta a nyomait a kétezer év előtti jó állapotoknak s mindjárt az első napon kénytelen volt zálogba adni a harmadik gallért, a kivágottat, a melyből ötletek és különféle hazugságok jutnak eszébe a viselőnek. Egy diplomata adott neki érte ezer frankot.

Egy hétig tartott a pénz, vígan élt addig Péter, utazott, élvezett, barátkozott, disputált az emberekkel, de a második héten az első gallért is, a leállót, kénytelen volt elzálogosítani. Arra is kapott ezer frankot egy betörőtől.

Nem maradt már más, csak a középső gallérja, a melylyel az emberi vesékbe láthatni.

«Hát ezt vajjon kinek sütöm el?» töprengett Péter, mikor ismét elfogyott a pénze. Már én úgyis eleget láttam vele!

Elvitte Bismarckhoz. Hátha az megvenné.

A herceg megnézte a gallért és így szólt:

- Az egész ingem ebből a matériából való.

Fogta magát, átment Konstantinápolyba, hogy a portát kínálja meg vele.

- Édes fiam, - mondá a szultán, - hagyjatok engem pihenni. Örülök, ha semmit se látok.

Péter itt sem csinált hát vásárt, hanem még egy reménye volt, hogy talán Bécsben süti el a gallért. Mert ott volna rá a legtöbb szükség.

Utra kelt tehát s ott följánlotta a kormánynak a csoda gallért, a melylyel a vesékbe fognak látni.

- Hm - mondá a kormány feje - a gallér sokat ér s meg is adnók érte az ezer frankot, hanem hát annak formái vannak; először tegye az úr az ajánlatot írásba és tegyen az írásra ötven krajczáros bélyeget, akkor azután, ha keresztülmegy az iktatón és osztályokon, a minisztertanács elé kerül az ügy, ha a minisztertanács is helyeselni fogja, ősszel a delegációk elé lesz terjeszthető az adás-vétel s azzal átesik az első stádiumon...

- Elég! - kiáltá szent Péter, ijedten kirohanva s minthogy nem volt egy veszekedett garasa sem, kénytelen volt még az nap visszasétálni az égbe.

Alig hogy híre terjedt ott fönn, hogy az öreg megérkezett, kíváncsi tömegek fogták körül, a kik mind tudni akartak valami földi pletykát, sőt maga az Úr is rögtön hívatta színe elé.

- Nos Péter, mit tapasztaltál odalent?

- Rossz világ, uram. Hiba volt, hogy kétezer év óta magára hagytuk. Nagyon szomorú dolgokat mondhatok. Föl van ott fordulva minden, a fogalmak teljesen megváltoztak és az elmék egészen elferdültek.

- Lehetetlen, - mondá az Úr.

- Úgy van, uram, hidd meg. Az isteni szikra, melyet az emberben teremtéskor felgyújtottál, kialvóban van.

- Péter, te túlozol. Az emberiségnek fejlődnie kellett az én számításom szerint.

- Sülyedt, uram. Átkos iga alatt nyög.

- Te Péter, te az «Egyetértésnél» voltál reporter...

- Nem, én végigjártam az országokat, népeket és egész tárgyilagosan belenéztem a vesékbe.

- Hát mi annak az oka, hogy az emberiség visszafejlődött? Természetesen a régi frázis., hogy a királyok...

- Valószínűleg - mondá Péter - legalább részben ők tették ilyenekké az embereket.

- De hisz a nép ma már nem túrné az efelé királyokat.

- Nem túrné? A nép ostoba, uram! Tégy, kérlek, próbát s meglátod, mennyire igazam van.

- Legyen kívánságod szerint. Van tán valami terved?

- Van. Útazásomban láttam egy fiatal embert, a ki egy szűk czellában elméjétől megfosztva él és dühöng. Szegény beteges feje tele van hóbertokkal. Engedd kérlek, uram, királylyá lenni ez őrültet.

- Furcsa kívánság, - szólt az Úr, - hogy oly valakit tegyek milliók fejévé, a ki a saját fejével sem bír, - de ám legyen!

- De még ez nem mind, - folytatá Péter, - megismertem egy lángeszű fiatal embert is, királyi termettel, királyi szívvel, fenkölt gondolkozással. Tedd, kérlek, ezt is királylyá, uram.

Az Úr elgondolkozott s aztán így szólt:

- Az egyik Wittelsbach Ottó, a másik Battenberg Sándor. Mindakettőnek megadom a módot trónra jutni. A többi függjön a néptől. Ám lássuk majd, mi sül ki belőle.

*

A mit az Úr ígért a legendában, megtörtént - de aztán sokáig szó sem fordult elő a Péter utazásáról. Az Úr nem hozta elő sohasem, maga Péter meg örült, ha nem fessegetik, mert a gallérokkal nem tudott volna beszámolni.

Végre azonban mégis eszébe jutott az Úrnak kérdést intézni az öregnél:

- Nos Péter, mi van a két herczeggel? Vannak-e földi híreid? Kifejlett-e már a dolog valamennyire?

- Oh uram, hát nincs tudomásod róla, hogy az őrült királynak hűséget esküdött az ország és azóta ő uralkodik?

Az Úr roppant csodálkozott ezen.

- Megfoghatatlan! No és mi lett a lángeszű jó fejedelemmel?

- Elkergették az országából.

- Megfoghatatlan! - ismétlé az Úr. - Igazad volt, öreg. Az emberiség visszafejlődött. Úgy nézem, új özönvízre van szükség. Nem tudom, van-e hozzá elég vizünk... Eredj, nézd körül egy kicsit a vízvezetéki csapokat.

MILYEN A MAGYAR KARAKTER?

Majd minden évben megfordulok egyszer a főispánomnál, aki Erdély egyik legszebb megyéjét kormányozza.

Évek előtt egy nap olyankor toppantam be a szobájába, mikor épen disputáció volt nála.

A csigerfalvi tekintélyes vénnek valának nála s arra kérték, hogy a jegyzőjüket, Nagy Mártont, csapja el, mert az ilyen-olyan ember, zsarol, csal, kegyetlenkedik, a községi adónál suskusokat csinál, az árvák pénzével uzsoraüzletet visz, egyszóval kígyót, békát előhozta.

- Jól van, - mondá a főispán, - fel fogom függeszteni.

S mindjárt másnap felfüggesztette, elrendelvén ellene a vizsgálatot.

Néhány hét múlva újra úgy hozta magával a véletlen, hogy a főispánhoz kerültem.

- Itthon van a méltóságos úr? - kérdem a huszártól.

- Itthon.

- Nincs odabent senki?

- De igen, a csigerfalvi deputáció.

No, azt már ismerem. Bementem.

- Épen az elejére jöttem a szónoklatnak. Ékes, könyörgő szavakban adták elő, hogy nem lehetne-e azt a Nagy Mártont visszahelyezni. Négy apró gyereke van... Az most hova legyen? Ne tegye szerencsétlenné a méltóságos úr. Aztán nem is olyan rossz ember Nagy Márton. Sok jó indulat van ő benne. Egy-két tarka macskája van ugyan, de legalább rendben tartja a falut.

A főispánt meghatotta a csigerfalviak kérése:

- Jól van, vissza fogom hát helyezni Nagy Mártont a hivatalába.

És vissza is helyezte.

Vagy öt évig nem láttam ezután ő kegyelmeiket, míg végre megint jelenti egy ízben a huszár, mikor épen tarokkoztunk bent, a csigerfalvi deputációt.

- Hadd jöjjenek, - mondá a főispán nagy megadással, - ez már olyan, mint hogy bizonyos idő múlva eső van és bizonyos idő múlva szárazság van. Csak legalább azt tudnám már, hogy hol tartunk most.

Nagy tisztességtudással járultak a főispán elé s a szószóló érzékeny hangon rágyujtott:

- Méltóságos főispán úr! Azért a szegény emberért jöttünk könyörögni.

- Tudom, tudom. Hát mit akarnak?

- Hogy tessék, kérem alásan, visszahelyezni. Istenem, mi lesz az öt apró gyerekéből? De nem is olyan rossz ember ez a Nagy Márton, csak sok ellensége van, kérem alásan. Térden állva kérjük méltóságodat. Könyörüljön meg rajta.

- Jól van no, vissza lesz helyezve.

Ezzel aztán nagy hálálkodások közt mentek ki a csigerfalviak, én pedig nevetve mondom a főispánnak:

- A multkor is, ha jól emlékszem, visszahelyezés volt. Úgy látszik, egy deputációt elmulasztottam.
- Micsoda? - kiáltott föl a főispán. - Egyet? Hol az az akta! Kilencz deputációt mulasztottál már el, barátom. Hiszen egyebet sem csinállok tíz évi főispánságom óta, mint hogy a csigertfalvi jegyzőt hol felfüggesztem, hol visszahelyezem, mert hol azzal fenyegetnek, hogy kiköltözködnék a faluból, ha a nyakukon hagyom Nagy Mártont, hol azzal fenyegetnek, hogy utána költözködnék, ha elcsapom a hivatalból.
- És mi ebből a tanulság?
- Az, hogy a magyar népnek sokkal jobb szíve van, hogysem valaha jó közigazgatása lehessen.

AZ ÜGYNEVEZETT «HAZAI STATISZTIKA».

Mindig nógatnak, hogy szóljak már hozzá valami tudományos dologhoz: hátha véletlenül kisül, hogy a tudományokra születtem. Magyar emberrel megeshetik az.

Isten neki, hozzá szólok egyszer - még pedig a statisztikához.

Mert tréfán kívül legyen mondva, fiatalkorom óta vonzódok a tudományokhoz. Mindjárt eleinte mohón feküdtem neki a megyénél, hogy az aljegyzői asztal mellett «egyszerre» tanuljam meg a helyesírást és a közigazgatás titkait, a kormányzás minden fogását.

A főjegyző a nagybátyám volt, az megígérte apámnak, hogy kinevez, bevezet a közigazgatás praktikus részébe, s ha most tiszteletbeli jegyzőnek állok be, a legközelebbi tisztújításnál megválasztat igazinak.

Igyekeztem beválni, mindennap bementem a hivatalos szobájába: adjon valami dolgot, és atyafiságos útmutatást hozzá, de mindig azt felelte, hogy annyi dolga van, miszerint nem ér rá, hogy nekem is adjon belőle. Csupa miszerintekkel beszélt az urambátyám.

- Mit dolgozik annyit, Pista bácsi? - kérdem egy ízben, a mint újra íróasztala fölé hajolva találtam.

- Pénzt csinállok, öcsém.

- Remélem, arra is megtanít urambátyám, ha rá ér, - szoltam tréfálózva.

- Ne félj, megtanulod te azt magadtól is. Együtt jár az a megyei étellel.

Csak később tudtam meg, mikor én is otthon lettem a municzipális levegőben, hogy ő váltókat írt akkor alá.

Egy félév alatt kész embernek képzeltem magam. Nem is olyan nehéz dolog! A végzés az «ennek folytán»-ból indul és a «mert különben»-nel domborodik ki. A rendeletnek alapmondata a «Minekutána» s ebből a szóból, mint valami virágcserepből burjánognak lefelé a floskulusok. Az instanczia a «Miután»-ból kanyarog a «kegyeskedjék»-ig. Ezekkel a műszavakkal föl lehet vinni egész az árvaszéki elnökségig.

- Csak már egyszer valami nagyobb dolgot kapnék, - sóhajtoztam a főnótárius előtt, - hogy kitüntethetném magamat.

Nagybátyám nevetett.

- Bolond vagy bolond!... A vármegye olyan, mint az üveghuta, édes fiacskám. Itt a nagy masszából is tudnak apró üveget fúni, és a kis masszából is nagy flaskókat... A vármegyének minden mindegy!

Nem értettem én azt akkor - pedig nemsokára csakugyan kaptam egy ilyen nagy masszát. Maga az első alispán tette asztalomra.

- Irjon a községekbe rendeleteket, - mondá, s az én kezem gépiesen nyúlt a toll után, hogy a «Minekutána»-hoz egy szép kezdőbetűt kanyarítsak. - A földművelési minisztériumra rájött a rosszabbik órája, - folytatá indulatosan s még egyszer fölvette és lecsapta az iratot.

Úgy rémlett nekem, mintha az ablaküveg is megremegne, mintha talpaink alatt a föld is megrengne, ...pedig csak az asztalomon levő akták mozogtak, a mint az új jövevényt közéljük csapta.

- Ki látott ilyet? Hogy azt mondja, állítsuk össze, mennyi eperfa van a megyében? Statisztikát az eperfákról? Hát nincs a miniszternek egyéb dolga? Selyemtenyészési czélokból? Hát mire való az? Az én feleségem Bécsben veszi a selyemruhát! Mikor ezekből a bogarakból selyemruha lesz, már akkorra kanavászbán fog járni az egész világ. Csak azt nem foghatom fel, hogy juthat a kormánynak eszébe ilyen haszontalanság! Mit képzelnek azok egy alispánról? Még bizony rám írnak egyszer, hogy olvassam össze az egész megye területén a fűszálakat...

Eközben megvető tekintetet vetve a miniszteri rendeletre, hozzám fordult:

- Csináljon valamit, amice, ebben az ügyben. Kérje be a községektől az eperfák számát, aztán üsse össze valahogy, de még ebben a hónapban, mert el kell küldeni harmincz nap alatt.

Neki feküdtem nagy passzióval. Száz és egynéhány szigorú «meghagyatik» ment ki a birákhoz. A községekben kalandosabbnál kalandosabb hírek kerekedének. Egy ánglius barát járt volna a királynál, a ki kimutatta, hogy aranyat tud csinálni az eperfából. Már most az lesz, hogy minden eperfát kivágatnak az országban, szekerekre rakják és elviszik Angliába, azzal fizetik ki az ország adósságát.

Volt még három verzió ezenkívül, de ez lévén a legvalószínűtlenebb, hát ezt hitték el a legszívesebben. És a kinek kedvencz eperfája volt, eltagadta. Bütyök Jánosné asszonyom Kisujfaluban, minthogy épen tavasz eleje volt, bemeszelte mind a hat eperfáját a háza előtt, hogy a törvény rá ne ösmerjen. Nagy Ambrus uram Litken, ellenben kivágta a magáét s úgy tétette fel ölrakásban a padlásra. Ki tudja mikor lesz még abból sok pénz! Egy ebeczki ember, a ki megunta az életét, kiválasztotta a legnagyobb eperfát a faluban (a Csapodyak kertjében) s oda akasztotta magát. Azt gondolta a gazember, hogy ezzel is a hatalomnak árt...

Hetekig dolgoztam nagy szorgalommal éjjel-nappal, hogy összeállítsam a roppant halmaz adatot, a mely beérkezett. Hova tovább, annál nagyobbnak látszott a munka! Jött a tömérdek konfuzió a számításokban. A mit négy napig csináltam, sokszor egyszerre haszontalanná vált. Megöszülök én ennél a munkánál s még sem lesz vége. Pedig már csak tíz napom van! Lehetetlen, hogy elkészüljek... Mindegy, megpróbálom.

Hivatalnoktársaim, a kik keresztül-kasul jártak a szobában, mig én két rétbé hajolva, töltöttem ki az egyes rubrikákat, összenéztek a hátam mögött és mosolyogtak. Némelyik gúnyosan meg is csipkedett:

- Rakd össze az egész adat-halmazt egy szakajtóba és ültess rá egy anyatyúkot, majd kikölti az.

Egy estefelé benyit hozzám a főjegyző bácsi. Ez volt az első eset, hogy ennyire megtisztelt.

- Itt vagy, gyerek?

- Itt.

- Dolgozol?

- Dolgozom.

- Igen helyes. Tudsz-e tarokkozni fiú?

- Tudok.

- No hát akkor gyere be hozzám tarokkozni kisegítőnek.

- De nem lehet ám, kedves bátyám.

- Nem lehet? - szólt csodálkozva, mintha először hallana életében ezt a szót. - Mi bajod van?

- Nincs nekem semmi bajom, de a viczeispán rám parancsolta, hogy ez okvetlenül kész legyen. A minisztériumnak kell.

- Meglehet öcsém, de a partner meg a viczispánnak kell. Épen ő van bent a szobában. Nem játszhatunk egy harmadik nélkül.

- Még sem lehet, mert a kötelesség az első...

- Hm... nem bánom no... hiszen van benne valami igaz, miszerint a kötelesség az első... legyen úgy... de hát tulajdonképpen miféle *tengeri herkenyű* az, a min dolgozol?

- A megye területén lévő eperfákról állítok össze statisztikát.

- Csigavér! Majd segíték én. Add ide csak azokat az aktákat. Hamar már no.

Volt az talán egy félmázsa is egy csomóban.

Az öreg dohogott valamit, azután babrált bennök egy kicsit, átfutotta a miniszteri rendeletet, megnézte az egyik község jelentését, megint dohogott valamit, míg végre így szólt:

- A részletek ad absurdum vezetnek. Mit bámulsz rám? Fogd azt a kalamust és írd a summa summárumot. Miszerint az eperfák összes száma a megyében: kétszázhetvenháromezer ötvennégy darab. Punktum. Mehetünk tarokkozni...

Leírtam gépiesen s csak azután néztem az öregre ámulattal:

- Hogy birta olyan gyorsan összeszámítani? Nekem még két hétig tartott volna!

- Hja öcsém, - szólt ő nevetve, - a praxis, a megyei praxis....

- Föl nem foghatom, kedves bátyám.

- Nem is lesz hát *tebelőled soha jó tisztviselő*.

... És csakugyan olyan praxisa volt az öregnek, *miszerint* ezt is *eltalálta*.

A LEGNAGYOBB BOLOND A VILÁGON.

Mikor történt, mikor nem, bizony nem tudhatom, de megtörténhetett volna akár most is, hogy egy gazdag örmény kereskedő halálos ágyán magához hívatta a fiát és így szólt hozzá:

- Minden vagyonomat neked hagyom, fiam, csak ezt a gyémánt almát nem, melyet ebben a dobozban tartok. A kié ez a gyémánt lesz, annak megromlik a szeme világa s mindent ferdén, visszásan fog látni. Én jót akarok cselekedni valakivel, a helyett, hogy a saját fiammal cselekedném rosszat. A testamentumban a világ legbolondabb emberének hagyományozom. Ha az ilyenek ferdül meg az esze, meglehet, hogy épen ezzel helyreigazodik. Azért hát, mi-helyt meghaltam, indulj útnak s add át hagyatékomat a legbolondabb embernek, a kit találsz.

Az örmény kereskedő csakugyan kiadta lelkét s a fiú, a ki soha sem volt túl eddig szülőföldén, nyakába vette a világot, egy szeredásba téve a gyémánt almát.

Keresztül-kasul utazta az országokat: volt Ausztriában, Török-, Franciaországban, Angliában, Magyarországon s tömérdek bolond embert talált útközben (nálunk elvitték az országgyűlés karzatára is), de egyiknek sem adta át az almát.

- Hátha még bolondabbra is akadok!

Sok helyütt híre járt, mi járatban lenne s még az okos emberek is beálltak bolondoknak, hogy a gyémánthoz juthassanak; de őt ez épen nem zavarta, mert könnyebb megismerni az okos embert, a ki bolondot szimulál, mint a bolondot, a ki okosnak játsza magát.

Igy érkezett el sok vándorlás után fáradtan, tikkadtan Oroszország fővárosába, a hol egy palota előtt tömérdek katonaságot lát fölállítva.

- Mit csinálnak itt ezek a katonák? - kérde egy muzsiktól.

- A csár életét őrzik.

- A csár életét? Ki az a csár?

- A ki mindnyájunk közt a leghatalmasabb.

- Hogyan? Ő a leghatalmasabb? És mégis nekik kell ő rá vigyázni, nem hogy ő vigyázza rájuk!

- Van rá ok elég. Apja, nagyapja, ükapja is csárok voltak és valamennyi erőszakos halállal halt. Gondold meg ezt, kíváncsi idegen.

- Szegény csár! - sóhajtott föl az örmény fiú. És szegény katonák, a kik itt fáznak, dideregnek naphosszat. Hát nem volna elég őrizetnek kevesebb is?

- Máskor úgy is csak félannyi van. De most hazaérkezett a csár öcscse, a nagyherczeg, a ki váltig azon mesterkedik, hogy a csárt megölesse.

- Meg akarja öletni. És mi célból?

- Ejh, hát mi egyébért, mint hogy ő maga lehessen csárrá!

Az örmény fiú örömteljesen kiáltott fel:

- Megtaláltam, hála istennek!

- Mit találtál meg jámbor ifjú?

- Itt van húsz kopek muzsik! Vezess engem a nagyherczeghez! *Egy hagyatékot adok át neki.*

A «FŐPOSTAMESTER».

Erdélyben az öreg Macskássy Péter viselte a főpostamesteri címet utoljára. Olyanforma hivatal volt ez az erdélyi dietákon, mint most a Visontai Kovách Lászlóé. A főpostamester volt úr az épületben, gondoskodott a rendeletek, levelek továbbításáról. Annál jegyezték be a szolgálakat és hitták főpostamesternek.

Előkelő cím volt s előkelő úr viselte: a Macskássy-család a főurakhoz tartozott Erdélyben.

Mikor az 1848-diki minisztériumot kinevezték, egyszer csak levelet kap Macskássy Péter a gróf Széchenyi István aláírásával, a melynek tartalma körülbelül a következő volt:

«Az ön becses közreműködésére nagy szükségünk van. A haza kívánja fontos szolgálatait. Jöjjön azonnal Pestre és úgy intézkedjék, hogy a lakását is mielőbb állandóan áttehesse.»

Nagy szenzációt csinált a levél egész Erdélyben. Még akkor nagy dolog volt egy miniszter. Soha elevenet itt még nem láttak. Vajjon hogy nézhet az ki? (Most már tudják báró Kemény Gábor óta.)

Hát még a Macskássy barátai, jóakarói és irigyei hogy fölpanaszolódhatnak egyszerre. Istenem, milyen szerencséje van némely embernek! Ez a Macskássy is most milyen országos nagy méltóságra jut fel.

Maga az öreg Macskássy peczkesebben járt a szokottnál, zsebében a levéllel. Új díszruhát varratott, aranyra, a kardját kirakatta boglárokkal. Négy álló hétig készült az útra, hogy illő pompával mehessen. A tekintélye bezzeg legott fölszállt. Eklézsiák, czéhek és hatóságok járultanak eléje bucsút venni ékes szavakban, hogy maradjon meg ezután is kegyes pátrónusuk.

Macskássy uram mindent megígért s érzékeny bucsú után elútazott Pestre, elmerengve a hosszú, fárasztó úton, hogy hát mégis csak nagyon szép az, ha az emberben olyan kiváló tehetségek vannak.

Hogy mik ezek a kiváló tehetségek, arról ő soha sem gondolkozott, de kell hogy legyenek, ha egy Széchenyi mondja.

Alig hogy Pestre ért, beszállt a Palatinusba, magyarba csapta magát, felkötötte a fringiát és sietett beállítani Széchenyihez.

- Hivatni méltóztatott. Én Macskássy Péter vagyok.

- Jól van, - felelte Széchenyi szokott nyers kurtaságával, - menjen most haza a szállására és egy hét múlva hozzon fel nekem egy memorandumot a magyarországi posta-ügy rendezéséről.

- Én kérem alásan? - kérde Macskássy csodálkozva.

- Igen, igen.

- De kegyelmes uram...

- Semmi de. A közügy az első. Nem engedek semmi kifogásokat. Minden ember azt teszi, a mit tud. Én magam is megélhetnék hanyatfekve, mégis dolgozom.

- De kegyelmes uram...

- Egy szó ellenvetést sem tűrök. Egy hét múlva elvárom a memorandumot.

S ezzel a nagy Széchenyi hátat fordított Macskássynak, a nélkül, hogy azt szóhoz engedte volna jutni.

Macskássy uram búsan, megszegett fejvel ballagott le a lépcsőkön, mert ő, még ha karóba húzzák, sem tudott volna memorandumot csinálni a posta-ügyről, mikor ő tulajdonképpen még soha postát nem is látott, de még levelet is most először kapott postán Széchenyitől. Azelőtt mindig lovász hozta, csatlós vitte. De ha postát látott volna is, memorandumot akkor se írhatna, mert a nevének kívül egyebet még soha sem írt életében.

Hanem azért annyira imponált neki Széchenyi gróf, hogy egy hétnél előbb nem mert hozzá menni, akkor is csak nagy szepegve nyitott be:

- No hát elhozta a memorandumot?
- Nem biz én, kérem alásan!
- És miért nem? - förmedt rá haragosan a közlekedésügyi miniszter.
- Mert nem írtam meg.
- És miért nem írta meg?
- Mert fogalmam sincs a postához.
- Micsoda? Hát nem volt ön főpostamester?
- De bizony az voltam tizenkilencz esztendeig.
- Hát akkor? - riadt rá a gróf.
- Hát, kérem, úgy áll a dolog, hogy csak híttak annak.
- És mért hítták annak? - kérdé a gróf gyanakodva, hogy tán örültem volna.

Macskássy vállat vont:

- Én azt nem tudhatom mért híttak úgy, mert én soha postát nem láttam.

Végre nagy sokára ki bírták sütni ketten, hogy ez egy tituláris hivatal volt a dietánál.

A gróf nagy méregbe jött:

- No most a bolondját jártuk. Az ördög vigye el az önök erdélyi titulusait. Én abban a hitben voltam, hogy ön szakember s az országos postaügyet akartam önre bízni.
- Hát már most? - kérdé Macskássy uram.
- Hát már most sajnálom, visszautazhat Erdélybe.

Macskássy uram nagyot rántott a mentéjén és megköszönte a torkát.

- De már az lehetetlen, kérem alásan.
- Hogy-hogy?
- Hát úgy, hogy Erdélybe most már vissza nem mehetek valami nagy méltóság nélkül.

Széchenyi elmosolyodott:

- Ugyan miért?
- Hát azért, kérem, mert egész Erdély várja már, mind olvasta a levelet, hogy mehessek én most haza szégyenszemre, üres kézzel?
- Ez nem argumentum, ez egyszerű hiúság, az pedig betegség.

- Ha betegség, kegyelmes uram, akkor azt okvetlenül meg kell gyógyítani, mert olyan betegség, hogy én belehalok.

- Erre nekem nincs szerem. Hanem tudja mit, menjen el barátom uram Kossuthhoz. Az ebben specialista.

Macskássy uram elment aztán Kossuthhoz is, Szemeréhez is, de csak mégis hivatal nélkül érkezett vissza Erdélybe.

Szegény öreg úr, egész holtáig sinylette ezt a kázust, pedig ha vár még egy-két évtizedig - most már meglenne a kvalifikációja minden állásra.

MILYENEK A VÁLASZTÓK?

Választások előtt két nappal a következő sürgönyt kaptam mint jelölt a kerületbeli szabadelvű párt elnökétől:

«Induljon az esti vonattal, de okvetlenül hozzon dohány-engedélyt Gelencsér Mihály részére. Ettől függ minden».

Elég baj az. Mikor a sürgönyt kaptam, két óra mult délután. Ilyenkor már nincs a miniszteri bürokbán senki. Ha minden ettől függ, hát minden elveszett.

Legfeljebb azt tehettem még, írtam egy érzékeny levelet Wekerlének, hogy ha az életem kedves nekik, hát adjanak sürgönyileg dohányültetési engedélyt bizonyos Gelencsér Mihály részére. Ne menjek oda üres kézzel.

Este felültem a vasútra, éjfélkor értem oda, lefeküdtem a vendéglőben és aludtam egyet.

Reggel nagy kopogtatás ébresztett fel ajtómon.

- Ki az? Mi az?

- Én vagyok - szólt egy kenetteljes hang - Gelencsér Mihály.

- Gelencsér Mihály? Aha, maga az?

Beeresztettem.

Egy köpczös, potrohos alak gurult be, kék pitykés dolmányban, bőrfoltokkal kitarkázott nadrágban, két kis gyereket tolva maga előtt. Nagy bajusza csurgóra állt, szemei, arcza, még a tokája is ragyogott az örömtől.

- Ezek az unokáim, nagyságos jelölt úr.... A legkisebb unokáim.... Csókoljatok kezét, gyerekek, a nagyságos urnak, a mi legnagyobb jótevőnknek.

Az egyik egy mályva-rózsából kötött bokrétát nyújtott át betanított susogással, a melyből persze egy szót sem lehetett érteni.

- Hát megkapta? kérdem.

- Megjött az éjjel, kezét csókolom, telegráfon. Bizony nagy isten áldása rajtam, nagy jót tett velem a nagyságos úr. Nem is felejttem el holtig, még az imádságomba is beleszövöm a becses uri perszonáját.

- Hát csak adjon aztán az isten jó termést!

- Iszen persze. Minden az istentől függ, meg a fináncztól.

Nagy hálálkodások mellett bucsuzott el. Nem is láttam többet ő kegyelmét, csak a választás után itt Pesten.

A választáson tudniillik megbuktam és elszontyorodva jöttem haza a kerületből.

A sok átvirrasztott éj és a sok lumpolás után egy mélyet, keserveset aludtam odahaza.

Reggel kopogtatás ébresztett fel ajtómon.

- Ki az? Mi az?

- Én vagyok - szólt egy kenetteljes hang - Gelencsér Mihály.

Rosszul esett most ez a név, de víg ábrázatot vágtam hozzá. Ejh, ne tudják meg a kerületben, hogy nagyon le vagyok verve.

- Hozta isten, édes Gelencsér bácsi. No mi a baj?

- Nagy baj van, kérem alásan.

- Ugyan?

- Elvették a dohány-engedélyemet... Visszavették.

Bántam is én már most, - de már csak szokásból tettetem a megütődést.

- Ugyan? És miféle alapon?

- A miért a szélsőbali jelöltre szavaztam.

- Micsoda? Hát nem én reám szavazott kegyelmed?

- Nem: amoda szavaztam. Erre aztán rögtön elvették tőlem az engedélyt.

Nagy bosszusan megvakarta a fejét Gelencsér Mihály.

- Hát már most mit csináljak?- gondoltam magamban - felülök a vasútra és felutazom az én kedves jótevőmhöz. Itt is vagyok, kérem alásan, hogy hát ha már felkötöttük a kolompot, ne maradjon annyiba. Most már a nagyságos úr becsülete forog ám kockán...

Olyan bolond jó ember vagyok, hogy ezt is elismertem neki s megígértem, hogy majd beszélek Wekerlével - mire megint nagy hálálkodások közt csoszogott ki Gelencsér Mihály uram.

... Hanem hát csak azt várja Wekerle, hogy én beszéljek vele.

SKIZ, XXI. ÉS I.

Ezerszer leírtam már a Házat, de egyetlen egyszer sem a klubot. Igaz, hogy ez a házi szentély, a melynek titkait szellőztetni illetlen.

No, de nem is kívánok a kulisszák mögé pillantani, nem kukucskálok be a Deák-szoba kulcslyukán, nem vetek bepillantást abba a mozsárba, a melyben tömörre kögittetik a párt tagjainak véleménye.

Nem festem le az egyes minisztereket házi körükben s az egyes képviselőket otthon. Nem fecsegek el konferenciális titkokat, még pedig abból az egyszerű okból, mert semmi titkot sem tudok. Tisza nem veszi magát körül se miszticizizmussal, sem augurokkal. A mit akar, kitalálják, a mit nem akar, megmondja.

A klubban hiába képzelne az ember valamely forrongó életet csapkodó hullámokkal, a miket fáradságba kerül a medrükben tartani.

Egészen csendes világ van ott. Az Urbanovszky krákogása is már zaj.

Egyetlen egyszer voltam kíváncsi, miként vélekednek a klubban, mikor a Komjáthy-affaire történt az intendáns ítélőszéke előtt. Fel is mentem tudakozódni.

- Milyen a hangulat itten?

- Semilyen. Tisza nem volt ma bent.

Ez volt a felelet.

Azóta ebben az irányban nem is kérdezősködöm senkitől. Sőt az observálást is abba hagytam, hanem teljes erővel a tarokk tanulmányozására vettem magamat. Láttam, hogy minden tudomány közül ennek veszi az ember a politikai pályán a legtöbb hasznát.

Sajnos, hogy nincs hozzá valami különös talentumom, mert minden elvesztett parthiet nekem tulajdonítanak a partnereim, itt hibáztam el, ott hibáztam el, egyszer azért szidnak össze, hogy minek jöttem ki királylyal, máskor azért szidnak össze, hogy miért nem jöttem ki királylyal, majd azért förmednek rám, hogy minek jöttem tarokkal, majd azért, miért nem jöttem tarokkal. Végre is beláttam, hogy magamnak kell b e j á r n i.

Akkor meg azért mordultak ellenem, hogy minek ugrálok be minden ostobaságra és rontom a játékokat?

No hát nem járok be ezentúl csak tiz tarokkra négy primeurrel.

Ez sem tetszett.

- Nem vagy te zempléni ember? - kérdék gúnyosan.

- Hát olyan szégyen zempléni embernek lenni? - tudakolám naivul.

- A tarokkban bizony nem nagy dicsőség. Mert a zempléni ember csak biztosra utazik.

Egy öreg képviselő félre hítt egy szögletbe s mint a hogy a «balekot» szokás, elkezdett oktatni.

- Igen, a zempléniektől jó óvakodni a tarokkban, de még jobban őrizkedj, édes fiam, a sárosiaktól, kiváltképen arra ügyelj, hogy egy sárosinál több sohase legyen a kompániában; mert ha kettő van, kritikus kihívásoknál mindig tótira fordítják egymás közt a beszédet.

Jókai Mór is ott terem valahonnan. Neki is vannak jó tanácsai.

- Nem poétának való játék az. Különösen le ne ülj az abaujiakkal, mert soha ezeknél ravaszabbakat nem találsz. Közül ültem kettőnek a minap. Épen egy kettést mondtam, játszom nagy passzióval, hát egyszer csak a vége felé elkezd olvasni az ütések az egyik hangosan... mire félhangosan azt súgja neki a másik: «Ne olvasd hangosan, mert még észreveszi és el találja dobni a XXI-est». Nosza én se voltam rest, oda csapom önként a skiz torkába a huszonegyest... a két kozák összemosolyog... épen azzal lettem h a r m i n c z h á r o m.

- Ez még mind semmi, - kezdé mesélni a klub legkitűnőbb játékos, - a te eseted csak apró malheur a szegény Móricz Pál esetéhez képest.

- Mi történt vele?

- Oh, az örökemlékezetű marad a tarokk történetében. Mióta ez a klub áll, azóta se volt párja.

- Halljuk már!

- Móricz Pál a dunántúliakkal ült le játszani s az mindig valami szerencsétlenséget hoz az emberre, mint a pénteki nap. Kiosztják neki a kártyát, első volt, megolvassa, hát látja, hogy csak tizenegy, még egyszer elolvassa, biz az csak tizenegy, rosszul van elosztva. No, gondolta magában, csinálók most veletek egy jó tréfát s noha csak hat közepes tarokkjá van skiz, pagát nélkül elkiáltja magát nagy komolyan:

«Solo, tous les trois, pagat ultimo!» (Ennél többet már egy miniszter se mondhat tizenegy kártyából.)

Az, a kinél a skiz volt, fölszisszen s mohón kiáltja vissza:

«Kontra a tous les trois-nak!»

Az, a kinél a pagát volt vagy kilencz tarokkal, stentori hangon ordít fel:

«Kontra az ultimónak, kontra a játéknak, kontra mindennek!»

Ez a szörnyű hadizenet úgy hangzik mindig a klub nagytermében, mint valami síri szózat. Meghallják mindenfelől és gyülekezni kezdenek az összes asztalok gibiczei az idegrázó küzdelem színteréhez.

Móricz Pál kedélyesen mosolyog: No csak örüljete, jó emberek, egy darabig, majd mindjárt kisül az én tréfám és visszamennydördi a «r e k o n t r á t».

A mint azonban játszani kezdenek és a mint már épen fel akarja deríteni Móricz Pál a titkot, hogy rosszul van a kártya elosztva (a mely esetben a játék nem érvényes), addig-addig tapogatja a nagy kövér ujjával a kártyákat, hogy egyszerre csak kimorzsolja - a t i z e n k e t t e d i k e t. Ott volt elbujva valahol a vörös dáma mögött.

De már késő volt.

Hiába szabadkozott, az az nem is szabadkozott, hanem egyszerűen kifizette a szörnyű bukást.

Azért nem jó a dunántúliakkal játszani és azért nem való a tarokkal tréfálni.

- De hát akkor szeretném tudni, milyen megyebeliakkal játszszam?

- Te! Itt a klubban? Legjobb a hevesmegyeiekkal.

- A hevesmegyeiekkal? Miért?

- Quia non sunt.

Elértettem a gyöngéd célzást és azóta nem játszom többé, hanem az elméletre adva magamat, szakezikkeket kezdek írni a tarokról.

.... Hátha ezen a réven is bejuthatnék a Házba.

ÚJ ÉS RÉGI EMBER.

Azt mondja Kohn, nem ad pénzt, mert nincs rendben a telekkönyvem.

Hát mi baja van a telekkönyvemnek? Az a baja van, mondja, hogy mikor a nagybátyám meghalt 1877-ben s mi ketten a Pali öcsémmel örököltük birtokát, bejegyezték: «Örökösök. Baborkay István és Pál kiskorúak».

Hát ő addig most nem ad pénzt, míg azt onnan ki nem töröltetem, hogy «kiskorú» vagyok.

- Bolond maga, Kohn, hiszen látja, hogy már a harminczba járok: ősz szálatokat mutathatnék a hajam közt.

- Az nekem mindegy, kérem alásan. Nekem a telekkönyv a szentírásom. Ha a telekkönyvbe az áll, hogy kiskorú, rám nézve hiába érte el a tekintetes úr a nyolczvanadik esztendőt is.

No, ennek utána kell nézni, gondoltam, a telekkönyvi hivatalba sietve, mert rám nézve meglehetősen sürgős volt a kölcsönügylet: kártyaadósságot kellett fizetnem, - az pedig a társadalmi szabályok szerint sokkal kötelezőbb, mint a józan észszel csinált adósság. (Azért ki is ballotirozhatnak, megvethetnek a modern emberek, emezért csak megexekválhatnak.)

A telekkönyvben csakugyan úgy volt, mint Kohn mondta: «Baborkay István és Baborkay Pál kiskorúak».

Azonban alább 1881-ből, midőn Pali öcsém halála folytán az ő része is rám szállott, már úgy iktattak be: «Örökös, nagykorú Baborkay István». Ha hát 1881-ben már nagykorú voltam, a természet rendje szerint bizonyos, hogy most 1885-ben is nagykorú vagyok.

Kohnnak egyébiránt igaza van, ha nem ad pénzt, hanem szerencsére csekély a hiba, majd kitöröltetem én azt onnan mindjárt.

- Ugyan kérem, merre van itt a törvényszéki elnök szobája?

- Itt a sarokban. - felelte egy ott ácsorgó ügyvéd ismerősöm.

- Miféle ember az elnök?

- Modern ember tetőtől talpig. Nagy jogász, kutató elme.

- Hát a telekkönyvvezető milyen?

- Az megfordítva, egy öslény, elszegényedett gentry. Igazi ósdi fráter. Horthynak hívják.

- Hát az elnököt?

- Bajomi Péternek.

Bajomi Péter! Hál'istennek! Tizenöt év óta sakkozunk együtt minden nap a klubban. Lelki-testi barátom.

Most már egész biztosra kopogtattam be az ajtaján. Kedvetlen «no» hangzott ki.

- Adjon isten! - kiáltám betoppanva.

Az elnök hátramordult:

- Tessék kimenni s elolvasni, mi van az ajtóra írva.

- Mondd el, hogy mi van. Elhiszem én azt neked idebent is.

Bozontos fejét felemelte az írások közül és megfordult, mire kényszeredett hangon ismert rám:

- Te vagy? No csak eredj ki, nézd meg, mi van az ajtóra írva, aztán azon mód szerint jöjj be.

Sohasem voltam valamely tréfának elrontója, kimentem. Hát látom, hogy az van ott felírva egy táblácskán: «Kopogtatás nélkül kéretik belépni».

- Ejnye, ez már sok, ezt már nem tűröm el szó nélkül - de a mikor neheztelő arczczal beléptem, az övé már csupa mosoly volt, csupa nyájasság.

- Első a rend, kedves barátom, - mondá a kezemet két kezével melegen megrázva. Minek köszönhetem ezt a váratlan szerencsét?

- Egy kis kérésem volna hozzád.

- Parancsolj, kedves Pistám.

- Csekélység az egész! 1877-ben egy kis birtokot örököltünk az öcsémmel Vilóczon.

- Emlékszem.

- Ez alkalommal kiskorú örökösnek jegyezték be még a telekkönyvbe, mert az is voltam.

- Természetesen.

- 1881-ben meghalt az öcsém. A részét én örököltem és akkor már nagykorúnak jegyezték be. Hát oda terjed az én alázatos kérésem, brevi manu igazítsd ki, rendeld el, hogy a «kiskorú» szó törültsék.

Bezzeg meghosszabbodék erre az elnök ábrázata.

- Hja, hüm! Ez már baj!...

Kényelmetlenül feszeltgett székén s vakarhatta a nyakát.

- Az hosszú dolog! Az nagy felelősséggel járna. Hiszen ki lehet azt töröltetni, de csak a szabályszerű eljárással. Kérvény - ötven krajczáros bélyeg - keresztlevél - iktató - telekkönyvi referens - végzés! Az hosszú dolog!

- De kérlek, egy tollvonással deleálható egy másodperc alatt.

A magas, szikár alak fölállt, ünnepélyesen fölemelte száraz, vékony ujjait.

- A telekjegyzőkönyv szent, barátom, oda csak olyat szabad beírni, a mi szintén szent, és a mi szent, azt nem lehet kitörölni.

- Hát nem szent az, hogy én már túljárok a huszonnégy éven és hogy már 1881-ben nagykorú voltam?

Bajomi vállat vont:

- Meglehet, de...

- Hiszen magad is tudod, hiszen jól ösmersz...

- Ösmerlek, az igaz, de én most nem én vagyok, hanem a rendszer. S a rendszer bizonyítékot, keresztlevelet kíván.

- Gondold meg, tönkre megyek, oda a becsületem, ha nem fizethetek gyorsan, kölcsönt pedig hamar csak úgy kapok, ha hamar sikerül rendbe hozni ezt a dolgot.

Vastag szempillái tudományos fensőséggel szaladtak fel a homloka közepére.

- Hja, a rendszer nem törődik azzal, hogy veled mi történik!

- Úgy? - mondtam izgatottan. - Akkor hát aláz'szolgája!

Becsaptam magam után az ajtót s elcsüggedve mentem keresztül a hosszú törvényszéki folyosón, midőn szemembe villan egy ajtón: «Horthy Pál telekkönyvvezető».

Ejh, próbáljuk meg a modern ember után az ósdit s hirtelen elhatározással megnyomtam az ajtó-kilincset.

Az iszonyú pipafüst miatt, mely egy öblös csibukból származott, csak apródonkint birtam ki-venni azt a néhány alakot, a kik bent álldogáltak. A csibukot egy potrohos, tokás, őszbecsava-rodott öreg úr szíttá, a ki háttal dült az íróasztalnak és valami történetet beszélt a környeze-tének.

- A telekkönyvvezető urat keresem.

- Én vagyok, - riadt fel egy pillanatra, s tovább mesélte a dolgát.

Egy csattanós részletnél mikor felharsogott a kaczaj s még az írások kezében is megállt a toll, mintegy lélekzetvétel gyanánt rám pillantott és mellékesen kérde:

- Kihez légyen szerencsém?

- Baborkay István vagyok.

- Ohó! Baborkay Andrásnak a fia?

- Igen.

- Ohó!

S ezen második «ohó» után megint folytatta a kalandját.

Valami forradalmi epizód volt az s gyakran keresgélt közben az emlékezetéből neveket. Egy ilyen keresgélés alatt (Ejnye, csipje meg a gyík, hogy is hitták?) újra a szemébe ötlöttem.

- Mit kívánsz, kedves öcsém?

- A telekkönyvemben van egy kis hiba.

- Ohó! Hiba? A telekkönyvben? Az lehetetlen!

- Azaz, hogy nem is hiba, mert 1877. évben...

- Azaz, hogy lehet hiba - vágott közbe - mert akkor még nem én vezettem.

- Kiskorunak jegyezték be a vilóczi birtokra... de már 1881-ben mint nagykorú vagyok ugyanott feltüntetve a felerészre nézve.

- Megvan! - kiáltott fel most Horthy, - Guyonnak hitták!... Hát a mint mondom, hozzám lépett Guyon és vállon fogott...

De már megakasztom azt a krónikát, gondoltam magamban, s eleibe lépve Horthynak, a vállát fogtam meg.

- Arra kérném hát, kedves bátyám...

- Nos, nos?

- A zsidó nem akar pénzt adni, míg a kiskorú feltüntetés is bent van a birtoklapon. Hogy nem lehetne-e kiigazítani?

Rám nézett apró, kékes szemeivel csodálkozva.

- Hogy a patvarba ne lehetne?

- Nézzen meg, urambátyám, hiszen láthatja rajtam, hogy már régen nagykorú vagyok.

A fejét rázta kedélyesen.

- Azt én ugyan nem látom, mert roszak már a szemeim. Gyengül az ember, édes öcsém. A hetven felé járok. Hanem azért kiskorúságodból még ki birlak emelni. Amice Hrusa, hozza ki a vilóczi telekkönyvet.

- Igazán kiigazítja, urambátyám?

- Hogy ne igazítanám, ha azt mondod, hogy rossz?

- De ha nem is ösmer...

- De ösmertem az apádat - mondá az öreg, nagy füstöt fujva felém. - Ritka becsületes ember volt.

Ezzel fogta a ludpennáját (mert ő ilyennel ír) s az előhozott könyvben végig törölte vele azt a szót, mely olyan keményen lakatolta le az én óvatos Kohnom Wertheim-szekrényét.

Milyen furcsa két ember volt ez! Az egyik engem ösmert s még sem hitt, a másik csak az apámat ösmerte s mégis hitt.

Nekem ez nagyon jó volt akkor. De kérdés, jó-e az országnak, hogy ilyen kétféle fajtájú emberek (modernekek és ócskák) csinálják benne a rendet és igazságot, mindenik a maga módja szerint?

A GYANU.

Azon vettem észre magamat, hogy az utczámban minden ember süvegelni kezd, a környékbeli szatócsok, szabók kézdörzsölgetve jönnek ki boltajtaikba, meghajolni, ha arra megyek, a házmesterem megnagyságot, a kávéházban, a melybe járok, engem kínál meg legelőbb a kávé a burnótszelencéjéből; egyszóval az egész világ előzékenyebb irányomban, mint azelőtt.

De hát mi az ördög történhetett velem? Miért növekedtem meg így egyszerre az emberek szemében?

Töprengedve siettem a redakcióba és átnéztem az egész havi «Budapesti Közlönyt», hogy azalatt, míg én távol voltam, nem-e kaptam bolondjába valami Ferencz József-rendet? Mert csak ilyes valami rugtathatta fel annyira a tekintélyemet.

De a «Budapesti Közlöny»-ben nem volt rólam semmi. Talán nem is lesz soha; pedig váltig kérem az én kedves bátyámat Salamon Ferenczet, tegyen be már egyszer valaminek a ciceró betűs rovatjába, dehogy teszi, dehogy, pedig csak egy tollvonásába kerülne s lehetne irántam jó indulattal, mert én tulajdonképen az ő becses lapjában kezdtem a nyilvános pályafutásomat. Itt jelent meg a nevem először nyomtatásban. T. i. abban a petit betűs rovatban, a hol a végrehajtások vannak.

Az én tisztelt Salamon Ferencz bátyám azonban azt szokta erre a kívánságomra mondani:

- Mindennek meg van a maga formája, öcsém. A melyik név itt elől jön ciceró betűkkel, az még bejuthat valamikor hátul a petitbe, a mint hogy rendesen bele is jut, de a mely nevet itt egyszer petitből szednek hátul, az már nehezen juthat ebben az életben elől a ciceróba.

Elismervén ezen okoskodás filozofikus alaposságát, ezennel örökre lemondok a Ferencz-József-rendről s nyugodt lélekkel folytatom tovább a történetemet.

Hát mondom, most még kevésbé birtam kiokoskodni, mitől lettem én olyan nagyon tisztelt egyéniség egyszerre? Mert az elutazásom előtt még a kutya sem törődött velem.

De nini, önök azt sem tudják, hogy egyáltalán elutaztam, hát mindenekelőtt röviden meg kell mondanom, hogy az elbeszélendő történet arra az időpontra esik, mikor a tiszta-eszlári ügy tárgyalása után hazajöttem Nyíregyházáról, a honnan néhány tárczát is irtam akkoriban a tárgyalás menetéről a lapokba.

Napok jöttek, multak s még mindig átláthatlan homály fedte a nagy változást, melyen keresztül mentem az ismerőseim szemében s mely azóta is sok föltűnő jelben nyilvánult.

Végre, mint minden homálynak, ennek is szét kellett foszlania.

Egy nagy robusztus alak nyitott be a redakcióba egy délután, óriás, csontos fej, izmos vállakon, vörnyeges körszakál és apró erekkkel átfutott kék szemek.

A padló rengett a léptei alatt, a mint a szerkesztőségi szobákon átment. A tollak perczegése megszűnt egy perczre, az pedig itt nagy ritkaság, a hol senki sem kíváncsi semmire, a mi természetes is, mert mi már azt is tudjuk, a mit az egész világ csak holnap fog megtudni.

Hanem a nagy drabális ember mégis föltűnt. Szemei lomhán fürkésztek szerte, míg végre engem pillantott meg egy asztalnál.

Felém jött és a vállamra tette súlyos tenyerét.

- Ösmersz? - kérdé nyersen.

A hangjáról ráismertem.

- Klopinszky! - kiáltám.

- Igen, Klopinszky István vagyok. Teringette, csak hogy megtaláljalak... Huh! huh! De kutya meleg van. Hm. Hát ez az a redakció?

- Ez!

- Hát ti írjátok azt a sok okos dolgot, hm?

- Már bizony mi.

- Az a pápaszemű is?

- Az is.

- Mit ír az? - szólt, fitymálva nézegetvén a czingár legénykét.

- A külföldet.

- Az bírálja Bismarckot?

- Az.

- Azzal a termettel! - kiáltá csodálkozva. - Hm, mégis furcsa.

Sehogy sem tudott megnyugodni, idegenül nézegetett szét, míg végre megakadt egy a falra függesztett táblácskán, melyen ez áll: «Látogatók figyelmébe. Az idő pénz!»

Odabökött a nagy bütykös kezével:

- Micsoda? Ez nekem szól?

- A világért sem. Az csak az alkalmatlan diskurálók ellen van kigondolva.

- Jó, jó, nem háborgatlak sokáig, egy bizalmas szavam volna hozzád. Lehet itt?

- Bátran. Parancsolj! Betegyem az ajtót?

- Tedd be!

Magunk maradtunk a szobában, hozzám hajolt s suttogva lihegte:

- Nagy dologban vagyok rokon: nagy dologban.

- Miféle dologban?

- Benne vagyok a korrupcióban - mondá a szemeit szemérmatosan lesütve.

- Hogy hogy?

- Összeköttetésbe léptem a kormányossal.

- Mifélébe...?

- Kivettem bérbe a töltéscsináló munkások élelmezését. Tizenkilencz szakácsnét fogadok, rokon... Tizenkilenczet és a feleségemet teszem meg szakácsné generálisnak. Láttál te már valaha tizenkilencz eleven szakácsnét egyszerre! Nagy dolog. Főzni fognak a munkásoknak. Jó gsáft.

És jelentősegteljesen hunyorított a szemeivel.

- Hanem hát - folytatta akadozva - pénzem nincs a vállalatához... hát azért jöttem... azért kerestelek fel, hogy segíts rajtam rokon.

- Miképen?

- Adj kölcsön vagy tizenötezer forintot.

Ránéztem, tréfál-e, vagy pedig meg van örülve?

De sem a puffadt arcán nem találtam mosolyt, sem a kifejezés nélküli szemeiben ködöt.

- Tizenötezer forintot adjak? kaczagtam fel.

- No no... hiszen nem ingyen kértem... Nyolcz perczentet adok tőle, aztán ha akarod, be is tábláztathatod az összeget a csornaházi «skvarkámra». (Igy nevezik a szerényebb sárosiak a dominiumaikat.) Nem akarok neked rosszat. Az isten is megverne. Nyolcz perczent az ördögbe is! Ni, ne nevedd hát. Kifutja. Kétezer gyomrot vettem ki árendába. A gyomrokon legtöbbet lehet megtakarítani.

- Igen igen, de mi szükség azért velem ilyen izetlen tréfát csinálni?

- Ne okoskodj öreg, szúrd ki no azt a tizenötezer forintot.

- Hagyj nekem békét - vágtam közbe türelmet vesztve - ne vedd el ilyen ostobaságokkal az időmet, sok dolgom van.

Klopinszky arcza roppant savanyúra ferdült erre a szóra, láttam, hogy csakugyan komolyan kéri a tizenötezer forintot.

- Hát adsz, vagy nem adsz? sürgeté keserűen.

- Hol vegyek én neked tizenötezer forintot?

- Ugyan ne tagadd - suttogta egészen hozzám hajolva - mintha nem tudnám.

- Mit? Kértem ösztönszerűleg megjijedve...

- Hogy huszezer forintot kaptál a zsidóktól.

- Miféle zsidóktól?

- A miért ezeket a zsidó szellemű tárczákat irod a lapba.

Az első pillanatban elvörösödtem a dühtől.

- Ki volt az a gazember, a ki mondta?

- Mindenütt beszélnek. A Terka néni, a Muki bácsi, a Hilinyiék, tele van vele az egész környék. Azt már hiába tagadnád.

- De esküszöm neked, nem kaptam - hebegtem még mindig fellázadva a gyanúsítás ellen. Hogy képzelhetsz ilyen butaságot?

S elkezdtem neki fejtegetni, hogy tiszta meggyőződéseim szerint irok; bebizonyítottam világosan, hogy a pör kimenetelére nincsenek semmi befolyással az én tárczáim, következésképp nevetséges volna föltenni, hogy azokért a zsidók fizetnek. Több eszük van azoknak. Ha már én bennem nem hisz, legalább higgyen a zsidók élelmességében.

Mikor már azt hittem, hogy teljesen meg van győzve, rám bámult a szitakötőéhez hasonló hülye szemeivel és így szólt:

- Hát akkor adjál legalább tizenkétezer forintot. Talán az is elég lesz.

Az otrombaságnak ez a csökönössége olyan zsibbasztó indulatba hozott, hogy sokáig nem birtam szóhoz jutni, még a kezemet sem mozdítani, mert talán neki mentem volna fölháborodásomban az óriásnak.

Ő nem kevésbé dühöngött ezalatt, hangosan beszélt, szemei vadul forogtak és a nyála szétfrecsegett.

- Szép ember vagy, mondhatom. Gyönyörűséges rokon. Emlékezz csak vissza, anyád hogy szerette az én anyámat. Hányszor ringatott téged az én anyám térdein. Kő van a szíved helyén, rossz ember vagy. Emlékszel-e, mikor még együtt keresgettük a madártojásokat a mezőn. Mar akkor is eltagadtad előlem, ha fészekre bukkantál. Most is bezárod szívedet... Jó van! Elmegyek, ne félj... nem alkalmatlankodom neked tovább... hanem ha majd otthon kimegyek az anyád sírjához valamelyik nap, elkiáltom magam a fejfájánál: hogy miféle madár lettél.

- Pista! hörögtem elszörnyűközve... Ne folytasd, ne kínozz.

Pista épen távozóban volt már, a botját és kalapját fogta.

- Ne menj így el kérlek.

- Hát adsz? szólt fölcsillanó reménynyel.

- Nem adok, mert nincs.

- Micsoda? Még mindig nem ismered be, hogy kaptál pénzt a zsidó kasszából?

- Azt sem tudom, hogy van-e ilyen kassza.

- Azt sem tudod? Hát az mi a mennykő, a honnan Eötvös Károly kapta a félmilliót? Ereszsz!... megyek. Elég volt, uram. Ajánlom magamat.

S ezzel egy mélységesen megvető pillantással mért végig s becsapta maga után az ajtót. Egy mentő gondolatom támadt... Ha az igazat nem hiszi el, hát bizonyosan elhiszi a nem igazat. Beszéljünk az ő észjárása szerint. Utána futottam.

- Pista, Pista gyere vissza!

Gondolkozott egy perczig, megforduljon-e. Lassan, hidegen megfordult.

- Mi tetszik?

- Gyere be, kérlek, egy szóra.

Bejött.

- Mit akarsz? kérde közömbösen.

- El akarok neked mondani mindent, úgy a hogy van.

- No.

- Eötvös Károlyt említetted azelőtt, - mondtam szeliden.

- Hát aztán? - dünnyögte nyersen, bizalmatlanul.

- Csakugyan van valami abban a dologban.

- Ugy-e, hm!

- Mondtad, hogy fölvette a fél milliót.

- Persze, hogy fölvette.

- Épen ez a baj. Mert az igaz, hogy Eötvös mindnyájunknak húsz-húszezer forintot ígért, a kik a zsidók mellett fogunk irni, de a mint a fél milliót fölvette, azóta...

- Nos azóta? - szólt közbe élénken.

- Feléje sem jön a redakciónak.

(Gondoltam magamban: Bocsássa meg szegény Eötvös a bűnömet, ő nála bizvást elcsúszik ez a ráfogás és a többi mellett neki már nem árt, nekem meg használ.)

Erre csodálatosan egyszerre kiengedett a Klopinszky István haragos ábrázata, nem volt már olyan mord, leült szép csendesen mellém.

- Te fiú - mondá élénken és a kezével rácsapott az íróasztalomra - azt a pénzt sohasem fogod megkapni attól az embertől!

- Én is kezdem már hinni... feleltem szomorúan.

- Látod, látod. Hiszékeny bohó lélek. Téged mindenki az orrodnál fogva vezethet. Olyan jó szived van, mint a vaj. Ej, ej gyerek, abból a pénzből nem eszel!

- Hja, bizony, bizony, - sopánkodtam a szerepemhez híven, melynek sikerében egy perczig sem kételkedtem, mert látással dicsekszik a gyanu, pedig szurokkal van mind a két szeme betapasztva.

- Pedig úgy-e, kellene a pénz? firtatott kis vártatva.

- Persze.

- Ejnye... ejnye! No no... ne búsulj azért. Él még a pénzek anyja. Kölykezik az örökké. Hanem arra a húsezerre bizvást keresztet vethetsz.

Idomtalan kezével gyöngéden simogatta meg a fejemet buta szemeiben jóság, szelidség tükröződött.

- Szegény fiú! Hm. Mindegy. Ne ess' azért kétségbe öreg, ha mondom... ha már így van, így van. Ha te nem adhattál nekem, majd adok neked én. Nincs más mód, fölveszek a birtokomra valahol... Aztán no... hiszen tudod, kicsoda neked Klopinszky István. Hát szervusz öreg.

Igy szabadultam meg Klopinszky rokonom sírig tartó neheztelésétől furfangos csellel, azoknak a szomorú napoknak egyikén, mikor annyira divatba jött a gyanusítás, hogy még én igénytelen újságíró is gazdag ember hírébe keveredtem.

Most értettem már a megnövekedett tekintélyemet az utcámban a szabók és szatócsok közt.

És mondhatom önöknek, hogy a gazdagságnak a híre nem valami nagyon kellemetes. Próbáltam.

A mi azonban magát a gazdagságot illeti, azt nem próbáltam, és nem is állítom, hogy kellemetlen lenne.

AZ UTOLSÓ OLYGARCHA.

Bevezetés.

Az erdélyiek sokat beszélnek egy grófról (B-i Ferencz grófról), a ki a legközelebbi években halt meg Erdélyben, s a ki még igazi nagy úr tudott lenni.

De ő is már csak képzelődött. S majdnem jogosan, mert a szemüvegét, melyen át a világot nézte, senkinek sem volt bátorsága összetörni.

Nem lesz érdektelen följegyezni róla néhány vonást annál is inkább, mert ő volt az utolsó, a ki úgy halt meg, mint olygarcha. Ezentúl már a képzelődés sem fog érni semmit!

Bejött a bolondos korszellem és lefujta a czimerekről az aranyos zománczot. Az utókor már csak gazdag és szegény grófokat fog ismerni, de nagy urat nem.

Hát vegyük elő a méltóságos urat, tegyük úgy vele, mintha még meg sem halt volna. Ámbátor ő megnehezteli ezt még a másvilágon is. Mert ő meghalni is úgy tudott, mintha az is a saját akaratából történnék.

Gyönyörű ember volt, a természet mindent ráhalmozott, a mi a szemnek tetszetős és kellemes. Mint fiatal ember künn járt Londonban s ott megismerkedett György királylyal, mikor ez még walesi herceg volt a szónak mai értelmében. György herceg szerette. A leghívebb czimborája lett. «Nincs országomban olyan előkelő lord» - szokta mondogatni vidám pohárcsengés között. (Mert egy walesi herceget már nem is képzelhet ember másképp, mint csengő poharak között.)

Ferencz gróf jól érezte magát Londonban és még ki tudja meddig éldegélt volna ott, ha a walesi herceg időközben nem lép a trónra - s ez már derogált a magyar nagy úrnak.

Egy királynak nem lehet az ember czimborája, mert azt a czerimóniák kötik, egyébre pedig ő nem birta használni a királyokat sem.

Azért hát becsomagolt és hazajött az erdélyi birtokaira.

I. A négy tarka ló.

Jókor jött haza.

Itt épen akkor kezdődött az a nagy kötekedés, ezernyolczszáznegyvennyolczat irtak.

Ferencz gróf is végigcsinálta. Bátor, rettenthetetlen katona volt, a ki sok hős dolgot vitt véghez, de azt mind úgy le tudta magáról hazudni, hogy gyönyörűség volt hallgatni.

Még a saját vitéz tetteit is szétadogatta ajándéknak a hiú tisztecskék közt.

Hanem mikor aztán eljött az az idő, a mikor az erények bünhödése következett, akkor Ferencz gróf még a tisztecskék vitéz tetteit is magára vállalta.

Kastélyait feldúlták, őt magát elfogták, becsukták, hadi törvényszék elé állították.

A vádló elmondta a maga vádbeszédét, azután felszólították a grófot:

- Tessék felhozni valamit mentségére.

A gróf méltóságos, nyugodt hangon kezdte:

- Volt nekem nagyon szép négy tarka lovam, hát azt hallom, hogy azok most a főhadparancsnok istállójában vannak. Én azt tartom, hogy az illetlen dolog. Mert azt a négy lovat az istállóból hajtották el, nem a csataterőről. Azok nem harczoltak a monarchia ellen és semmikép sem lehetnek hadifoglyok. Nem a miatt mondom, mintha sajnálnám, de a főparancsnok reputációja végett.

- Maradjon a vádlott a tárgynál...

- A nyergest harmadéve vettem, Rárónak hítták, pompás tizenhat markos volt.

- Egy szót se többet a lovakról.

- A hámot is elvitték, pedig annak bizony valami nagy hasznát nem veheti a főparancsnok, mert az én címereim vannak rajta. Hanem az igaz, hogy pompás hám volt, Párisból rendeltem a múlt őszzel.

- Egy szót sem a hámról.

- Az ostorhegyes a magam nevelése, azt szeretem legjobban, szilaj és mégis kezes állat, megeszi a czukrot a tenyeremből.

- Még egyszer figyelmeztetem a vádlottat, hogy hagyja abba ez izetlenségeket.

- Igenis. Hát mégis a hámról beszéljek? Mit gondolnak az urak, mennyibe került az a hám? A karikák, csattok az igaz, hogy rézből vannak és csak megezüstözve, hanem a bőr a híres Brisson czégtől való.

A hadi törvényszék elnöke dühösen vágott közbe:

- Arra feleljen, a mivel vádolták.

- Míg az urak vissza nem adják a négy tarka lovamat, én addig az önök témájáról nem beszélek.

És a mit mondott meg is tartotta.

Zaklatták, boszantották, tizszer, tizenkétszer újra kezdték vele a hadibírósági czeremóniát, de semmivel sem volt rábirható, hogy egyébről beszéljen, mint az ő tarka lovairól.

A négy tarka lovat ezalatt az a sors érte, hogy a főhadparancsnok még egy nálánál is magasabb személyiségnek ajándékozta őket. Ropant megijedt a skandalumtól s szabadon rendelte eresztetni Ferencz grófot.

A grófnak azonban az mindegy volt. Mikor felhivatták s mosolygó arczczal közölték vele, hogy szabad, azt felelte nyugodtan:

- Szép, szép, de hát a tarka lovaimmal mi lesz már?

Még harmincz év mulva is, ha osztrák emberrel találkozott, a világért sem beszélt, csak a tarka lovairól, a melyeket ő folyton életben hitt, olyan fiataloknak, tüzeseknek, mint a hogy utoljára látta s a melyekért folyton kereskedett a monarchián.

Meg is érdemelték különben, hogy jó emlékezettel legyen irántuk, mert a négy tarka ló húzta ki a börtönből.

II. A bálldi országot.

1861-ben Ferencz grófot is kinevezte báró Wenckheim Béla főispánnak K. megyébe.

Még ilyen nagy hatalom nem ült a főispáni székben! Ő ugyan meg volt győződve róla, hogy a legalkotmányosabb érületü ember, de alapjában zsarnok kényur volt.

Tisza Kálmánnak háromszáz mamelukja van, azokkal nem nagy sor uralkodni tudni, de ő neki csak egy mamelukja volt, egy Salla nevű földbirtokos, s ezzel az egy mamelukkal tudta szükség esetén a többséget megcsinálni.

Ott van rá az eleven példa: a bálldi országot. Nem akarta azt egyetlen lélek sem, csak épen a főispán s következésképp Salla a mameluk.

A bálldi ut egyenesen a főispán birtokaira vezetett, s nem is volt rá szüksége senkinek, csak a főispán úr ő méltóságának, no meg azoknak, a kik esős időben kártyázni jártak hozzá.

A következő megyegyűlésen csakugyan becsusztatta a főispán a tanácskozási tárgyak közé a bálldi utat.

- Ha jól látom, - mondá, szétnézve a teremben. - Salla úr kíván szólani.

Salla úr fölkelt és immel-ámmal elmondta, hogy ezen országot fogja megállapítani Küküllőmegye szerencsáját. Ha ezt az utat fölépítik, az egész országnak Küküllőmegye fog szolgálni mintául. A világ szeme ránk néz, uraim. Egy híres tudós a keményítő fogyasztása szerint gondolta alaposan megösmerni az országok műveltségét; ő (t. i. Salla) az utak minéműségéről von következtetést a lakosok életrevalóságára. Küküllőmegyét olyan gazdaggá teszi a bálldi út, mint a minő Belgium.

Egyszerre három szónok is felugrott, Sallát megczáfolni.

- Csak egyenkint tessenek beszélni.

Mikor az egyik kibeszélte magát, a főispán fölmordult:

- Salla úrnak észrevételei vannak a szónok előadására.

Salla úrnak nem voltak ugyan észrevételei, hanem a főispáni onnipotencia kívánta, tehát felállt és hebegett valamit az előtteszóló érvelésére, újólág melegen ajánlva a bálldi országot.

Salla replikája után a második ellenzéki szónok tartott egy heves dikcziót az út ellen, melyre ő nem szavaz meg semmi költséget, ha tetszik, köveztessék ki jó szándékkal, mint a pokolba vezető utat.

A mint bevégezte, a főispán egyet pislantott végig a karokon és rendeken (ő még mindig azoknak hitte) s újra így szólt:

- Salla úr személyes ügyben kér szót.

Salla megint hebegett valamit, mire fölugrott a harmadik szónok, Dobándi Mátyás uram, és egy álló óráig argumentált a főispánék terve ellen.

- Salla úr kíván még e kérdésre reflektálni. Salla úré most a szólási jog!

S ez így ment az egész gyűlés alatt. A szegény Sallának kellett felállni, beszélni minden ellenző szónoklat után, míg végre ő méltósága elunván az ülést, előtte keresztbe fektetett kardjára csapott.

- Tisztelt megyei bizottság! A kérdés ki van merítve. Hallottam néhány véleményt és indokot az országút ellen is, de azok jobbadán meg lettek Salla úr által czáfolva, tehát kimondom a többség véleményét, hogy a báldi országút ki fog építtetni.

Nagy zsivaj támadt erre a teremben. A bizottsági tagok izgatottan kezdtek fészkelődni.

Az ellenzék vezére, egy Bethlen gróf, odalépett az emelvényhez és felkiáltott:

- Szavazást kérünk!

- Hogy is ne, - szólt a főispán megbotránkozva - ki hallott olyat, mikor már egyszer az elnök kimondja a határozatot?

- De ha a határozat jogtalan - felelt fel az ellenzéki vezér.

Az olygarcha szurós szemeivel rátekintett s mogorván mondá:

- Ugyan ne tereferélj itt öcsém, mert mindjárt a nyakad közé vágom a süvegemet.

Majd folytatá emelt ünnepélyes hangon, felállva:

- Uraim, tisztelt bizottmány! Köszönetet mondok önöknek, hogy ilyen szép számmal megjelentek gyakorolni alkotmányos jogaikat, mert az alkotmány a legszebb jog, mely minden zsarnokságnak és erőszaknak véget vet. Én, a ki szerencsés vagyok, mint az alkotmány szolgája, az önök határozatainak végrehajtó öre lenni, köszönetet szavazok újabbi hasznos működésükért és a megyegyűlést ezennel berekesztem.

Hát bizony így épült föl a báldi és még igen sok más út egyebütt - a hazafias és áldozatkész többség akaratából.

III. A rejtélyes doboz.

Van a belügyminisztériumban, vagy ha nincs, hát bizonyosan volt még Tisza Kálmán alatt is egy skatulya, a mit a belügyminiszterek egymástól örökölnék már hosszú idő óta. Rajner Páltól előörökölte Tóth Vilmos, Tóth Vilmostól Szapáry Gyula, Szapáry Gyulától Tisza Kálmán.

A skatulyát mindenik miniszter felbontotta s mindenik elcsodálkozott a tartalmán, mert egy rendjel volt benne: a vaskoronarend másodosztályú keresztje.

Ez olyan rejtélyesnek tűnt fel a minisztereknek, mint nekünk a «Fuit» sírkő a városligetben. Egy vaskoronarend, a mi itt hányódik, vetődik és az ördögnek sem kell. Egy rendjel, a mihez nem akad gazda Magyarországon, ez hallatlan! Micsoda história lehet ebben a satulban eltemetve!

A legöregebb miniszteri tanácsosok emlékeztek rá és elreferálták.

Én azonban meg akarom kimélni az olvasó publikumot a minisztertanácsosok referádáitól, inkább magam mondom el a rendjel történetét.

Természetesen összefügg Ferencz gróffal. Másképp nem is beszélnék róla.

A gróffal ugyanis az történt az idők hosszú folyamán át, hogy megöregedett. Még akkor is szép és hatalmas ember volt - talán nagyon is hatalmas.

Némely erőszakoskodásai szemet szűrtak Rajner Pálnak s egy napon az öreg egy pecsétes levelet kapott a minisztériumból.

A levél mellett ott volt a kis dobozka is.

- Bontsa csak fel barátom, mi van benne, - mondá a titkárjának.

A titkár felbontotta és kihúzta belőle a vaskoronarendet.

- Hát az mi? - kérde a gróf, - de nem nyult hozzá.

- Az egy rendjel.

- Jó. Hát a levélben mi van, olvassa el a levelet is.

A titkár felolvasta az írást harsány hangon.

«B. gróft főispáni állásától hanyatló egészsége folytán fölmentem s hasznos szolgálatai jutalmául a vaskoronarend középkeresztjét adományozom.»

- Ohó, no hó! - kiáltott fel a gróf (ez volt a kedvencz felkiáltása). - Hát ki mondta, hogy én beteg vagyok? No, ez szép história. Menjen csak, amice a doktorhoz, hívja ide. Bizonyosan Pesten járt s füllentett a miniszternek. Ez már mégis szemtelenség ettől a doktortól. Megcsapatom. De megálljon csak, amice, olvassa csak még fel egyszer.

A titkár még egyszer felolvasta...

- És mit gondol maga, amice, mit akartak ezzel mondani?

- Azt, hogy méltóságod már nem főispán.

- Az nem lehet, fráter - mondá a gróf rendületlenül. - Hiszen az alkotmányt még nem törülték el, hiszen az országgyűlés még együtt van.

(Az utolsó olygarcha még azt gondolta, hogy az alkotmány csupán az ő kedvéért van meghozva.)

Csakhamar előkeresték a doktort, de az égre-földre esküdözött, hogy már hat esztendeje nem volt Pesten, és soha életében nem látta Rajnert.

- Akkor hát más doktor volt. No, majd előkeresem, ha a föld alól is. Hanem most legelőször üljön le szekretárius amice, és írja, amit diktálni fogok.

A szekretárius reszkető kezekkel pingálta:

«Nagyméltóságu miniszter ur!

Nagyméltóságodat szépen felültette valaki, hogy az én egészségem hanyatlik. Én hála istennek, teljesen egészséges vagyok, elannyira, hogy még a gomblyuk betegség sem bánt. Azért hát itt küldöm ezen iskátulyát, azzal az alázatos megjegyzéssel, hogy ugy látszik nagyméltóságod bokros teendői közepett nem ért rá eleget forgolódni jó modoru uri emberek között.»

- Punktum, amice. Hozza ide, hadd irjam alá.

Aláírta és megporozta.

- Most pedig lássunk a többi ügyekhez.

Elővette az asztalról a hivatalos aktákat és végzéseket jegyzett föl rájuk, mintha semmi sem történt volna.

A titkár csak nézte, nézte egy darabig, de azután nem állhatta meg, hogy ne figyelmeztesse:

- Minek törni magát méltóságod? Hiszen ez már nem a mi dolgunk. Itt már nem méltóságod parancsol.

- Hogy nem én parancsolok? - kérde megütődve. Hát igazán azt gondolja amice! Hát igazán azt hiszi, hogy annak az irásnak több ereje van, mint nekem?

Biz annak több ereje volt.

Különben még sok ideig élt azután folytonos friss egészségben s mindig kutatta azt a gaz doktort, a ki Rajner Palit felültette az ő egészsége hanyatlásával.

Mert hogy a saját eszéből ily ráfogással élt volna Rajner Pál, azt már még Rajner Pálról sem lehetett néki föltenni.

Néhány év előtt húnyta be a szemét végkép, az utolsó magyar olygarcha, a kinek olyan nagy volt a tekintélye, és a kit oly tisztelet környezett, hogy tulajdonképen sohasem merték a szemeit felnyitni.

Halála után a megfeneklett rendjel természetesen újra felszabadult örömtelen vesztegléséből; a belügyminisztérium most már bátran visszakülthette Bécsbe.

Vissza is küldte, a mint halljuk, nem régen.

(De talán nem is kellett volna elárulnom, hogy van most egy fölösleges vaskorona, a rend kancellárjánál.)

MIÉRT HALLGAT A BÁRÓ?

Önök bizonyosan ismerik báró Sz. urat, a főrendiház tagját, a leghallgatagabb törvényhozót.

Alacsony zömök ember, kurta nyakkal, galambfehér haja rövidre van nyírva, kibernetvált húsos arczán a kedélyesség ömlik el.

Egy rossz szokása van, hogy minden főrendiházi ülés alatt elbeszéli, mennyi sok mondani valója volna, de lehetetlen felszólalnia, mert fogadása van rá.

- Hogyan? Fogadás? Miféle fogadás?

Csak ezt a kérdést várja a báró s menten elkezdi mondani az alábbi epizódot. Nehezen megy neki, mert nem igen bírja horvát létére nemcsak a mi nyelvünket, de hebegő ember létére a saját nyelvét sem. Általában rossz elbeszélő.

Mindegy. Mi azért mégis vele beszéltesük el a saját dolgát.

* * *

«Az 1841-diki diétán együtt laktunk Pozsonyban az én kedves barátommal, a Majláth Gyurival és Szemere Berczivel. Két tágas szobánk volt és egy közös Spanga szolgálta ki benünket.

Pompásan ildegeltünk magunknak. Derik ember, jó pajtás volt Gyuri is, Berczi is. Nagy szerepet vittek a diétán mind a keten, kiváltképen a Berczi.

Egyszer én is megirigyeltem övék babérjaikat, megszolitok tehát magamat: «te báró, milyen szép volna, ha te is tartanál egy oratiót». Mire visszafelelek magamnak: «Ész kellene ahhoz, te báró.» «No bizony - mondok czáfolólag - ha nincs, hát kirek a Berczitől kölcsön» (ő is így szokta tenni velem, ha pénze nincs).

Szolitom is mingyart Szemerét félre:

- Berczikém lelkem, csináljál te nekem egy beszidet.

- Nagyon szívesen, fiam. Miről?

- Akármiről, de szép legyen... gyönyörű szép legyen.

- A milyen fülednek, szádnak tetszik.

Ugy is történt. Másnap ideadja nekem egészen elkészítve, bevágom szórul-szóra és elmondom harmadnap diétán. Jaj haj! Látni kelet volna a lelkesedist, csak úgy renget a terem a viharos tapsoktól s mint a menydörgés, úgy morajlott a «vivat, vivat». Maga a palatinus is nem győzte a fensíges fejével bolingatnyi, hogy: valde bene, bravissimo.

Akor kostoltam teljes életemben először dicsőséget. Mondhatom, édes maszlag. Szemeim ragyogtak, szívem hangosan dobogta.

És ebben a magasztos pillanatban csengeti elnök, is kirdezi diétától:

- Kinek van valami ellenvetise, vagy iszrevétele?

Kevilyen nizek szét. Némán ültek helyeiken a követek is mozdulatlanul, mint szélcsendben a buzakalászhok.

De nini! mit latom szemeimmel; ki kel fel? Hát a Szemere Bertalan! No ugyan mit akarhat ez a Berczi?

De nini! mit halok füleimel. Valóság vagy megalondultam, - azon kezdi, hogy:

- Tekintetes karok és rendek! A mit az előttem szóló elmondott, az elejétől fogva végig helytelen és alaptalan - s csakugyan neki esik, tönkre czáfolja, összetöri a beszídemet.

De mar erre aztán én is dühbe jöttem, arczomat elfutotta a tűz.

- Ne higgyenek neki, tekintetes karok és rendek - kiáltottam közbe - hiszen ő csinálta a beszídemet!

Lett erre nagy hahota, kaczagott mind az ötvenkét vármegye, kaczagott a palatinus is, én pedig megfogadtam magamban, hogy soha sem többet nem szonokolom.»

HUNYÁK PÁL.

Ha jól emlékszem Szlatkovics a tótok legjobb poetája énekelte egyszer igen szépen a pipáról:

«Kicsi vagy, alig érsz egy garast vagy kettőt
Mégis a király is reád veti szemét».

Bizony ma is jobb volna a dohány monopólium ellen dalolgatni, mint hogy fölzavarják lelketlen izgatók a becsületes tót nép kedélyét és sokkal rosszabb hirbe keverik, mint a minő.

Még csak néhány évtized s velünk érzett ez az egész nép. Sem mi nem emlegettük a fehér lovat és a veres kantárt, sem ők nem hozakodtak elő vele: megfértünk egymással, pedig ugyancsak összebujtunk keskeny helyen: a türelem ösvényén.

Nekik is fáj a mi nekünk, poetáink és az övék is közös keserűségről daloltak, közös ideált dicsőítettek. Az idegen járom lerázása volt a nagy törekvés, mely a szivekben élt s mely a regényes erdők, hegyek között csengett szomorúan. Szellő is azt sohajtotta, méla furulyasipban is ez a vágy sirt.

S most hogy le van rázva az idegen járom - az ország háborító proletárok míg mindég ezeket a régi nótákat dúdolják a tót nép fülébe: rázza le már egyszer az idegen jármot!

Csakhogy most már ez az idegen járom nem az osztráké, hanem a mienk - a magyaroké.

Van egy hangzatos «tót himnusz», viharos, háborító. Elmondja meddig terjed az a hatalmas ország, mely az ő hazájuk. Bizony elér az a híres Tátrától a balti tengerig. Ural és a Kaukázus, a nemzeti hegyek. A Garam locsogó habjai a kékvizű Volgának felelgetnek. Az aztán a diskurzus.

A himnusnak tetszetős dallama van, belopja magát a fülekbe s onnan talán később a szivekbe is.

De ez még nem minden, panaszunk se volna, ha csak ez a himnus lenne.

Mert megtanulják ugyan, mint a hogy megtanulnak minden kellemes nótát, azok a szálás szép legények s délczeg, szelid szemű leányok, kiknek az apáik még velünk csinálták negyvennyolcban a tábori tempót.

«Szeno szlama, Szeno-szlama».

(T. i. «széna-szalma» a szerint, amint vagy a szénás lábat vagy szalmásat kellett mozditani masirozás közben.)

Hát mondom megtanulják, de az magában véve nem volna valami nagy baj, az arzenikum sem öl kis mértékben beadva, hanem ez már aztán öreg hiba, hogy a nótának magyarázóit is vannak, még pedig veszedelmesek.

Ez az agitator had pedig minden inkább, de nem lusta. Bejárják a falukat, érintkeznek a néppel, izgatnak, lármáznak, lelkesitenek, vérmes reményeket, beteges ábrándokat ültetnek a tótok szívébe, a minél pedig porhanyóbb földet, melancholikus nagy fantáziájú hegyi nép lévén, szinte lehetetlen találni.

Az agitátoroknak nagy segítségére vannak a papok és a néptanítók. Van ezek közt sok fanatikus bolond, a kiknek nem használ se rendszabály, se felvilágosítás, de még ez az én irka-firkám sem: ezeknek a vizkura kell csak, de a tulnyomó rész gazemberekből áll, kik azért hirdetik a pánszláv eszméket, mert vagy a befolyásukat neveli, vagy ez a kenyérkeresetük: hát

ezeket bizony jó volna az állam kenyérére fogni. Szegények vagyunk, de ez még kifutja számukra.

Hanem hát még az agitátoroknál is veszedelmesebb predikátor a - rubel.

Mert a kit sem a himnus el nem tántorit természetes gondolkozásától, sem az agitátorok, annak aztán megmutatják a muszka rubelt.

De már az úgy tud beszélni, hogy lehetetlen el nem hinni minden szavát.

Az orosz rubel csengőbb a nemzeti dalnál, a csalogató mézes szónál, az orosz rubel nagy szónok, a ki sohasem sül fel és a kit a süketek is meghallanak.

De már egy kissé hoszadalmas is vagyok, tekintetbe véve, hogy tulajdonképpen novellát írok erről a tárgyról és nem száraz értekezést.

Novellában pedig azt várná tőlem minden jóízű olvasó, hogy ne kapkodjam el a vezércikkiről elől az ő pompás mondásait, hanem beszéljem el a magam történetét, a mit ki-gondoltam, úgy a hogy tudom, aztán menjek isten hírével s hagyjam csendesen elaludni.

Jól van hát isten neki, elmondom az én Hunyák Pálom történetét, vagy is tulajdonképpen az én történetemet Hunyák Pállal. Mert az nem mindegy!

Hunyák Pál, mint előre látható, tót ember és paraszt gazda egy felvidéki faluban.

Hogy honnan ösmerem én Hunyák Pált, a ki eddig még se nem volt követ, jelölt se, nem irt semmit?

Hát én Hunyák Pált onnan ösmerem, hogy mikor a nagybátyámnál voltam kétszer életemben (hat év előtt s most a múlt héten), mindig a szomszédja a szóban forgó Hunyák Pál vitt el szekeren a vasútig.

Nem gondoltam akkor s útközben sem gondoltam rá, hogy én valaha nekrológot fogok írni Hunyák Pálról, sem arra, hogy novellát (nem úgy nézett ki szegény pára az ócska bárányszőrű szipkájában és foltos halinában), mégis visszaemlékszem mind a kétszer, hogy miről beszélgettünk. Van azzal úgy az ember!

Különbözik intelligens egyéniség, kivált tótnak, és nagy méhészt gazda.

Első ízben arról kérdezősködtem tőle: kinek szokta eladni a mézet s illetőleg a sejteket, mire ő így válaszolt: A tótoknak, uram! A tótok eljönnek a falunkba s megveszik jó pénzen.

- Hiszen kendtek is tótok, - mondtam nevetve, - hát miért beszél olyan lenézőleg a tótokról?

- Hát 'iszen mi is úgy beszélünk, - viszonzá némileg sértődve, - de mégis más az... még se vagyunk mi tótok.

Megvallom, valami olyan megnyugtató édes érzés csiklandozta meg a szívemet. Mintha valaki egy darabka cukrot harapna szét a vadalmában, a mikor bele vágja a fogát.

Most hat év után megint összehozott a sors Hunyákkal. Ezek a tótok soha sem öregsznek, éppen olyan, mint azelőtt volt, csak a holmia kopottabb, meg a sapka.

- No meg a fiam is megnőtt azóta, - mondtá Hunyák szabódva. - Mert neki sehogy se tetszett, hogy én nem találtam most másformának.

- Nos, remélem, hogy magyar szóra adja a gyereket, - szóltam, mivelhogy a fiára került a beszéd.

- Minek az neki? - felelte fanyarul. - Csak az anyai nyelv édes, a többi mind keserű.

- Ej, ej, Hunyák! Hiszen nem úgy beszélt valamikor!
- Mert bolond voltam. Mit tud az ilyen paraszt ember a világról? mikor úgy tartanak a magyarok, mint a kutyát.
- No lám. Hunyák!
- A vér csak vér uram; soha sem válik vízzé. A kik egyforma vér vagyunk, egyformán érzünk. Egy vályog csak egy vályog. De sok vályog, sok ház.
- Hol tanulta ezeket a bolond dolgokat?

Hunyák Pál sóhajtott.

- Az ilyen szegény paraszt szivben is lehet szabadság és honszeretet.
- Már hogyan lehetne... nagyon lehet.
- Valaha mienk volt az az ország egészen: most ide szorítottak a kövek közé. A jó földet, az alvidéket a magyarok lakják és még adót se fizetnek: mi a rossz föld után is fizetjük.
- Ejnye, ejnye, Hunyák! Hiszen az adó a királyé s az egyformán vetteti ki minden alattvalóra.

Hunyák a fejét csóválta kétkedőleg.

- Nem lát a mi adónkból a király egy rossz garast sem. A magyar urak elkártyázzák. Aztán gondolja meg az úr, hogy a tót négyszer annyi erővel, fáradtsággal dolgozza be a földjét, mint az alföldi ember s mégis négyszer több terem annak.
- Ebből az következik persze, - vágtam közbe nevetve, - hogy az isten is a magyarokkal tart.
- Ugy van! Az is! - szólt keserűen, - mert ha nem velük tartana, már régen úgy lenne minden magától, mint a hogy lesz majd muszájból.
- Kitől hallotta ezt?
- Rájöttünk mindnyájan, - szólt Hunyák sötéten.

Elhallgatott. Én sokkal jobban. Elgondolkoztam ezeken a dolgokon, míg a Hunyák kocsijának kerekei egyre hurutyoltak a vérrel szerzett föld kátyuiban.

Te azonban ne gondolkodj el, nyájas olvasó, a Hunyák Pál beszédén... legyen ez te néked csak novella, mert ha nem annak keresztelném, hát el se olvasnád.

Megcsaltalak, mert jobban szereted, ha megcsalnak. Novellámnak igazi czimét is csak ide hátul írom ki, hogy: Utazás Oroszország felé.

Utazás - még pedig gyorsabb lovakon, mint a Hunyák Pál két sárgája.

VÁLASZTÁSI TÖRTÉNETEK.

I.

A JELÖLT TERMÉSZETRAJZA.

Egyetlen jelöltről és egyetlen esetről lesz szó tisztelt olvasó, de olyan alakban, hogy minden jelölt benne legyen.

Hát mondjuk, hogy úgy történt - egy nap távirat érkezett a kis vidéki városkába. A távirat azt adta tudtul, hogy az országos képviselőjük az ünnepelt hazafi és szónok meghalt.... Nosza hamar koszorút, deputációt!

Megy a deputáció, eltemetik, s megindulnak a kombinációk: ki lesz az új képviselő?

E közben vidám vacsora van valahol, talán épen a polgármesternél, a ki már mindent elért, a mit ember elérhet (ugyanis királyi tanácsos), jelen vannak a kolompos emberekből is néhányan. Szóba jön a dolog. Végig jártatják eszüket az üresedésben levő országos nevezetességeken: kit lehetne, ki volna jó?

Egyik is mond valakit, másik is a «maradék emberek» közül. Így időközben nem igen lehet turkálni az excellenciások közt. Ejh, nem kell a csont! Mit gondoltok urak, hátha jobb volna már egyszer magunk közül választani valakit?

De kit?... Katyódy Istvánt! Ugyan eredj vele, az már nagyon öreg, nem arra való. Hát Maranyai Gáborhoz mit szóltok? Az még nagyon fiatal. Nem rossz volna talán Szabó Ferencz? Az katolikus, a kálvinisták nem szavaznának rá! Legyen hát Tülök Sámuel. Arra meg a katolikusok nem szavaznának, mert lutheránus.

Addig hányják-vetik a helyi notabilitásokat, míg végre valamelyik ráakad Toporczy Jánosra.

Az ám, Toporczy János!... Az egészen derék ember. És tarokkozni is tud. Válaszszuk meg Toporczyt!

Ilyenformán megy az... másnap már fölkeresik Toporczyt a méhesében, a hol csöndesen szunyókál ebéd után a méhdöngés mellett.

- Tudod miért jöttünk?

- Tudom. Tarokkozni akartok.

- Nem egészen azért.

- No ugyan miért?

Valamivel komolyabb arcot vág a polgármester a szokottnál és előadja:

- Hát barátom, arról van szó, hogy mint jól tudod, meghalt a képviselőnk és most választani kell valakit helyette. Nem akarunk kapkodni ide-oda, hanem arra gondoltunk, hogy vállald el például te. Az idő igen rövid, mozogni kell. Ha beleegyezel, hozzá látunk, lanceirozzuk a nevedet s a többi magától megy...

Toporczy, a derék, reális, igénytelen Toporczy ámuló szemeket mereszt:

- Engem? Képviselőnek? Hát az eszetek ment el? Hát értek én az effélékhez? Hát tudok én szónokolni, államügyeket megvitatni? Hát azt hiszitek ti, hogy én olyan számár vagyok, a ki nem látom be, mekkora számár vagyok?

Erre aztán megindulnak az ellenvetések: «de így, de úgy», Toporczy azonban nem enged:

- Egy szót sem többet. Hallani sem akarok erről.

Most hát már el van utasítva a jelöltség, de a hiúsági bacillus ott marad a jámbor, igénytelen Toporczy fejében. Este lefekvéskor, mikor a gyertyáját eloltja, mikor a papucsát leveti, eszébe jut az eset és még egyszer átéli, a mit a polgármesterek beszéltek.

... Csak egy szavamba került volna. Csak egy szavamba...

Éjjel oda álmódja magát az országházi zöld padokba... Ott ül előtte mind a nyolcz miniszter. Tisza most feláll, hozzá megy és kezét fog vele.

Toporczyt ez annyira meghatja, hogy fölébred... Egész nap gondolkozó, kedvetlen és izgatott... A hiúsági bacillus dolgozik, terjeszkedik odabent.

Másnap vagy harmadnap találkozik a polgármesteréssel a kuglizóban. De az egész multság untatja most, a szokott tréfák, kedélyeskedések ízetleneknek látszanak előtte. Szinte bosszantja, hogy oly hamar tértek fölötté napirendre, még csak elő sem hozzák többé a jelöltségét.

Ah, végre! A polgármester mégis tesz egy észrevételt:

- Ej, ej, János, nem hittem volna, hogy olyan makacs ember vagy.

Toporczy szeme lángot vet, s hangja reszketeggé válik:

- Hát megmondom nektek őszintén, - suttogja bizalmasan, - nálam pénzkérdés az egész. Ez a kis vagyonkám van, magam szereztem, éppen annyi, hogy nyugodtan, szépen megélhetek belőle, nem akarnám megapasztani.

- Hiszen, ha csak pénzkérdés, - kiált fel vígan a polgármester.

- Igenis, csupán pénzkérdés.

(Lám, a politikai készületlenség már nem akadály többé.)

Hanem rá is rohannak menten:

- Miféle pénzekről beszélsz te? Költségről, vagyonapasztásról. Kell is ide pénz! Garantírozom neked, hogy egy garasodba se kerül, ha nem akarod. Hiszen élő ember vagy, magad is tudod, hát mikor került itt a választás pénzbe?

- Épen ez! - folytatja érzékeny hangon, - ti vagytok a legjobb barátjaim, ti ösmertek. Én egyszerű ember vagyok, de egy ambícióim mégis van: hogy ha mandátumot adnak a polgártársaim, hát adják bizalomból.

- Mi? Hát elfogadod?

- Ha gondoljátok.... ha azt hiszitek.... de kijelentem, hogy én egy árva garast sem költök.

A nagy elhatározás tehát megtörtént. Toporczy neve lanceiroztatik, mint a párt jelöltjeé, s megválasztása a helyi lap szerint több mint bizonyos.

A választás néhány nap múlva lesz s az első árnyéka, a mit előre vet, megjelenik egy szép reggel Toporczynál a kortes képében.

- Tekintetes uram, azért jöttem, hogy valami korcsmát kellene bérelni nekünk is.

- Miféle korcsmát?

- Hát a hová gyülekezni fognak a híveink.

- Hagyjon nekem békét. Nem akarok hallani se az effélékről.

- Én nem bánom, tekintetes uram, de akkor aztán magára tessék vetni, ha...

- Hát jól van no. A maga kedvéért megteszem, ámbár elvem ellen van. Menjen hát, beszéljen valamelyik korcsmárossal.

Visszajön a kortes egy jó óra múlva, roppant megnyúlt arczczal:

- Mondtam ugy-e? Elkéstünk! Minden korcsmát lefoglalt az ellenfél.

Toporczy ijedten ugrott fel:

- Hát már most mit csináljunk?

- Nem tudom én, kérem alásan.

- Menjen, ígérjen nekik kettős árt.

A kortes kettős árt ígért a korcsmákért és megkapta, de másnap megint beállított Toporczyhoz:

- Megint baj van, tekintetes uram.

- No mi az?

- Banda kellene.

- Banda? Hát lakodalmat tartok én, vagy mit? Egy krajczárt sem adok, érti-e?

- Hiszen nem is kell, kérem alásan, mert már vége van, minden bandát lefoglalt az ellenfél, a Klupka Pistát, a Horthy Gyurkát - még a malaczbandát is, a Kugyi Palkót. No még így se jártam a praxisom alatt - dörmögte fejkavarva a kortes.

Toporczy izgatottan förmedt rá:

- Hát akkor mit áll itt? Fusson rögtön a sürgönyhivatalba és sürgönyözzön Szegedre vagy Szentesre, hogy a banda készen legyen. Bandának okvetlen lenni kell, akármibe kerüljön is. Érti-e?

Másnap még savanyúbb arczczal állít be a kortes:

- Mi baj van megint?

- Elvesztünk, tekintetes uram...

Toporczy elsápadt.

- Végünk van, tekintetes uram.

- Szóljon az istenért...

- Az ellenfél fizeti a voksokat... Mind vele mennek az embereink.

- Lehetetlen, - hörgé Toporczy, - akkor hát mi is fizetünk... igen, fizetünk.

- Nem győzzük, tekintetes uram.

- Azt én jobban tudom, győzzük-e vagy nem győzzük. Meg kell lenni, punktum. Ha az egész vagyonom rámegy is.

Toporczy most már vesztegetni kezd és örülten pazarol.

A polgármesterek odajárnak a nyakára és takarékosagra intik:

- Okosabban bánj a pénzzel, János. Hiszen úgyis melletted a valószínűség, ha nem költesz is olyan botorul.

Toporczy türelmetlenül üt az asztalra:

- Ejh, nekem a bizonyosság kell. Ti nem értitek az effélét. Nekem a képviselőség nem pénz-kérdés.

II. *HOGY TEREM A KÉPVISELŐ?*

Hat éve annak, hogy ott körmölgettem egy ellenzéki ujság irodájában.

A «rövid-hirekre» voltam szerződötve.

Hat év! Mennyi idő. Több mint kétezer szám. Borzasztó!

Minden megváltozott azóta, csak Tisza Kálmán és én nem. Mi ketten se nem haladtunk, se nem estünk!

Azaz hogy én mégis haladtam, mert most már én a hosszú híreket csinálom, egy másik ellenzéki szerkesztőségben.

S a «rövid hírektől» a «hosszú hírekig» nagy út van! Legalább is akkora, mint a politikában a Baross Gábor carrierje.

De hát maradjunk annál a pontnál, a mikor én még a «rövid híreket» csináltam.

Épen a választások előtt volt akkor is. A hadi stratégiák műhelye körülbelül a mi redakciónk volt.

A képviselő-princzipális nagyban befolyt a manőverekbe. A kerületek egy részét itt osztották fel.

Fel voltak jegyezve egy czédulán ilyenformán:

Gejte 800 frtos kerület. Nem biztos. Csipkány. 2000 frtos kerület. Biztos. Dárma, szüzföld, még a bankettet is a választók fizetik. (A sógoromnak.)

Kutyánd. Zászló és fuvar költség. (Munkatársaknak.)

Biliny ötezer frtos hely. Nagyon kétséges. (Gazdag zsidó számára.)

S így ment ez a lajstrom véges-végig utmutató megjegyzésekkel és tanulságos tájékoztató észrevételekkel kísérve.

A principális mindég a zsebében hordta a lajstromot. S ha jött valaki, a ki alázatosan be-kopogtatva, törvényhozónak ajánlkozott, a principális végig tekintett rajta, megexaminálta részletesen, milyenek a szándékai, mennyit költhet s a szerint osztott neki az országból területet.

Ha azt mondta, nem költhet többet ezer forintnál, akkor egy kétezer forintos kerületbe ajánlotta be. Ez volt a praxis.

- Mert a választás, - monda előttünk bizalmasan, - olyan, mint a ferblíjáték. A ki egyszer megadja a «vizit», megadja aztán a «bessert» is, meg a «hívást».

A redakcióban nagy volt az élénkség, mióta a mozgalmak megindultak. Nem mult el egy nap se, hogy ne történjék valami. Vagy választók jöttek jelöltet kérni, vagy jelöltek jöttek kerületet kérni.

Az «elhelyező intézet» örökös mozgásban volt.

Egy komor, esős napon igen kevesen voltunk bent. Az íróasztalok ott álltak elhagyottan. A két főmunkatárs közül Bécsben járt az egyik, és csak két hét múlva kellett visszatérnie. A másik főmunkatárs, Dorner Pál pedig kirándult Esztergomba. Egy harmadik kollega megbetegedett, a negyedik pedig felmondott és kimaradt, - minthogy éppen a hónap másodika volt, s mint III. Napoleon, az újságírók is célzatosan mindig a hó másodikán csinálják az államcsinyeket.

A szerkesztő mikor bejött, csodálkozva nézett végig az üres asztalokon.

- Hol a redakció?

Elmondtam neki s kifejeztem aggodalmamat, hogy mit csinálunk a holnapi lappal?

- Semmit se tesz. Majd összenyirjuk a mai lapokból. Holnap nem történik semmi. Hadd pihenjenek az olvasók.

Alig hogy elhelyezkedett asztalánál, tiszteletteljes lábcsozogatások hallatszottak az ajtónál, majd halk ajtókopogás, mire a «szabad» után hat darab kékbéli ember lépett be.

- Kit tetszik keresni kérem?

- A nagy hazafit, e lap szerkesztőjét keressük.

Erre felállott a principális és arcza egyszerre mosolygóvá lett, míg homloka ránczba szedődött, mintha a hazafiui bánat borongna rajta.

- Mi a kutyánci választók vagyunk, lelkestől testestől demokraták és a nagyságos uram hivei, képviselőjelöltet jöttünk kérni nagyságodtól. Mivelhogy az igazi jóra való uri emberek mind kivesztek a tájékunkról.

- Képviselőjelöltet? - szólt tettetett kedvetlenséggel a gazdánk s elgondolkozott egy kissé, éppen mint a kereskedő, ha valami portékát kérnek, azon töpreng egy perczig, hogy ugyan melyik polczról vegye le a nekik valót. Nehéz dolog lesz, kedves barátim. Ámbár a derék kutyánciak megérdemelnék a legjelesebb embert. Nem tudtak önök előbb jönni? Az ördögbe is, lássuk csak!

Elővette a lajstromot és ott találta följegyezve Kutyáncinál: (zászló és fuvar költség. Munkatársaknak.)

- Ah! - szólt - egy jeles emberünk van még! Egy fiatal, nagyratörő tehetség, csak hogy e pillanatban nincs Pesten...

- Mikor jön haza?

- Vagy két hét múlva.

- Az messze van, - mond a küldöttség vezetője, egy köpczös pirosképű ember - már a jövő vasárnap kellene megtartania a programbeszédet.

- Nos, azon könnyen segíthetünk. Haza sürgönyözzük azt az urat. Ha jól emlékszem, megvan a lakcíme valahol.

A principális idegesen kezdte forgatni a belső zsebeiben felhalmozott papircédulákat; de egyiken se volt rajta a cím.

Azután hozzám lépett és sugva kérde:

- Nem tudja ön a Berkay bécsi szállását?

- Nem. Hiszen a szerkesztő úrnál hagyta hátra.

- Igaz, de én elvesztettem. Már most mi az ördögöt csináljunk? A kerületet mégis sajnálnám idegennek. Mikor jön meg Dorner?

- Estére itt lesz.

- Nagyon helyes. Akkor hát Dorner.

A választókhöz lépett és így szólt derült arczczal:

- A munkatársam beszéli, hogy nem szükség sürgönyözni. Tisztelt barátunk Dorner Pál, a kit teljes szivemből ajánlok önöknek, még ma este visszaérkezik. Nem forog fenn tehát semmi nehézség, hogy a jövő vasárnap megtartsa Kutyádon a programbeszédét.

- Dorner Pál? Mond a vezető aggodalmasan. Német neve van a tisztelt urnak.

- Ha én ajánlom, meg lehetnek győződve, hogy jó hazafi és az ellenzék rendületlen hive.

Ebben aztán meg is nyugodtak s azzal az ígérettel távoznak, hogy a délutáni vonattal hazamennek s bevárják a zászlókat. A siker biztos.

- Addig is megyünk telegrafirozni haza, hogy van már jelölt.

Mit sürgönyöztek, nem tudni, nem is igen törődünk velük, csak akkor szeppentünk meg, midőn estefelé megint kopogás hallik az ajtón s megint belépnek sorba a kutyánci atyafiak.

- Hát kegyelmetek még itt vannak? - kérde a principális kellemetlenül meglepetve. Azt hittem már, viszi a vasút hazafelé. Nos, talán valami baj van?

Mintha vezényszóra esnék, elkezdtek a fejüket vakarni valamennyien, míg aztán a legbátrabb. Felvégi Láb Ferencz uram, megszólalt:

- Meggondoltuk, kérem, a dolgot, hm... Mert tetszik tudni, nem hogy egy vagy más, de mégis azt találjuk, hogy ha már itt vagyunk helyben, mégis nézzük meg azt a tisztelt urat. Mert hogy az a szokás-mondás, gazda szeme hizlalja az ökröt... vagyis tulajdonképpen megkövetem alásan, hogy: több szem többet lát. Már csak megnézzük, - mondom a komámnak és ő kegyelmeik is okosnak találják - visszajöttünk tehát és bevárjuk.

Szó nélkül letelepedtek az üres székekre.

- De hátha csak holnap jön haza?

- Már kérem alásan - felelte mélabús hangon Méhes Istók uram, - akkor megvárjuk mi holnapig is.

Ez gyanút keltett nemcsak a principálisban, bennem is. Miért akarják látni Dorner Palit? Jó volna megtudni! Ámbátor csinos szál ember és csak becsületet vallunk vele, ha meglátják is.

Amint ezen töprengenék a «rövid hírek» szerkesztése közben, egyszerre észreveszem, hogy a széken fészkelődő Felvégi Láb Ferencz mándlijából egy telegramm esik ki a padlatra.

Nem szóltam semmit egy darabig, mintha észre se vettem volna, hanem azon ürügy alatt, mintha a másik szobában volna dolgom, keresztülmenve a szobán, felemeltem a feltört sürgönyt s egy tekintettel átfutottam a tartalmát:

Kutyánd, feladatott 4 óra 10 percz. Óvakodjanak. Nézzék meg Dornert. Itt azt beszélik, veres szakállá van, és hogy nem valóságos keresztény. Mindenesetre megtekintendő.

Aha! Most már tudom hogy állunk. S visszafelé jövet, ismét leeresztettem az összegyűrt sürgönyt a padlóra.

Veres szakáll! Igaz, rőt szakálla van a szegény Dornernek. De hát nem lehet-e valaki veres szakállal is jó hazafi? Ott van rá a példa Tóth Vilmos, a kit épen a veres szakálla tett híressé.

És ezen mégis segíteni kell. Hirtelen összeütöttem az ujdonságokat s rohantam ki a lóvonaton az indóházba, hogy az esztergomi vonaton megérkezett Dornerral előzetesen találkozhasam.

Igen csodálkozott, mikor így szóltam, őt karon ragadva:

- Siessünk gyorsan a borbélyhoz, míg be nem zárják az officzinákat!

- A borbélyhoz? - szolt ő két szemét csodálkozva emelvén reám.

- Igen, igen, le kell vágatni a szakálladat.

- Az enyimet? De már abból nem eszel.

- Az isten szerelméért, ne kötekedj. Egy mandátum csak fölér egy szakállal.

Elbeszéltem neki a történeteket s ő maga is nagy hirtelen és örömmel állott rá, hogy a népszerűtlen tárgytól megmenekedjék.

Kipödört szőke bajuszsza, szakáll nélkül lépett be egy jó félóra mulva a redakcióba s kellemes benyomást gyakorolt a kutyándiákra.

Hát még később tíz óra felé a Szikszaiiban a jó visontai borok mellett, vig koczingatás és adomázás közben.

- Kellner, - mondá Felvégi Láb uram, a vacsora után, - adjon egy kis papirost és egy ceruzát. Sürgönyözni kell haza!

Én épen mellette ültem s láttam jobb hónalján keresztül, a mint odapingálta a kusza öreges betűket gondolkozva: «Láttuk. Nem igaz. A veres szakállról szó sincs. Éljen!»

Pali megtartotta a programbeszédét és még mai napig is képviselő a kutyándi kerületből.

III. A TALYAI SÖTÉT ERDŐBEN.

Az én nevem, uraim Vitkey Bálint. Egyébiránt nem ismeretlen név, annyit mondhatok. Olvashatták önök a képviselőjelöltek között. Ott ragyogott a nemzeti színű zászlókon s megrendelt, de ki nem váltott kortestollakon alkalmasint ma is olvasható lenne a tollkereskedőnél.

De nem dicsekedni akarok, uraim, oh nem, én panaszkodni akarok. Ki kell öntenem keserűségemet az önök alkotmánya ellen.

Igen, igen, mert daczára a nevemnek, én a becsületes cseh nemzethez tartoztam. Csehnek születtem, nevem is az volt, öt forintért változtatta meg Vitkeyre a belügyminiszter ő exczellenciája 9118878 sz. alatt.

Hogy mikép származtam ide fiatalkoromban, mikép lettem lassankint magyarrá, hosszadalmas s ide nem tartozó lenne elbeszélni.

Egy banknak voltam tisztviselője. A bank megbukott s én foglalkozás nélkül maradtam. Nem volt több pénzem, mint kerekszámban kétezer forint.

Mit tegyek ezzel a kétezer forinttal. Megházasodjam, üzletet kezdjek, trafikot nyissak vagy korcsmát?

Barátaim azt tanácsolták, legcélszerűbb lesz ha megválasztatom magam vele képviselőnek és azután házasodom meg.

Mert a képviselőség nőtlen embereknek nagy szerencse, nős embernek nagy csapás.

Jó, - megfogadtam a tanácsot s elmentem a végrehajtó bizottsághoz, hogy adjanak nekem is egy kerületet.

- Szívesen - mondák. Legyen az öné például Hagymád. Jó lesz?

- Természetesen - feleltem.

Én egy kerületet sem ösmertem s engem sem ösmertek egy kerületben sem. Könnyű volt megnyugodni.

Azonnal irtak le a pártelnöknek, s én negyed napra megkaptam a jegyzőkönyvet a kijelölésről.

Magamhoz vettem a kétezer forintomat és elindultam a kerületembe oly boldogan, mint ahogy egy vőlegény megy a menyasszonyához.

Az indóháznál, ahol kiszálltam, bandérium fogadott. Nyolcz legény átkozott rossz gebéken. Egy torzonborz alak árvalányhajás kalappal beszédet intézett hozzám, melyet ezzel végzett be:

«Éheztünk, szenvedtünk eddig, de most már elérkezett boldogságunk napja. Üdvözljük ezt a dicső napot, midőn körünkbe érkezni méltóztatott. - Van immár kiért lelkesednünk. Éljen!»

A szónok Havas Péter uram kíséretét még két egyén képezte, kik közül Perbete Jánosnak hitták a soványabbikat, a másikat pedig Nagy Máténak, az egyik lábára sántított s a félszemére vak volt. Amaz a harmadévi restoraczióról datálódik, emez pedig a hat év előtti választásokról. Ily tulajdonok mellett, mindjárt gondolhattam volna, hogy drága ember.

- Tetszett-e zászlókat hozni? kérdé Nagy Máté a ceremóniák után, rám pislantva.

- Hoztam.

- Mennyit?

- Ötvenet.

- Hüm - szóla ő fitymálva - egy csöpp a tengerben. Után kell rendelni belőlük. No de ezeket is kiosztjuk ma.

- Helyesen van. Menjünk. Messze van az első falu?

- Mindjárt a szomszéd helység a Prikocs, - felelte Havas Péter. - Hanem hát nem addig a, előbb talán falatoznánk valamit. A hazafiságnak a legtermékenyebb földje a teli gyomor hi hi hi... lovak, lovasok kifáradtak.

Uzsonna következett az indóházi étteremben, melyet Nagy Máté rendelt meg bőkezűen s mikor a fizetésről volt szó, hetykén kiáltotta a pinczéért be.

- Hej Muki, hej, erre, erre! Ebben az urban rejlik az elégtétel!

Már mint én bennem. Fizettem, s elindultunk a kerület első faluja felé.

- Tudják-e az emberek, hogy jövünk? Kérdém izgatottan, a mint a falu tornya előbukkant a völgy-katlanból.

- Majd megtudják - szólt Perbete János.

No ez nem nagyon volt vigasztaló. - Egyre lehangoltabb lettem. Utközben Nagy Máté lajstromot csinált, hogy kik kapjanak zászlót s bemutatott nekem harmincz nevet.

- A mi embereink?

- Még nem tudatik - felelte.

- De hát zászlót mégis csak a mi embereinknek kellene talán adni.

- Hernyóból lesz a selyemgubó, tekintetes uram. Jobban tudom már én azt. Csak tessék rám hagyni.

A faluban senki sem várt ránk, csak néhány utczagyerek szaladott a kocsi után.

- Mihez kezdjünk itt? tudakoltam szorongva.

- Csak én rám tessék hagyni. Ha a malacz maga nem megy a kukoriczás szakajtó után, hát a kukoriczás szakajtó megy a malacz után.

Nagy Máté ezen hasonlata nem sokára világos kezdett lenni előttem, mert házról-házra mi mentünk a zászlóval s megkértük a lajstromon kijelölt gazdát: tűzze ki.

- Minden zászló mellé tessék átadáskor egy tizes banknótát csatolni. Mert ez a felső rongy ez itt a zászló, eme rud meg a nyele, de a tizes bankó a fogantyúja.

Savanyu arcot vágtam ehhez a mulatsághoz, de azért csak megfogadtam, harmincz zászlót és harmincz tiz forintost ott hagytunk, mire biztatólag jegyzé meg Perbete:

- No lássa az ur, ilyen a jó kezdet!

(Uram én istenem, milyen lesz itt a folytatás.)

Hanem most már menjünk más faluba, ott talán beszédet fogok tarthatni, ha hallgatóság lesz.

- Ejh, gyerekség! vágta oda Nagy Máté, - a pénz beszél! Aztán nem is úgy megy ám az! Menjenek a tekintetes urék más faluba, de én most itt maradok hangulatot csinálni. Jó lesz?

- Bizony, úgy látszik, rámfér, - szoltam szomorú mosollyal.

- Én hát maradok. Éjjel megcsinálom itt a lelkeket s reggelre én is ott leszek. Hanem hát a hangulat pénzt kóstál...

- Mennyit adjak?

Nagy Máté mormogott valamit, számítani látszott az ujjain, aztán kibökte:

- Háromszáz forint.

A másik faluban épen úgy volt. Csakhogy ott meg megháltunk a falusi kántornál. Az az, hogy én háltam meg, mert csak engem hagytak feküdni a bandéristák ettek-ittak és kurjongattak egész éjjel. Perbete és Havas pedig hangulatot csináltak, mindenik két-kétszáz forinttal. Berugatták magát a kántort is. Éjfélkor bezörgetett hozzám a részeg gazember és fölköltött, hogy azt mondja, ő is hangulatot akar csinálni. Neki is adtam száz forintot.

Reggelre megjött Nagy Máté. Káromkodott, dühös volt, hogy a hangulat rosszul van megcsinálva, hogy nem ezt kellett volna mondani, ezt vagy azt: adjak neki nyomban kétszáz forintot, hogy a hangulatot kireperálja.

Kinyitottam tárczámat és adtam neki. Hiszen hogyan adnék? Az itt elhelyezett húsz zászló ott lengett a házakon. S van-e valami édesebb az én szívemnek, mint lengni látni a szép trikolt, amint a szellő enyeleg vele s hol kitakarja, hol betakarja ezt a nevet: «Éljen Vitkey Bálint». Oh édes izgalom, elringató büszke érzés, melyhez képest a szerelem is semmi.

Hanem a tárczám átkozottul meglaposodott.

Már csak egy pár száz forintom volt a kétezerből. S ha jól meggondolom a dolgot, a diadalra itt ugyan nincs semmi nagyobb kilátás. Nem igen veszem észre, hogy szörnyen lelkesülnének mellettem.

Desperálni, habozni kezdtem.

- Hány falu van ebben a kerületben?

- Vagy husz - szólt Nagy Máté.

- Husz! Nem téved ön? - mondtam elsápadva.

- Husz vagy harmincz - felelte egykedvűen.

Seregeknek ura! Hisz ha minden krajczár tíz forintos bankóra változnék a zsebemben, akkor se maradna uti költségem haza menni, mire az utolsó falut elérjük.

- És ez mindig így megy? kértem tompa elfojtott hangon.

- Igenis úgy megy elejénte. Később aztán persze vastagabban kell csinálni.

Minden hajamszála az égnek állott s megérlelődött bennem a gondolat, hogy isten veled immunitás, képviselőség, isten veled, csillogó pálya, melynek eszméjén oly szeretettel csüggtem, ...itt legjobb, legcélszerűbb lesz megszökni s megmenteni ezt a pár száz forintot, ami még a zsebemben van; legalább nem válok legott földönfutóvá.

Igen igen, meg fogok szökni! Mert még ha volna is kilátás, pénz már nincs. S pedig másnap estefelé még két kortes csatlakozott hozzám, kik hangulatcsinálásra ajánlkoztak.

- Jó jó, - feleltem én, - nagyon köszönöm az urak szivességét és igénybe is fogom venni - de most nekem haza kell utazni két három napra s megszakítani a körutamat a kerületben... Kedden vagy szerdán visszajövök.

- De abból semmi se lesz - felelt Nagy Máté. Azt úgy segéljen nem engedem.

- Roppant sürgős ügyem van...

- Semmi se sürgősebb, mint a haza ügye - kiálta szemeit az égre emelve - a siker bizonyos, ha itt marad, a bukás több mint bizonyos, ha most elmegy. Nem nem! Nagy Máté becsületes ember és hazafi. Nem engedhetek ilyen csorbát az ország állapotjában.

Itt nem volt más mit tenni, mint valami jó hazugsághoz folyamodni.

Megmondtam nekik, hogy helyes, nem megyek hát haza, hanem át kell mennem mégis Sopronba, mert oda a postán pénzt küldtettem magam után - hát a pénzt csak nem hagyhatom ott, föl kell vennem, annál is inkább, mert a magammal hozott összeg nagyon fogyatékán van.

- Ez már igaz, ez már tökéletesen igaz - bólingatott Perbete János. Sopronba el kell menni...

- Hát menjünk, mondá Nagy Máté.

- Magam is elvégzem azt...

- No még csak az kellene, - pattant fel Nagy Máté, - hogy én az én drága jelöltemet elhagyjam. Esküszöm soha!

- Én is megyek - zugott fel Perbete. Fogatni kell!

- Oh a hóhérok! sziszegtem.

Csakugyan felültek a szekérre. Nagy Máté mellém telepedett egy nagy kulacscsal, Perbete pedig a kocsis mellé ült, magosan emelve az egyetlen megmaradt zászlót.

Igy indultunk el Sopronba a pénzért, a mely csak az én pénztárczámban volt meg.

Istenem, istenem, mit csináljak? Hogyan szabaduljak meg tőlük. Pedig milyen szépen volt kigondolva. Mert Sopronban vasutra ülök és soha többé még a maradékom sem jön erre az átkozott vidékre.

Mit tegyek? Mi lesz velem?

Egy jó órai utazás után értünk csak falut. Nagy Máté célzásokat tett utközben, hogy ő szomjas. Ez adta meg nekem a mentő eszmét.

- Pedig lássa, Máté bácsi, meg nem állhatok itt, mert a postazárás előtt akarok Sopronban lenni. Hiszen beláthatja. Hanem tudja mit. Maradjon itt hangulatot csinálni míg visszajövök. Itt van száz forint.

Az öreg gyanakodva nézett rám, de a száz forint nagyon csalogatós volt.

- Nem lesz abból baj? motyogta habozva.

- Hát mi lenne; holnap délre itt leszünk a pénzzel, addig legalább csinál itt valamit...

- Jó, szólt egyet kacsintva a kocsma biztató czégérére, hanem ígérje meg kend sógor... már t. i. kend Perbete sógor, hogy vigyáz az urra, mint a két szeme világára... hogy meg lehessen nyugodva.

Leszállt a százassal s mi tovább mentünk.

Most már eltakarítottam egy akadályt, de Perbete uram még ott ül a magasra emelt lobogóval.

Isten segítségével ezt majd a következő faluban próbálom láb alól eltenni.

Elértük nemsokára Boglárostr, karcsu bádogg tornyával.

Se én nem szóltam semmit, sem Perbete, hanem a mint átmentünk a falun, egyszerre megállítom a kocsit, mintha eszembe jutna valami.

- Este visszajövet itt akarnék meghálalni, Perbete bácsi. Minek jönne kegyelmed Sopronba. Jobb lenne tán, ha itt várna be.

- Nem lehet, dehogy lehet. Nem hagyhatom el. Nem volna illő dolog.

- No hát akkor legalább azt tegye meg, vigyen be egy czédulát a paphoz, hogy ide jövök hálásra s vigye egyszersmind ezt az ötven forintot pártbelieinknek, iganak egészségemre. Addig itt megvárjuk a kocsival. Egy negyed óra az egész.

Erre ráállt Perbete, letette a zászlót a kocsikulcsra és sietve futott át a kukoricaföldeken a faluba a czeruzával írt sorokkal a paphoz, és az ötven forintos bankóval.

Mikor már egészen eltűnt a fák alatt, azt mondom a kocsisnak lihegve, dobogó szívvel:

- Akar-e husz forintot szerezni, földi?

- Akarok bizony, - mond az vigyorogva.

- Akkor hát elő azt az ostort, vágta lóhalálban Sopron felé, de úgy, hogy a villám se érhesse utól.

Megindult a két ló, mint két veszett sárkány s a hegyeken, köveken úgy vitték azt a szekeret, hogy azt hittem, minden csontomat külön kell összekeresnem Sopronban.

Egy sűrű erdőségbe értünk, a tályai nagy erdőbe.

Megfogtam az előttem fekvő zászlót dühösen, körütekertem büszke trikolorját, hol a Vitkey Bálint név nézett reám busan, a nyele körül, azután megfogtam, magasra emeltem és roppant erővel behajítottam a legnagyobb sűrűségbe.

Hajts, hajts!

Még hallottam, a mint a gallyak megrecscsennek s dicsőségem édes jelvénye eltűnik zöld leveleik közt örökre.

Sopronban felültem a gyors vonatra és mikor a vasuti indóházból Pesten kiszálltam, meg kellett nézni a zsebemet, kifutja-e a komfortablí, vagy csak a lóvonatu.

És mégis boldog vagyok, mert nem látom azokat a hóhérokat... oh azokat a hóhérokat... de nem vagyok képes tovább folytatni, mert megsibbasztja kezeimet a düh s könnyeim zsílipjét kinyitja az elkeseredés az alkotmány ellen.

Pihenj, pihenj szegény Vitkey zászló ott a tályai sötét erdőben s rothadj meg a fák leveleivel őszkor.

S te vándor, ha arra jársz és megtalálod: ne nyulj hozzá az elátkozott rongydarabhoz.

IV. **HOGY LETTEM ÉN MEG.**

Vitkey ur elmondta fentebb, miképen bukott meg. Ezt a themát variálják panaszosan az elesett jelöltek. Hja, ahány bukás, annyi történet! Ki győzné azt mind összeszámítani? A hány fazék, annyiféleképen törik szét! Egyiknek a füle szakad le, másiknak a fenéke horpad be. Cserép lesz valamennyiből. (Azaz hogy a kormánypárti fazekakat esetleg még össze is drótozhatják.)

Néhány bukási esetet magam is tudok: néhányat már meg is irtam.

Az egyik jelölt azért bukott el, mert pénze nem volt, a másiknak volt, de nem költötte elég bőven. A harmadik jelölttel az a véletlen történt, hogy amikor a legerősebb községére került volna a szavazás, akkor abban a községben kiütött a tűz s az emberek mind szétszaladtak oltani.

Egy uri embert az buktatott meg, hogy a zsidókat nem szidta. Hanem hát logika nincs ilyenkor. Mert egy másiknak meg (foglalkozására nézve budapesti prókátor) épen az lőn halála, hogy a zsidók ellen éreztette ki az eloquentia ostorát mondván:

- Minden pénz ő náluk van. És miképen szerzik? Dolgoznak talán? Dehogy! A néptől rabolják könnyedén. Nézzék meg a kezeiket, nem kérgesednek meg azok a munkában mint a kendteké...

Mire fölfelelt az egyik tekintélyes paraszt ember gunyosan.

- Helyes a beszéd. De úgy nézem, hogy a tekintetes ur keze is nagyon fehér ám.

És ezzel el volt vetve a jelölt sorsa fölött a koczka s egyszersmind rá volt mutatva önkéntelenül, hogy a jól öntözött antiszemita plánta, hova ereszti majd egykor a mellékhatásait...

Egy, nem tudom már hányadik jelölt, meg azért lőn vesztes, mert mikor a programmbeszédjét ment tartani, a segítségére vele utazott hazafit, a mint éjjel a kerületbe érkeztek, alig hogy lefeküdnének, egy sürgöny arra szólította, hogy rögtön térjen vissza, mert a felesége haldoklik, minélfogva az sietve összecsomagolt s elhamarkodásában begyömöszölte bőrdöndjébe a jelölt cipőit is.

A jelölt felébredt reggel, hogy a választók elé menjen, de a czipőit nem találta. A küldöttség érte jött, de mit volt tennie, csak nem mehetett közibök meztláb?

A faluban lakott ugyan egy csizmadia, de az baloldali volt és semmi áron nem akart rajta segíteni.

De miért időzném a sötét képeknél, sokkal hasznosabb lesz az utónemzedéknek, ha ellentétül inkább azt beszélem el, mikép lettem meg képviselővé?

Őszinte ember vagyok és nem szeretek nagyozni. Körülbelül nincs is más jogczimem a képviselőségre, mint ez. No meg az, hogy diplomám nincs, s most már minden hitvány hivatalhoz diploma kell. Természetes, hogy olyan pályára kell huzódnom, a hova nem kell diploma.

Hát felmentem a függetlenségi párt végrehajtó bizottságához, a melynek egyik nagybátyám is tagja:

Ott ültek négyen öten egy zöld asztalnál, előttük számtalan levél és távirat feküdt.

Nagybátyám igen csodálkozott, mikor meglátott, s nem igen nyájasan kérdé:

- No, mit akarsz gyerek?

- Egy kerületet! mondám.

- Micsoda? Te kerületet akarsz?

S arcza egyszerre zordon kifejezést öltött fel.

- Hát megbolondultál?

- No hát csak azt gondoltam, hogy ugy sincs semmi dolgom a nyáron át, hát föllépek valahol.

- Föllépsz? Hm! Ez már más. Te csak föl akarsz lépni?

S mennyei derü ömlött el arczán. A végrehajtó bizottság tagjai mind felugráltak s nyájasan szorongatták a kezeimet. Nagybátyám két székét is rántott alá udvariasan.

- Okosan teszed édes öcsém? No ül le, fiacskám. Itt van ni Madarász Józsi bácsi előtt ez a nagy mappa. Ahol azok a kékczeruzás kereszték vannak, az mind szabad föld. Válassz magadnak ebből a nagy Magyarországból tetszésed szerint. De azt előre megmondom, hogy csak a keresztés helyeket választhatod. A hol a kék zérus van, azok a könnyü kerületek az érdemesek számára. Azok a mieink. Richtig mennyi pénzed van, kedves öcsém?

- Pénzem? kérdém csodálkozva. Egy fia sincs. Hiszen épen azért akarok képviselő lenni, hogy pénzem legyen.

- Oh, te oktondi! Hát mit rabolod az időnket? Ha pénzt akarsz, te bolond, akkor eredj most választónak, ne jelöltnek.

- Hiszen ha volna választó jogom?

- Mit és te mégis ide mersz jönni? Takarodsz innét mindjárt!

S most már csakugyan dühbe jött a nagybátyám.

- De kedves Gyuri bácsi, hiszen én csak azt akartam, hogy a nevem egy kicsit forgalomba jöjjön.

- Vagy ugy? No hát azt megtehetjük. Van egy pár olyan mameluk-kerület, hogy Kossuth se kapna benne harmincz voksot. Hát oda betehetlek, hogy a mi népünknek is legyen kire szavazni - ha épen örömük telik benne. Hanem most már pusztulj iziben...

Eltávoztam, levertem sóhajtozva a garádicsokon, hogy «istenem, istenem, mégis minden pálya nagyon nehéz».

Negyed napra, a mint kimegyek reggelizni, olvasom a lapokban, hogy nagybátyám kibukott a kerületéből. Egy kormánypárti győzte le 300 szavazattal.

Hallatlan ez! Egy rokon eleste mindég megdöbbenti az embert.

Ugy kell neki, gondoltam az első perczben. Szívtelenül bánt velem! De később sajnálni kezdtem: Hiszen saját magán sem birt segíteni, hát mit várhattam volna tőle én? Nehéz dolog a parlamentbe jutni, nehéz dolog!

Ily gondolatok közt szíttam a szivaromat, midőn benyit a nagybátyám a kávéházba meglehetősen keserű ábrázattal:

- Jó reggelt, bácsi!

- Itt vagy kölyök? - kiáltá felém dühösen. - Hát hallott már valaki ilyen bolond szerencsét?

- Minő szerencsét?

- Hát nem tudod? Megválasztottak.

- Kit?

- Téged.

- Engem? - kiáltottam elhalványodva remegő hangon.

- Igen, ott a távirat, olvasd. Képviselő vagy.

Azt hittem, álmodom, mikor a sürgönyt elolvastam - Megdörzsöltem szemeimet, igaz volt. Egy Bugaházán tegnap este feladott sürgöny jelenti, hogy a bugaházi kerületben 68 szónyi többséggel levertem a kormánypárti jelöltet (a kormánypárttól nyert kerület).

- Lehetséges-e ez? - dadogtam. - Hátha tévedés!

- Hiszen benne van minden lapban.

- Csodálatos, nem vettem észre.

Előhozattam az összes lapokat, csakugyan bennök volt kövér betűkkel a bugaházi választás eredménye, mely előbb kikerülte a figyelmemet. Szívem megdobbant örömében. Tehát csakugyan törvényhozó vagyok.

- Hogyan történhetett, kedves bátyám, ez a tündérregébe való dolog?

- Egyszerűen. A bugaházi választók ránk irtak, hogy adjunk nekik valami ellenjelöltet a forma végett. Értelek gazemberek, gondolám, megakarjátok tartani a formát, mert azt hiszitek, hogy ha ellenjelölt lesz, több pálinkát kaptok az igazi jelölttől. Megírtam egy levélben, hogy léptessenek fel hát téged, s ime, fölléptettek s meglettél. Hát nem a bolondulásig nevettető ez? Én pedig megbuktam...

- Fogadja részvéteimet bácsi.

- Csukd be a szádat és nyisd ki a füledet. Mert most már emberré akarlak tenni. Képviselő vagy, de nem fogsz az maradni, mert nem voltál választó. Azért hát szaladj át a kormánypártra, nyilatkozz azonnal e lapokban, hogy te szabadelvűpárti vagy. Akkor megmaradsz. S a nagybátyádnak is hasznot és szivességet teszel.

- Hogy hogy?

- Mert három év múlva keresve sem találhatnék ostobább mamelukot náladnál, a kit könnyebben megbuktathassak.

Igy történt a dolog szóról-szóra. Tessék kérem, becses könyvében kinyilvánítani, hogy én a szabadelvű párt hiva vagyok, s hogy tekintve a politikai constellációkat, az a rendületlen meggyőződése, hogy édes hazánk csak a Tisza Kálmán erélyes vezérlete alatt emelkedhetik azon színvonalra, mely az európai culturállamok közt megilleti.

Ha lehet, tessék kérem, hogy szembetűnő legyen, «cicero»-val szedetni.

.oOo.